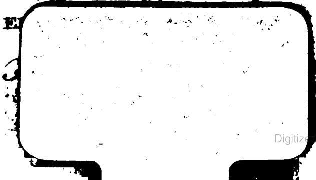
Thomas Duke of Norfolk,
Earle Marshall of England.

Belonging to the Library
bequeathed by the Will of



EUSTRATII JOHANNIDIS ZIALOWSKI RUTHENI,

BREVIS DELINEATIO,

ECCLESIÆ ORIENTALIS GRÆCÆ,

nunquam antehac, nunc verò cùm Notis evûlgata,

à

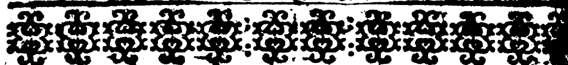
WOLFFGANGO GUNDLINGIO, Eccleſ. ad D. Laurentii Noribergæ Miniſtro.



NORIBERGÆ,

Literis Andreæ Knortzii.

ANNO CHRISTI M. DC. LXXXI.



VIRO
NOBILISSIMO, EXCELLENTISSIMO
ET CONSULTISSIMO,
DOMINO
CHRISTOPHORO
THEOPHILO
DILHERRO,
à Thummenberg/Jurisconsulto,
Inclutæ Reipubl. Noriberg. & aliis Imperii Statibus à Consiliis,
Domino & Patrono meo venerando.
Felicitatem!



Eperi, *Vir Nobilissime, Excellentissime & Consultissime, Patrone maxime!* inter B. Soceri mei, Viri Cl. *Johannis Vogelii*, Rectoris Scholæ Sebaldinæ meritissimi scripta, plagulam, cujus inscriptio est: *Quædam brevis delineatio ECCLESIÆ ORIENTALIS GRÆCÆ.* Author ut subscriptio indicat est: *EUSTRATIUS JOHANNIDES ZIALOWSKI* Ruthenus, homo græcæ Religioni addictus, qui hanc

delinea-

finctionem B. Socero meo, ante abi-
tum suum, in sui memoriam reliquo-
rat. Adjecit in fine hanc petitionem:
Rogo ut hujus rei duo exemplaria describan-

Mauri-
eringio
forimb.
locum,
tio, &
sii fuit,
... Classicum ... *ersitatis*
... non est hic ... : *EU-*
... en fuis-
... quia M. G*eorgium*
... em tuum ... nporis
... suum ... t, & li-
... ph. Vogel... m *p. m.*
... ne fecerunt. Ap-
... ad jam
... saepius ... ium, cujus ani-
... ma in bene... : *Gra-*
... *ium* ... Reli-
... gionis ... *om-*
municasti, quam per otium tu... *tè*
legam. Ac Deum oro, ut Dn. ...
te faxit, qui hospitii memoriam ...
retinet. Menstruo illo spatio, qu...
in habitatione mea usus est, semel ...
um convictores mei Sermonem injic...

): (2



VIRO

NOBILI... ...LLENTISSIM...

CH...
T...

à Th...
Inclut...

Dom...



... hanni...
... Schol...
tiss... ...a, plag...
... quædam brevis delineatio E...
... ORIENTALIS GRÆ...
... author ut ſubſcriptio indica...
... ISTRATIUS JOHANN...
... ZIALOWSKI Ruthenus, h...
... græcæ Religioni addictus, qui ha...
... M. DC... delinea...

lineationem B. Socero meo, ante abitum suum, in sui memoriam reliquerat. Adjecit in fine hanc petitionem, Rogo ut hujus rei duo exemplaria describantur, & unum Domino Magistro Mauritio, hospiti meo, & alterum Dn. Heringio Altdorfium transmittantur. Norimb. 1621. Octob. 28. Ex quibus & Locum, ubi consignata est hæc delineatio, & tempus, quo apud nos, & Altdorfii fuit, percipimus. Matriculæ *Universitatis* inscriptus quidem non est hic *EUSTRATIUS*. Altdorfii tamen fuisse & subscriptio, in quâ M. *Georgium Mauritium*, Professorem tum temporis Classicum, hospitem suum vocat, & literæ B. *Mauritii* ad Joh. Vogelium *p. m.* exaratæ, certiorem me fecerunt. Appono nam ex literis B. Mauritii, quas ad jam sæpius nominatum Virum, cujus anima in benedictione sit! rescripsit: *Gratum mihi fecisti, quod descriptionem* Religionis Græcorum in Oriente *mecum communicâsti, quam per otium lubens & attentè legam. Ac Deum oro,* ut Dn. Eustratio be- *faxit, qui hospitii memoriam tam fideliter retinet. Menstruo illo spatio, quo convictu & habitatione mea usus est, semel atque iterum convictores mei Sermonem injiciebant;*

quæ fides & religio esset Græcorum recentiorum? Et ille partem quandam nobis exponebat, sed sine ordine, quippe in familiari colloquio. Et cum ego aliquando dicerem: Davidem Chytræum Orationem scripsisse, de statu & Religione hodiernorum Græcorum: dixit Dominus Eustratius, quædam tacta esse à Doctore Chytræo, sed non omnia explanata. Quare gratius mihi erit exemplum à te missum, & à Domino Eustratio provectum. Ex his *Mauritiani* cognoscimus, quæ causa ad scribendum *EUSTRATIUM* impulerit.

Fecit summa B. *Vogelii* humanitas & non minor Græcarum literarum & S. Theologiæ peritia, ut multis peregrinis esset in deliciis, qui ipsius ambiebant amicitiam. Testem locupletem & certum habemus *Metrophanem Critopulum*, Hieromonachum, qui ex *Tubingensium* Academia ad p. m. Socerum meum has dedit literas. Γράφων ὢν ἐν πρώτοις, ἀσπάζομαι τὴν σὴν ἐνδοξότητα τὸν ὀφειλόμενον ἀσπασμόν. Ὀφείλεται γάρ σοι ὡς ἀληθῶς παρ' ἐμοῦ πολλαπλάσιος ἀσπασμὸς (ἵνα μὴ λέγω καὶ πολλὰ ἄλλα σὺν τῷ ἀσπασμῷ παρ' ἐμοῦ σοι ὀφείλεσθαι) πολλῶν ἕνεκα. Σοὶ γὰρ πρώτῳ τῶν αὐτόθι ἐπὶ σοφίᾳ περιφανῶν ἐνέτυχον τῇ Νοριμβέργῃ ἐπιβάς. Ἡνίκα ὁ φιλανθρωπότατος καὶ φιλοξενώτατος κύριος Ἱερώνυμος ὁ Μοσχαλαῖος ὅπως δεξάμενός με, μετεπέμψατο εὐθέως

τὸν

[illegible] σὺν ὑπερέχοντα ἵν' ἔχω ᾧ ἂν συλλαλήσαιμι. σύ μοι ὲς τὴν πολυθρύλλητον Ἀλτορφίαν ἤγαγες μετὰ τοῦ ἐκείνου εὐγενεστάτου υἱοῦ, καὶ τοῦ ὁμοίου αὐτοῦ γαμβροῦ. καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστα ἀριθμεῖν; σύ μοι εἰς πάντα χρήσιμος κατεφάνης. *Scribens ergò inter primarios ſaluto tuam celebritatem debitâ ſalutatione, debetur enim tibi verè à me multiplex ſalutatio* (*ne dicam* & plura alia cum ſalutatione tibi à me deberi) *multis de cauſis. In te enim primum Noribergam ingrediens, iſtic ſapientiâ circumquaque conſpicuorum, incidi. Quando humaniſſimus & hoſpitum amantiſſimus* Dominus Hieronymus *MORSTALERUS domum me ſuſcipiens, miſit, qui accerſerent ſtatim tuam celebritatem*, ut haberem, quo cum colloquerer. *Tu in celeberrimum* Altorfium *me duxiſti, cum ejus nobiliſſimo* Filio, *& huic ſimili* Genero. *Et quid commodi affert ſingula enumerare? Tu mihi in omnibus utilis apparuiſti.* Et nullus dubito, *quin ſimili occaſione* huic Euſtratio *innotuerit.* Certabat jam cum blattis hæc plagula, cum in manus meas perveniſſet, quam, ut perlegi, fateor, ſummoperè delectabar, quæ enim *ſunt rariora, cariora etiam habentur.* Pauca autem ſunt quæ de ſtatu Eccleſiæ modernæ Græcæ ad nos pervenêre. Suſpecta multa, *præſertim quæ à Pon-*

tificiis nobis communicantur. Justus enim semper metus est, ne ejusmodi scripta, quæ à Græcis dicuntur profecta, passa sint manus iniquas. Et: *Annon ea,* quæ Curiæ Romanæ *ad Palatum non sunt, sint* castigata, *aut more solito* expurgata? Cum visendam eam exhibuissem, *Viro Reverendo plurimùm, Amplissimo & Excellentissimo* Dn. Martino Beërio, *Pastori ad Sp. S. dignissimo & PP.* Theologo celeberrimo, *& in* Historiâ, præprimis Ecclesiasticâ, Versatissimo, &, *ut multa paucis dicam*, Viro de Ecclesiâ, *præsertim Noribergensi* meritissimo, Præceptori *meo semper* venerando; author mihi hortatorque exstitit, ut, quæ brevissimè in hâc delineatione continentur, notis illustrarem. Obsequendum ratus hujus viri voluntati, manum admovi, eâque quâ potui brevitate annotavi, *in quibus* I. *AUTHOR* noster *cum ALIIS, qui de* Religione hodiernæ Græcanicæ Ecclesiæ *scripserunt*, cõveniat, *in quibus discrepet.* Ubi II. *GRÆCI* cum *LATINIS pugnent*, ubi *idem* sentiant & loquantur. Et III. *ubi eorum*, quorum in hâc delineatione fit mentio, *vestigia, in* Ecclesiâ *antiquâ reperiantur*? Ductum sequutus sum *EUTSRATII* nostri, cujus scriptum,

nun-

nunquam antehac editum, scripturâ quam *Typographi* tertiam antiquam vocant, textus loco exhibui. *Quod in singulis Paragraphis* à me observatum notatumque est, *literis a, b, c*, & similibus *signavi*, & quoniam aliquot lineæ *literis peregrinis* scriptæ sunt, quæ ad *Muscovitarum* characteres accedunt, *quas tamen Latinas reddidit EUSTRATIUS*, in gratiam *curiosi Lectoris*, ut tabellæ *æneæ* insculperentur, curavi. Tibi verò, *VIR NOBILISSIME*, Excellentissime & Consultissime, *PATRONE* colende! hos meos labores dedicare placuit, partim *ob amorem*, quo studia hæc prosequeris, & quibus te multùm delectari probè novi; Partim verò, *ut gratum meum in Te animum, ob varia in me* benevolentiæ signa & magna beneficia, quæ mihi à *TE*, & reliquis *Viris Nobil. Amplissimis*, quos *EISERIANA* pietas ultimæ suæ voluntatis *EXECUTORES* fieri curavit (*quorum omnium memoria est in benedictione*) *cùm literis in* Inclutâ Altdorffinâ *operam navassem*, sunt exhibita, uberius declararem, & ulteriorem in me meosq; amorem & benevolentiam tuam provocarem. Accipe benigno animo *Vir Nobilissime, Excellentissime & Consultissime*

PATRO-

PATRONE colende! quod ex animo beneficiorum tuorum memore proficiscitur, & me inter eos esse crede, qui Te & diligunt & colunt & observant. B.V. Deus te Patriæ, Tuis, imò omnibus Bonis diutiùs servet!

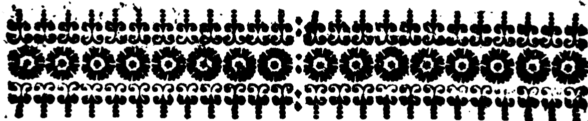
Norib. dab. è Museo IX. Cal. Jul. ANNO M. DC. LXXXI.

TUI

VIR NOBILISS. EXCELL. ET CONSULTISS.

observantissimus

Wolffgangus Gundling.
Diac. ad Div. Laurent.



BREVIS DELINEATIO, De RELIGIONE GRÆCORUM, In ECCLESIA (a) ORIENTALI.

(a) Commodè juxtà quatuor mundi plagas, Ecclesia Christi in Orientalem, Meridionalem, Occidentalem & Septentrionalem posset dividi, in quas partes verbum Dei & Religio Christiana, ab Apostolis & Apostolicis viris fuit disseminata. Hæ Ecclesiæ (*utut in* Ceremoniis *aliqua fuerit differentia*) amicè conspirabant & unum corpus faciebant, in unitate Spiritus una cum alterâ communicabat. Postquam verò *Pontifex Romanus* viam ad Monarchiam sibi parabat, aliasque Ecclesias suo dominio subjicere laborabat, impatientes superbiæ & tyrannidis ipsius, *Ecclesiæ præprimis fuerunt Græcæ & Orientales*, jugumque excusserunt. Facta exinde est ut animorum, sic & cœtuum separatio.

Qui à partibus stabant *Romani Pontificis*, Latina Ecclesia, sive Occidentalis vocabantur; quemadmodum qui *cum parte potiori & Græcis faciebant*, Ecclesia Orientalis & Græca, *sive sint in* Oriente, *sive in* Meridie, *sive in* Occidente, *sive in* Septentrione, *Græci* aut aliæ gentes. In Oriente aliàs, præter Græcos, quatuor præcipuè Sectæ inveniuntur Christianorum. I. *MONOPHYSITARUM*, cui adhærent *Jacobitæ*, *Cophtitæ*, *Æthiopes* & *Armeni*, quæ sectæ à se invicem rursus in materia *Eucharistiæ* & *circumcisione* differunt. II. Est *NESTORIANORUM*. III. *MELCHITARUM*, qui Melchitæ sunt Syri aut Ægyptii, *Græci ritus*, quorum alii *Chaldaicè*, alii *Græcè* sacra sua peragunt, & divina obeunt officia, cæterùm *Græcorum* per omnia insistunt vestigiis. IV. Est *MARONITARUM*, qui à Monasterio *S. Maronis* originem ducunt. *Abrahamus Ecchellensis Maronita* è monte Libano, in notis *ad Canones Arabicos Concil. Niceni* Tom. II. Conc. edit. *Philippi Labbæi* & *Gab. Cossartii* p. 404. 405. Hi Maronitæ cum Ecclesiâ *Romanâ* communicant.

Huic religioni addicti dividuntur in (*a*) Clericos & (*b*) Laicos.

(*a*) Clericorum nomen origine Græcum est. Vocabulum κλῆρος *sortem & hæreditatem* significat. I. Pet. V. v. 3. Hoc nomine rasi & uncti omnes in Papatu appellari amant, quasi ipsi

soli

Soli sint hæredes Dei & regni ejus. Hosp. l. I. de Orig. Monach. p. 4. *Erasmus* ad locum Petrinum hæc notat: *Cleros vocat* non Diaconos, aut Presbyteros, *sed gregem, qui cuique contigit* sorte gubernandus. Erasmo junge *Thomam de Vio* Card. *Cajetanum* albo sanctorum inscriptum. *Non intelligo* (scribit) per κλήρος *eos quos* vocamus Clericos, *sed* Christianos omnes *ad divinam sortem adscitos*. Amesius Tom. II. Bell. Enerv. p. 73. 74. Postmodum Personis Ecclesiasticis hoc nomen attribuebatur. Ita enim Tertullianus lib. de Monogamiâ cap. XII. *Cum loquimur & inflamur adversus Clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes.*

(*b*) Laicorum nomine veniunt quotquot sacris initiati non sunt, sive sint *Idiotæ*, sive docti; sive *subditi*, sive Magistratus. Martinius in voce Laïcus. Carolus du Fresne in Glossario.

Clerici dividuntur in Regulares & Seculares. Regulares sunt (*a*) Monachi solitariam vitam in Monasteriis viventes.

(*a*) Monachi ab Origine suâ usque ad *A. C.* 390. non in Clericorum, sed Laïcorum numero habebantur; proque magna absurditate habitum fuit in puriori Ecclesiâ, si Monachus sacerdotio fungeretur, & divina officia tractaret. *Hospin.* de Orig. Monach. lib. III. cap. XIII. pag. 160.

Hinc ex *Gratiano* demonstrari potest, usque ad tempus *Eusebii*, *Zosimi*, & *Siricii*, Monachos simpliciter Monachos & non Clericos fuisse. *Et hodienum Monachi in* favorabilibus Clerici *appellari amant, non autem* in odiosis, *quod habeant qualitatem* à Clericis secularibus *distinctam. Hospin.* l. I. de Orig. Monach. p. 4. De Origine autem Monachorum varia disputantur. Alii à *Nazaræis* deducunt; alii à *filiis Prophetarum*; quidam à *Johanne Baptistâ*. Polydorus *Virgilius* l. 7. c. 1. derivat ab *Esseis*, quibus si addatur *Hieronymi* narratio, de Sacerdotibus Ægypti, constabit integra origo Monasticæ vitæ, ex duobus corruptis. Hæc verò ex *Chæremone Stoico* de Sacerdotibus *Ægypti* recitat *Hieronymus*: *Renunciant curis & negotiis mundi, non miscebantur mulieribus, cognatos nolebant aspicere, à carnibus & vino, imò ab ovis & lacte abstinebant, cubile ex foliis palmarum contextum habebant*. Chemnit. Tom. II. Loc. pag. 146. Certum hoc est ultra 200. annos, Ecclesiam, eo tempore quo fuit optima, Eremiticâ vitâ & Monachatu caruisse. *Hospin.* l. 2. de Orig. Monach. c. 2. pag. 36. Primus Monachus erat *PAULUS THEBÆUS*, qui propter religiosissimam sanctissimamque fidem Christianam, Tyrannorum persecutione pressus (Christoph. Angelus de Statu & ritibus Eccl. Græcæ, cap. 40. p. 79. Calv. Chronol. p. 372.) in eremum concessit, & usque ad tempora Constantini M. in vivis, ipsique Concilio I. & Oecumenico Nicææ congregato, interfuit. *Hospin.* de Orig. Monach.

nach. l.2.c.3.p.34. *Paulum ANTONIUS & alii sequuti sunt.* Et cum ex omni hominum genere ad *Antonium* invisendum confluerent, & ab eodem ad contemtum seculi & perfectum vitæ studium arripiendum, sedulo invitati idem vivendi genus & institutum capesserent, *complura condidit Monasteria, cœnobiticæque ipse primus fecit fundamenta*, adeò ut cœnobitarum Monachorum institutor sit habitus. *Hosp.* l. 8. c. 1. p. 59. de Orig. Monach. Erant hi Monachi primo *liberi*, h. e. nullam certam præscriptam regulam habebant, postmodum secundum certam aliquam regulam vivere inceperunt, unde *Regulares* dicti sunt. C. *Rittersh.* in Explic. Novell. Part. I. c. 6. p. 69. *Thabennesii*, ab Insula Thabennâ in Thebaidos provincia ita nominati, *Pachomium*, Antonii discipulum, sequebantur, qui in illâ Insulâ Cœnobitarum instituit contubernium hâc (*credat qui vult*) occasione: *Venit ad eum in speluncâ sedentem* Angelus, *dixitque ei:* Veni & omnes juniores Monachos collige, eosque juxta regulam vitæ, quam à me disces, institue. *Tabulas deinde scriptas illi dedit, in quas regula exarata erat. Hospin.* l. 3. c. 2. pag. 66. de Orig. Monach. Monachus hodie Græcis *Calogerus* vocatur, non ut vulgò existimant ex καλὸς ἱερὸς, quod est *bonus Sanctus*, sed ex καλὸς γέρων, *bonus senex*, eò quod senes ad hoc vitæ institutum maximè sint idonei. *Camerar.* Op. Subcisiv. Cent. I. c. 81. p. 373. Dividuntur Monachi apud Latinos in *Eremitas* & *Cœnobitas*. Græci tres Monachorum ordines

faciunt, I. est *Monasteriacus*. II. *Anachoreticus*. III. *Asceticus*. *Christoph. Angelus* c. 27. p. 52.

Seculares sunt (*a*) Sacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, Lectores, &c. (*b*) In Matrimonio penes Parochiales suas Ecclesias viventes.

(*a*) Pontificii *septem Ordines Clericorum numerant*: Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Exorcistas, Lectores & Ostiarios. De Presbyteris loquitur Concilium Tridentinum, Sess. XXIII. & VII. sub Pio IV. cap. 2. *quod Sacra Scriptura apertè illorum mentionem faciat, & ab ipso Ecclesiæ initio, sequentium Ordinum nomina & ministeria in usu fuerint.* Alii suaviter nugantur, ipsum Christum per omnes illos ordines transiisse. Fuisse *Ostiarium* quando ementes & vendentes templo expulit; *Lectorem*; cum ex Isaia legeret ex libro; *Exorcistam*, quando Dæmones expulit: *Acoluthum*, quando dixit: Ego sum Lux mundi: *Subdiaconum*, quando discipulorum pedes lavit: *Diaconum*, quando distribuit Eucharistiam: *Presbyterum*, quando in arâ crucis se obtulit, & Eucharistiam consecravit. Mart. *Chemnit*. Part. II. Exam. p. m. 399. *Metrophanes* Conf. pag. 109. Ordines apud suos paulò aliter recenset. *Divisi sunt (inquit) Sacerdotii Ordines* in septem classes, *quarum prior ut* superior est *Episcoporum*, (*quos S. Dionysius & qui post il-*

lum

lum fuerunt Doctores, Hierarchas vocârunt.) Postquam est *Presbyterorum* : Tertia *Diaconorum* : Quarta *Subdiaconorum* : Quinta *Lectorum* : Sexta *Exorcistarum* : Septima *Janitorum*, seu *ostii custodum*. Acoluthos ergo, sive ministros qui Episcopum & Presbyteros comitabantur, omninò præterit; *Lectores* Exorcistis præponit; & tandem ex *Episcopis* & *Presbyteris* duas facit classes. Hoc verò sciendum est, in omnibus omnium Orientalium Evchologiis, seu ritualibus, nullam occurrere formulam Ordinationis, *Ostiarii*, *Exorcistæ* & *Acoluthi*, sed Lectoris tantùm, Subdiaconi, Diaconi & Presbyterorum. Inde Græcorum quidam apud *Jacobum Goar* in notis ad Græcorum Euchologium volunt: *hos tres ordines includi in Lectoratu.* Abrahamus *Ecchellensis* autem Maronita, in notis ad Canones Arabicos Concilii Nicæni, Tom. II. Conc. edit. Phil. Labbæi & Gab. Cossartii, p. 409. in eâ est sententiâ: *Ostiarii & Acoluthi ordinationes & officia, non solum* apud Græcos, *sed omnes Orientales*, in Subdiaconatu *includi*. Ordinum verò multiplicatio & differentia cæpit in Ecclesiâ, postquam sanctissimus Christianismus, Dei gratiâ, crevit, obtexitque universam faciem terræ, propter hoc plurimis opus fuit ministris Ecclesiæ, ut ne autem confusio inter hos sit, sed concinnè & decenter incedant, excogitati sunt etiam ordines, ut sint etiam inter illos, tàm imperantes, quam subditi. *Chemnitius* Part. II. Exam. p. 306. & 307. *Metrophanes* Critopulus Conf. p. 109.

(b) In Matrimonio vivere posse Clericos apud Græcos, confirmat *Metrophanes*. Conf. p. 111. Omnibus dictis ordinibus, *præterquam Episcoporum*, concessæ sunt nuptiæ: non autem ut fortè accidit, sed cum ratione prorsus laudabili. *Primò enim qui volunt uxorem ducere, antequam in ordinem eligantur, id faciunt.* Plura exempla Græcorum infrà allegabuntur. Nec hoc diffitentur Pontificii. *Fridericus Staphylus* Apostata scribit, *Defensione* contra *Defensores* Turris Babylonicæ Q. 3. *Græcis autem Ecclesiis & Orientalibus propter ejus gentis & loci conditionem, concessit* Nicæna Synodus *conjugium, non ut omnes oporteat ducere, sed ut liceat, cui lubeat.* Junge huic *Martinum Becanum*, l. I. Man. c. 13. p. 376. *Lex continentiæ*, seu cælibatus, *semper viguit in Ecclesiâ Occidentali*, (nisi quod in quibusdam locis particularibus aliquantum fuerit neglecta) *at in* Orientali *non item. Nam* Græci, *etiamsi post susceptos ordines non soliti sint uxores ducere, tamen si anteà duxerint, possunt ordines suscipere, & simul uxores retinere, nec tenentur ab eorum consortio abstinere, nisi tempore vicis suæ, sicut in V. T. factum est.* Conspirant cum Becano *Forerus* socius, in scripto posthumo: Wunder über Wunder/ pag. 374. & *Joh. Bonderius* Dominicanus p. 61. Comp. Sed audiamus etiam *Stephanum III.* Pont. Rom. *Aliter* (scribit) *se* Orientalium *traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus* S. Romanæ *Ecclesiæ. Nam earum* (Orientalium) *Sacerdotes, Diaconi & Subdiaconi, matrimonio copulantur. Istius autem Ecclesiæ,*

clesiæ, (Occidentalis) *nullus sacerdotum, à Sub-Diacono usque ad Episcopum, licentiam habet conjugium sortiendi.* Nec *Gregorium* M. nec *Innocentium III.* ab his recedere, probat *Ferdinandus de Mendoza*, vid. Tom. I. Conc. p. 1214. 1215. in nunquam satis laudato scripto, ad Clementem VIII. de confirmando Concilio Illiberitano. Adducit etiam, quod Græci ad votum Continentiæ obligati non fuerint, cap. 14. Concilii Generalis Lateranensis, sub *Innocentio Tertio* habiti; cujus verba Græcè & Latinè ita sonant.

Οἱ δὲ κατὰ τὸ τῆς χώρας αὐτῶν ἔθος μὴ τηρήσαντες τὴν γαμικὴν σύζευξιν, ἐὰν ὀλισθήσωσι βαρύτερον κολασθήτωσαν, ἐπεὶ τῷ νομίμῳ συνοικεσίῳ δύνανται χρᾶσθαι.

Qui autem secundum regionis suæ morem non abdicârint copulam conjugalem, si lapsi fuerint gravius puniantur, cum legitimo matrimonio possint uti.

Græca enim Ecclesia, licet hypocrisis varios quæsierit prætextus, nunquam recepit legem de cœlibatu ministrorum Ecclesiæ, sed retinuit illam libertatem, quæ in NICÆNA & GANGRENSI Synodo ex verbo Dei comprobata & demonstrata est, quam etiam *Callinicus* Patriarcha Constantinopolitanus canonibus nomine sextæ synodi editis confirmavit. *Calv.* Op. Chronol. p. 505. Legi merentur de hac materia *Chemnitius*, Part. II. Loc. p. 209. *Calixtus*, de Conjug. Cleric. p. 166. *Haberkorn* in Vindic. Anti-Forero, disp. 24. p. 547. Quanto cum Zelo Universa Orientalis Ecclesia, constitutiones Latinorum,

de Cælibatu Cleri, rejecerit, ex Canone XIII. Concilii Constantinopolitani III. constat. *Virorum qui in sacris sunt*, (scribunt Trullani Patres) *legitima conjugia etiam in posterum valere volumus, nullo modo eorum cum uxoribus copulam dissolventes, aut eos mutuâ consuetudine, quæ congruo tempore fiat, privantes. -- -- -- Si quis igitur adversus Apostolicos Canones insurgens, ausus fuerit aliquos consecratorum*, Presbyterorum dicimus, aut Diaconorum, CONSUETUDINE ET COMMERCIO LEGITIMÆ UXORIS PRIVARE, *deponitor*. Inter corruptelas etiam Romanæ Ecclesiæ, recensetur à Photio Patriarchâ Constantinopolitano, *quod Sacerdotum irrita esse jusserit connubia*. Vid. Epist. 2. eaque Encyclica Photii ad thronos Archiepiscopales, edit. *Richardi Montacutii* p. 50.

Monachi ad normam Jerosolymitanæ Ecclesiæ, (*Divum (a) Basilium autorem suæ Regulæ sequentes*) per totum vitæ suæ curriculum officia & (*b*) preces Ecclesiasticas annorum, mensium, dierum, (*c*) horarum obeundo, devotioni & pietati vacant.

(*a*) Con-

(*a*) Consentit cum autore nostro *Christophorus Angelus* c. 27. p. 52. Monachos (*ait*) quoque habent Græci, illos autem solùm, qui è præceptis & institutis magni pendent *Basilii*. Philippus Nicolai lib. vom Reich GOttes p. 8. de Muscobitis hæc nos docet: Von München werden die Bischoffe erwählet / welche zwar viel Klöster / aber nur einerlei Ordnung und Kleidung haben / vom Heiligen Basilio, ihrem Fürgeben nach / also angeordnet. Fhelavius tamen ex Neugebaurio, in notis ad Angelum p. 272. allegat: *Inveniri etiam in Muscovia cœnobia S. Benedicti*. B. noster *Martinus Chemnitius* Part. II. Loc. p. 209. Monachismi originem *Basilio* tribuit. *Cum Basilius in Ecclesiâ Græcâ Monachismum, exemplo Ægyptiorum, instituerat, reprehensus à suâ Ecclesiâ & toto Clero Neocæsariensi. Objecerunt autem: Gregorium Neocæsariensem qui magnus & θαυματυργὸς appellatus est, talia non tradidisse*. Item, Part. 4. Exam. p. 230. *Basilius* circa annum Domini 360. institutum Monachorum in Græciam introduxit. Monastica enim illa instituta, primùm in *Ægypto*, eo, sicut Philo ostendit modo cæpta, in *Syriam* progressa sunt; inde per Eustathium in *Armeniam* translata, posteà verò per Basilium *in Græciam*, per Epiphanium *in Cyprum*, per Ambrosium *in Italiam* deducta fuerunt. Vid. *Hospin.* de Orig. Monach. l. 3. c. 2. pag. 68.

(*b*) Ad preces Ecclesiasticas annorum referri possunt LITANIÆ. A quo primùm fuerint indictæ, inter Viros doctos lis est. Hoc certum

tum est: (*scribit* Binius Tom. IV. Conc. p. 1047. & 1569. 1570. *ex Garsia Loaisa.*) Fuisse totius Ecclesiæ Catholicæ antiquissimum ritum, supplicationes publicas in calamitatibus & populi pressuris habere. Orientales etiam Ecclesias uti Litaniis, constat ex *Basilii* Epist. 63. ad Neo-Cæsarienses, quas à S. Gregorio Thavmaturgo, in eâ Ecclesiâ (*Neocæsariensi*) celebratas, & in more positas, tradit. Mamertus, vel Mammercus Viennensis in Galliâ Episcopus usum Sacrarum Litaniarum antiquitus editum, disciplinæ solutione & cultu remissiore neglectum, in Galliis, tempore Valentiniani III. Imp. Anno Christi 452. (*ut scribit* Ado Viennensis) restituit, triduoque ante Ascensionem Christi, suo exemplo & experimento utilissimo, eas, quæ *Rogationes* appellatæ sunt, & nunc ab Universa Ecclesia receptæ, celebravit. (NB. *In margine ad has notas Binii notârunt* Philippus Labbeus & Gabriel Cossartius Jesuitæ: *Errat hic Binius & Garsias. Verè enim Litaniarum autor & institutor Primus fuit Mammertus.*) In Principio nullo statuto tempore celebrabantur, sed multoties & pluries, pro consuetudine & devotione Ecclesiæ, & ingruentibus necessitatibus, cum auxiliares sint, ad emolliendum cor populi ad pœnitentiam. Unde Gregorius M. urgente aliquâ necessitate, non tantum Romanis, sed etiam exteris Litanias indicebat, & occasione imminentis pestis *Litaniam*, quam *septiformem* vocant, instituebat. Hodie in Romanâ Ecclesiâ dividuntur Rogationes,

(sic

(*sic enim Latinis vocantur Litaniæ*) in majores & minores. Majores in Ecclesiâ Romanâ celebrant *feriâ II. III. & IV. ante festum Ascensionis Christi*; minores die *S. Marci Evangelistæ*. Fiebant & aliæ Rogationes, sive Litaniæ die Iduum Decembris ubique, ut constat ex V. Concil. Tolet. cap. I. & Conc. VI. cap. II. & Calendis Novembris, ut patet ex Concilii Gerundensis Can. I. & Lugdunensis Can. VI. Sed hæ posteriores in desuetudinem abierunt. His Litaniis adjungi possunt PRECES PRO DEFUNCTIS, quæ in Ecclesia Græca hodienum in usu sunt. Post Apostolorum scilicet tempora, humana illa erga demortuos affectio, cæpit orationes & oblationes pro mortuis in Ecclesiam invehere. Cum enim apud Gentiles magna pars religionis, oblationibus & orationibus pro mortuis serviret, & plerique Christiani ex paganismo conversi essent & existimarent: *Christianam religionem non debere facere homines inhumaniores*; illam consuetudinem, orandi pro mortuis, sicut alias multas, aliquantulum, *ut videbatur ad pietatem Christianam reflexas*, retinuerunt. *Chemnit.* Part. III. Exam. p. 162. Hæ preces primum privatim fiebant ab amicis, postmodum clerum invitabant. Ita enim de suo tempore Origenes lib. 3. in Jobum, (*quamvis an illi libri sint Origenis dubitet Robertus Cocus in Censurâ Patrum p. 132. 133.*) *Celebramus memoriam defunctorum, Religiosos cum Sacerdotibus convocantes, fideles unà cum Clero invitantes.* Commemorationi autem recens defunctorum, alii

alii destinabant *tertium*, *nonum* & *quadragesimum diem* ab obitu. Alii *tertium* & *trigesimum*; alii *septimum* & *trigesimum*, ac denique *anno vertente* illorum memoriam celebrabant. D. *Quendstadt* de Sepulturâ Veterum, p. 299. Græci, pro unoquoque in fide decedente, *primo* post obitum ejus die, *tertio*, *nono*, *vigesimo*, *quadragesimo*, deinde post menses *tres*, & rursus *post sex*, & denique *post annum* orant. Præterea quoties cognati ac necessarii id ipsum defuncto præstare voluerint, non prohibentur. Metroph. *Critopulus*, Conf. p. 148. Rationes autem cur die tertiâ, nonâ, & quadragesimâ, preces pro defunctis offerant, leguntur apud Crusium Turco-Græciæ, pag. 203. Mortuis persolvuntur tertia, & nona, & quadragesima. *Tertiâ*, quod mortuus die tertiâ immutetur agnitione faciei amissa. *Nonâ* quod totum corpus nono die diffluat, præter cor. *Quadragesimâ*, quod quadragesima die ipsum cor pereat. Quæ præterea annorum, mensium, & dierum sint preces & officia Ecclesiastica, *ex libris Ecclesiasticis* Græcorum investigandum erit, præsertim ex MENÆO, libro duodecim voluminibus comprehenso, in quo singuli menses, singula explent volumina, singulis diebus unius, vel plurium S. officium, quorum solennitas eo die celebratur, ordinatur. Leo *Allatius* diss. I. de lib. Ecclesiæ Græcæ p. 78. *Nimii autem sunt Græci in cultu imaginum*, *veneratione*, *invocatione sanctorum*, *præsertim* τῆς θεοτόκου, uti infra pluribus dicetur.

(c) Ho-

(c) Horarum facit mentionem noster Autor, quas Canonicas vocat Ecclesia Romana, *Septem* verò singulis diebus HORÆ sunt CANONICÆ. *Rhegino* Abbas de discip. Eccl. c. 155. *Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere & Completorium.* Primitùs *tres* tantum horæ institutæ erant; postmodum *quinque;* donec *Basilius* & *Benedictus* ex dicto illo Davidico, Psal. 119, 164. Septies in die laudavi te; *septenarium numerum* horarum excogitârunt. De Græcorum horis Canonicis ex libro ἄνθος dicto, hæc habemus. Mart. *Crusius* p. 195. Turco-Græciæ. *Matutinus cantus obitur.* I. quia manè omnis Christianus debet celebrare Christum. II. quia manè venerunt mulieres portantes aromata ad ungendum Christum. III. quia ipse Dominus summo manè resurrexit ex sepulchro. *Vesperas autem canimus,* quia principium est noctis & finis diei, & laudamus Deum in principio & fine, nunc & semper, & in omnia secula. (*Antiquitus enim Vesperas post solis occasum, ad finem diei, decantari fuisse solitas, probari potest ex Chrysostomi Homil.* 19. ad populum Antiochenum, & Homil. 14. lib. ad Timoth. *Garsias Loaisa* in Conc. Emeritense Tom. VI. Conc. p. 519.) Inter ὄρθρον autem & ἑσπερινὸν inter jacent aliæ horæ Canonicæ. *Prima hora;* quia principium est diei, & monstrat nobis illam lucem, quam Deus nobis donavit, educens nos è tenebris & in luce æternæ vitæ ponens. *Tertia;* quia tunc descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, illuminans eos, & ipsi

ipsi mutârunt linguas suas, ut proficiscerentur ad prædicandum Evangelium, toti orbi terrarum. *Sexta*; quia tunc in crucem Christus sublatus fuit, in quâ pependit usque ad nonam. *Nona*; quia tunc expiravit Dominus. *Apodipna* (*quasi dicas postcœnia*) canuntur, quia cubitum ituri sumus. Ideo Deo gratias agimus petentes, ut nobis Spiritum suum S. mittat, qui nos à laqueis Diaboli custodiat, ne is nos ad libidinem suam supplantet. Martinus Crusius loc. cit. Puriori ævo, cum adhuc fidelium fervor intensissimus esset, *plebs æquè* ac *Clerus preces illas horarias frequentabat*. Sed labentibus seculis, ubi ardor ille tepuit, munus illud, vel quod tum putabatur onus orandi, ad solos ita dictos *religiosos*, Clericos, *Monachos* devolutum est, iisque de liberali victu fuit prospectum, ut horis per sacros canones prædefinitis, nomine totius Ecclesiæ Deum deprecarentur, & quod olim ab omnibus fidelibus ter erat factum, hi ab aliis negotiis exemti, septies facerent. *Hildebrand.* de Precibus Veterum p. 87. Græci Monachi *ter indies in templis orant, Vesperi, manè item, de mediâ nocte incipientes, nec non in meridie*. Præter istas commemoratas precationes alias privatas habent, quæ unicuique in suo cubiculo seorsim sunt peragendæ. *Critopulus* Conf. pag. 145. *Fhelavius* in notis ad Angeli pag. 139.

Ex

Ex quorum numero (pietatis, ſanctimoniæ, S. Scripturarum (*a*) Conciliorum S. Patrum, doctrinæ ratione habitâ) (*b*) Subdiaconi, Erodiaconi, (*c*) Archidiaconi, (*d*) Eromonachi, (*e*) Abbates, Archimandritæ, (*f*) Exarchæ & (*g*) Patriarchæ.

(*a*) Eccleſia Chriſtiana duplici jure olim regebatur; & adhuc apud Græcos regitur. DIVINO & CANONICO. Ac *Divinum* quidem jus, codice S. Scripturæ: *Canonicum* verò, codice Canonum continetur. Itaque in *Conciliis* duo illi codices in medio conſeſſus poni ſolebant, ut ex eorum jure Epiſcopi inter ſe dogmata pietatis explorarent, obortas hæreſes refutarent, & controverſias ad diſciplinam Eccleſiaſticam ſacramque πολιτείαν pertinentes, dirimerent. Canones verò Conciliorum quos univerſa Eccleſia maximi faciebat, ſunt Canones *Concilii Niceni Oecumenici* XX. *Ancyrani* XXV. *Neocæſarienſis* XIV. *Gangrenſis*, XX. *Antiocheni* XXV. *Laodiceni*, LIX. *Conſtantinopolitani* Oecumenici II. VII. *Epheſini* III. Oecumenici Concilii VIII. & IV. Oecumenici Concilii *Chalcedonenſis* Canones XXV.

 Codi-

Codicem horum Canonum, A. Seculi hujus decimo, publici Juris fecit *Christophorus Justellus*, Gallus. Vid. *G. Theod. Mair.* Historicam relationem de Canonum collectionibus §. 30. 31. Postea Oriens Occidentem imitatus, multis novis canonibus istum codicem adaugere, moribus ævi convenientibus, amavit. Nam PATRES TRULLANÆ SYNODI Codici Canonum Universæ Ecclesiæ adjecerunt *Apostolorum dictos Canones* LXXXV. *Sardicenses* XXI. *Africanos* CXXXVIII. quibus & ipsi SUOS CII. junxerunt. Qui ergò antè CCVII. *nunc quingentorum quinquaginta & trium Canonum* Codex habebatur. Tandem Synodus *Nicæna II.* adhuc *alios Canones* XXII. addidit, adeò, ut Codex Orientalis Ecclesiæ DLXXV. *Canones* haberet, nisi quod SEXTA SYNODUS profitetur, admittere se prætereà quædam *Nectarii* Constantinopolitani; Et *Theophili*, qui fuit Alexandriæ Episcopus. Quin etiam Canones *Dionysii*, qui fuit Archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis, & *Petri*, qui itidem fuit Alexandriæ Episcopus & Martyr: *Gregorii Neocæsareæ* Episcopi, qui θαυματουργὸς dictus est: *Athanasii* Alexandrini Episcopi: *Basilii* Archi-Episcopi Cæsareæ Cappadociæ: *Gregorii* Episcopi Nyssæ: *Gregorii Theologi*: *Amphilochii* Iconii: *Timothei* Archiepiscopi Alexandrini: *Cyrilli* ejusdem Alexandriæ Archi-Episcopi; & *Gennadii* prætereà; & *Cypriani* Canones. Hunc Canonum Orientalium Codicem Anno 1540. integrè primum evulgavit *Johannes Tilius* Episcopus Meldensis.

Ex

Ex his liquet, quare à Monachis, qui ad dignitates ampliores sunt promovendi, postuletur: ut in SCRIPTURA SACRA, scriptis PATRUM & CONCILIORUM sint exercitati? quo nimirum in Synodis, exortis circa fidem moresque controversiis & hæresibus, eò facilius, quid S. *Scripturæ*, quid *Conciliorum* Sanctionibus consonum sit, cognoscere & in puritate pristinâ Ecclesiam conservare possint. CONCILIA verò, quæ apud Græcos in maximâ Autoritate & veneratione sunt, habentur septem. NICÆNUM I. contra *Arium*: CONSTANTINOPOLITANUM I. contra *Macedonium* celebratum. EPHESINUM *Nestorio* oppositum; CHALCEDONENSE *Eutybi*; CONSTANTINOPOLITANUM II. contra *Origenem*; CONSTANTINOPOLITANUM III. contrà *Monotheletas*; NICÆNUM II. contrà *Iconomachos* congregatum. Vid. *Crusii* Turco-Græcia p. 48. 49. 50. *Photii* Epistola I. ad MICHAELEM Bulgariæ Principem.

(*b*) SUB-DIACONORUM hodie officium idem ferè est, quod quondam DIACONORUM, quod in eo erat: *ut oblationes fidelium, quæ pro sustentatione pauperum & ministrorum Ecclesiæ contribuebantur, colligerent, præfecti essent thesauris Ecclesiæ, & indè pauperum, præcipuè vero ministrorum Ecclesiæ sustentationem procurarent.* Hoc officium obire poterant, qui etiam literis instructi non erant, modo essent probatæ vitæ. Hinc ii, qui ad hoc officium promovebantur, SUB-

DIACONI vocabantur, respectu aliorum, qui docti & ad sublevandam aliquam partem ministerii Episcopi & presbyterorum adhibebantur; ut: *ad prælegendam Evangeliorum pericopen*; *ad admonendum populum*: UT INTENTI ESSENT ET CORDA HABERENT AD DOMINUM; & si quæ sunt similia, quæ *Hieronymus* ad Rusticum commemorat. *Chemnit*. Part. II. Exam. p. 397. Horum officium quia erat præstantius, & ad res sacras propius accedebat, *Ero-Diaconi*, sive *Hiero-Diaconi*, DIACONI SACRI vocabantur.

(*c*) ARCHI-DIACONI sunt primi Diaconorum, qui inter Diaconos diutissimè fuerant. Hinc plerunque non tàm eliguntur, quàm à tempore constituuntur. *Matthias Martinius* in Lexico. *Urbani* Papæ decreto nemo eligendus erat in Archi-Diaconum, nisi fuisset Diaconus. Quod decretum *Calixtus* & *Innocentius* II. comprobârunt, Archi-Diaconus is debet esse qui prudentiâ & vitæ merito inclarescit. Est coadjutor Episcopi in ordinatione Clericorum. *Isidorus Hispalensis*, Epistolâ ad Ludefridum Episcopum Cordubensem. p. 615. Op. *Isidori*. officium *Archi-Diaconi* describit his verbis: *Archi-Diaconus imperat Sub-Diaconis & Levitis.* (qui ipsi sunt Diaconi) *ad quem etiam pertinent ministeria: Ordinatio vestiendi altaris; cura incensi; & sacrificii necessaria solicitudo. Quis Levitarum* APOSTOLUM & EVANGELIA *legat? Quis preces dicat, seu responsorium in* Dominicis diebus,

bus, *seu* solennitatibus *decantet? Solicitudo quoque Paræciarum & ordinatio & jurgia pertinent ad ejusdem curam: pro reparandis Diœcesanis Basilicis ipse suggerit sacerdoti: ipse inquirit Paræcias cum jussione Episcopi; & ornamenta, vel res Basilicarum, Paræciarum gesta, & libertatum Ecclesiasticarum Episcopo idem refert. Collectam pecuniam de communione, ipse accipit, & Episcopo defert, & clericis proprias partes idem distribuit. Ab Archi-Diacono nunciantur Episcopo excessus Diaconorum. Ipse denuntiat in sacrario* sacerdoti jejuniorum dies *atque* solennitatum. *Quando Archi-Diaconus absens est, vicem ejus Diaconus sequens adimplet.* Archi-Presbyter verò se esse sub Archi-Diacono, ejusque præceptis, sicut Episcopi sui, se sciat obedire. Hæc *Isidorus. Subscribere* Archi-Diaconum *etiam in Conciliis voce consultativâ & decisivâ*, probat Garsias *Loaisa* Archi-Diaconus *Toletanus* ad Conc. TOLET. IV. Tom. V. Conc. p. 1730.

(*d*) Moris est apud Græcos, ut quotquot literarum rudes sunt, manibus in monasteriis opus exerceant. Atque hinc adeò in quolibet monasterio reperire licet fabros ferrarios, sartores, ædificatores, coriarios, sutores, textores, & si quæ alia ars ipsis est utilis, unde & seipsos sustentare & egenos sublevare possunt, & sæpè quoad possint, etiam sublevant. Omnes enim hospites benignè excipiunt, iisque diebus, quibus permanent, mensæ faciunt participes, abeuntes etiam, quoad ejus fieri potest, viatico instruunt. *Metroph.* Conf. p. 146. *Ang.* c. 28. *Fbelav.*

lav. p. 170. 171. Et hoc etiam quondam ap
Monachos Ægyptios in usu erat, de quibus *Soz*
menus lib. 6. cap. 28. *M. Ant. de Dominis* lib. I
de Rep. Eccl. c. V. p. 44. num. 51. 52. Serapi
autem circa Arsenoitem degens, habens sub
Monachorum circiter 10000. quos omnes sic i
stituit: *Ut propriis laboribus necessaria conquirere*
& aliis quoque egenis illa suppeditarent. Messis te
pore, pro mercede metentes, sufficiens sibi frument
reponebant, & reliquis quoque Monachis trad
bant. Hospinianus lib. III. de Orig. Monach.
IX. p. 113. Cassianus Sozomeno jungatur. P
Ægyptum Monachi ad labores & manuum su
rum opera ita sunt adacti, ut non tantùm per
grè advenientes fratres commodè excipere po
tuerint, verùm etiam per loca Lybiæ, quæ ste
rilitate & annonæ penuriâ laborant, imò eti
iis, qui per civitates in carcerum squalorib
contabescebant, alendis, plurimum alimon
mittentes contulerint. Cassianus lib. X. c. 3. d
Spiritu Acediæ. Cum enim otia dent vitia, Gr
ci suos Monachos his laboribus occupatos e
voluerunt, ne, nihil agendo, malè agere discan
Hinc etiam S. Hieronymus Rusticum Mona-
chum exhortatur: *Ne otiosus unquam sit, sed v*
fiscellam texat junco, vel canistrum lentis plectat vi
minibus, humum sarriat, areolam æquo limine divi-
dat, plantas per ordines ponat, aquas irriguas duca
texat lina capiendis piscibus. Camerar. *Op. subci*
Cent. II. c. 74. p. 294. Hi Monachi COMMUNES
vocantur. Qui vero inter Monachos literis sunt
instru-

instructi, illis creduntur sacra ministeria & sacerdotium. Hinc Eromonachi, sive HIEROMONACHI, vel ἱερεῖς Μόναχοι, vel ἱερωμένοι Μόναχοι nuncupantur.

(e) Cassianus lib. III. c. 3. de Canone nocturnæ Orationis refert: Apud Ægyptios neminem eligi fratrum congregationi præficiendum, *nisi qui ipse prius obediendo didicisset, quid obtemperaturis imperari oporteret, & Seniorum institutis assequutus fuisset, quæ junioribus tradi deberent.* Hoc etiam GRÆCOS observare, testis est noster EUSTRATIUS; Cum in Latinâ Ecclesiâ hodiernâ sæpiùs prius ABBATES fiant, quam discipuli fuerunt.

Abbates verò & ARCHIMANDRITÆ, aliàs unum idemque sunt, hic cur ab AUTORE nostro ponantur quasi diversa essent officia, primo intuitu non liquet. *Mandra quoque* (sunt verba Conr. *Rittershusii* Exposit. Method: ad Novell. part. I. c. 6. p. 70.) *pro Cœnobio seu Monasterio usurpatur, quo tamen aliàs spelunca, vel latibulum significatur.* Ideò Archimandritam vocârunt PRINCIPEM monasterii, qui usitatiore vocabulo ABBAS dicitur. Archimandrita vocabulum Græcum est; Abbas autem Syriacum, significatque Patrem. Unde Ægyptii Monachos vocârunt NONNOS (inde apud nos mansit Nonna id est Monialis) hoc est, filios, ab Ebræo נין ut notat ex Erasmo Sixtinus ab *Amama* Antibarb. Biblici p. 275. Apud *Carolum* verò *Du Fresne* legi: *Archimandrita sæpius idem est* quod

EPISCOPUS & ARCHI-EPISCOPUS. Et quoniam noster EUSTRATIUS Episcoporum & Archi-Episcoporum non meminit, nullus dubito, quin hos, per Archimandritas, intellectos velit, dum Abbati Archimandritam contrà distinguit. Part. II. *Glossarii* p. 382.

(*f*) Vocabulum ἜΞΑΡΧΟΣ, juxtà stylum Ecclesiasticum πολύσημον est. *Martinius* in Lexico scribit, *Chorepiscopos* Exarchos vocari. Tales CHOREPISCOPI dantur hodiè in Ecclesiâ Græcâ ALEXANDRINA, ut patet èx Confessione Cyrilli Papæ ALEXANDRINI ad Joh. *Utenbogaërt*. Ep. Præst. Viror. in *Belgio* p. 409. CHOREPISCOPI autem vicarii sunt, differunt ab Episcopis, quia Episcopi in proprio Episcopatu ordinare, constituere & disponere possunt pro lubitu; Chorepiscopi vero sine superioris facultate non possunt. Calixtus in Apparatu pag. 217. Hugoni *Grotio* Ἔξαρχος PRIMAS est. Sic enim in literis ad G. I. Vossium Ep. Præst. Vir. in Belgio, *Quæ Pontifex contrà jura* REGUM, *addo etiam* Episcoporum Metropolitarum & ἐξάρχων SIVE PRIMATUM *fecit*, *facitve*, *semper improbavi*, *semper improbabo*.

Primatis nomen illi Episcopo dabatur, qui in illa civitate erat, quæ Provinciæ totius vocabatur *Metropolis*. Patet hoc ex Canone II. Concilii TAURINENSIS Anno 397. habiti. Certabant in illo Concilio de Primatûs honore *Arelatensis* & Viennensis in Galliâ Episcopi. Concilium hanc fert sententiam: *ut*, *qui ex eis comprobaverit*,

[la]verit, suam civitatem esse Metropolin, is totius provinciæ Primatûs honorem obtineret. Petrus de Marca Archi-episc. Parisiensis ad Concil. *Claromontanum* T. X. Conc. p. 527. & seqq. In Africâ vero res aliter se habebat. PRIMAS nuncupabatur, seu primæ sedis Episcopus; qui ex Episcopis ordinationis tempore suos collegas anteibat. *Primatus honor non ad locum erat alligatus, sed seniorem Episcopum sequebatur.* Hincmarus tria recenset Primatum genera. I. qui sunt *Metropolitani* II. qui alios *Metropolitas sibi subjectos* habebant, *quemadmodum in nostrâ Germaniâ erat Archiepiscopus Magdeburgensis.* In oriente præter Episcopos Alexandrinum & Antiochenum; erant tres alii Primates, sive *Exarchi Diœcesium*; scilicet EPHESINUS Asianæ; CÆSARIENSIS Ponticæ; HERACLEENSIS Thracicæ Diœceseos præfecti. Qui Metropolitanos sibi subditos plerunque ordinabant, & Synodos Diœcesanas indicebant, sed à nullo Patriarchâ pendebant in administratione Diœcesium, & pari ferè jure fruebantur in suis Diœcesibus, quo *Alexandrinus* & *Antiochenus*, qui potiores erant tantùm dignitate. *Hi tres Exarchi subditi sunt sedi Constantinopolitanæ* Can. 28. Concilii CHALCEDONENSIS. Translatâ illorum potestate in Episcopum Constantinopolitanum, solum Exarchorum nomen illis relictum est & consessus prærogativa in Conciliis Oecumenicis. III. *Primates* sive *ἔξαρχοι διοικήσεων* vocabantur ipsi *Patriarchæ.* Zonaras ad Can. 157. Cod. Canonum Universæ Ecclesiæ

ſcribit: *Ἐξάρχυς δὲ τῶν διοικήσεων τὺς πατριάρχας εἶναι φασὶν. Exarchos Diœceſium Patriarchas eſſe dicunt.* Cruſio ὁ ἔξαρχος eſt LEGATUS *aut Vicarius* PATRIARCHÆ, aut Metropolitæ; ſicut nos legatum Apoſtolicæ ſedis dicimus. Tales EXARCHI ſunt Epiſcopus HERACLEENSIS ET THESSALONICENSIS. Turco Græciæ p.192. Sed plures Exarchos habet Eccleſia Conſtantinopolitana quam hos duos. In ſubſcriptione enim Concilii Anno 1642. ſub *Parthenio* contrà Cyrillum Conſtantinopoli habiti, *Metropolitanus* CIOBIÆ, *ſe Exarchum Sancti Apoſtolici throni* CONSTANTINOPOLEOS *vocat*. Pertinebat enim juriſdictio Civilis RUSSIÆ MINORIS, ſive nigræ, hactenus ad REGEM & Rempub. POLONORUM. Et quoniam Poloni exiſtimârunt in ſuam vergere injuriam, ſi cauſæ in ſuis provinciis ortæ, judicandæ traherentur ad ſedem Conſtantinopolitanam & extra fines Regni; neceſſe habuit Patriarcha Conſtantinopolitanus (*omnimodam fortè ſeceſſionem ut in Muſcovia factum metuens*) Archi-epiſcopo KIOVIENSI, utpote Metropolitano, Ruſſiæ ſolicitudinem commendare.

(g) *Patriarchæ* erant Epiſcopi urbium priſci Romani imperii primariarum. [*Quæ enim Binius, Baronius & alii Pontificii, de prærogativâ ſedium Patriarchalium afferunt, quod ideo hoc fruantur privilegio*, quia à S. Petro ſint inſtitutæ & fundatæ; *doctè refutavit, M. Antonius de Dominis* lib. 3. de Repub. Eccl. c. X.] Harum urbium

I. erat

I. erat ROMA in Italiâ. II. ALEXANDRIA in Ægypto. III. ANTIOCHIA in Syriâ. Postquam autem *Byzantium* in sedem Imperii à *Constantino M.* evectum est, & ab eo CONSTANTINOPOLIS vocata, crevit Episcopi *Constantinopolitani* autoritas, ut Alexandrino & Antiocheno Episcopo præponeretur, B. Calixtus in Apparatu p. 208. M. Ant. de Dominis lib. IV. de Rep. Eccl. c. IV. (*eò quod* CONSTANTINOPOLIS *est nova* Roma) & primum post Episcopum Romanum obtineret locum. Hæc Patriarchæ Constantinopolitani Prærogativa, confirmata est in concilii CHALCEDONENSIS can. 28. Tandem, quod HIEROSOLYMA reliquarum Ecclesiarum mater esset, & Dominus noster JESUS CHRISTUS suâ præsentiâ ac morte eam nobilitâsset, Episcopus etiam HIEROSOLYMITANUS, in Patriarcharum numerum receptus est.

Qui in supremo gradu officii & honoris Ecclesiastici non plures, sed tantum quatuor habentur. *(a)* Hierosolymitanus. *(b)* Antiochenus. *(c)* Alexandrinus, & qui omnibus Ecclesiis Europæis præest,

quem

quem etiam (d) omnes Rutheni pro superiore agnoscunt, (e) Constantinopolitanus.

(a) HIEROSOLYMITANUS Patriarcha hunc honorem obtinuit in Concilio Nicæno primo. *Non tamen propterea à subjectione* Cæsariensis, qui Metropolitanus *erat eximebatur*. *Sev. Binius.* in notis ad Ep. III. Anacleti T. I. Conc. & T. II. Conc. p. 73. Scipsum vocat: Πατριάρχην τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, *Patriarcham* SANCTÆ URBIS JERUSALEM *& totius Palæstinæ*. Subjacet ipsi Episcopus τῦ ἁγίȣ ὄρȣς Σινᾶ καὶ ῥαιθȣ̃. In urbe hodie, cujus titulum gerit residet. B. *Calixtus* in Apparatu p. 105.

(b) ANTIOCHENUS Patriarcha, postquam Antiochia in solitudinem propemodum est redacta, Damascum, in qua habitet, sibi delegit. Martinius eum Σύρων καὶ Μαρωνιτῶν Πατριάρχην SYRORUM ET MARONITARUM Patriarcham vocat. Seipsum verò nominat Πατριάρχην τῆς μεγάλης θεȣ̃ πόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης ἀνατολῆς *Patriarcham magnæ civitatis Dei* Antiochiæ, *& totius Orientis*. Sæpius in subscriptionibus Conciliorum ΘΕΟΥΠΟΛΙΣ pro ANTIOCHIA ponitur. Sedis Antiochenæ Amplitudinem ex Theodoreti & Innocentii Epistolis describit Baronius T. VI. Annalium A. 448. n. 12.

(c) ALE-

(c) ALEXANDRINUS Patriarcha apud Martinium τῶν κοφθιτῶν Πατριάρχης audit COPHTORUM *sive* ÆGYPTIORUM *Patriarcha*. Titulus ei hodie eſt Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κρίτης τῆς οἰκουμένης. Papa & Patriarcha magnæ civitatis Alexandriæ & judex Orbis terrarum. *Vid. literas & teſtimonium ab hoc Patriarchâ* Illuſtriſſ. ALBERTO Comiti à Löwenſtein *datas*. *Chytræus* p. 74. 76. Idem conſtat ex literis *Gelaſini Papæ Alexandrini* A. 1629. d. 18. Julii datis quas allegat Fhelavius in notis ad præfat. lib. Chriſtoph. Angeli. Si Binio credimus, *Cyrillo Alexandrino, Præſidi* CONCILII EPHESINI, *& ejus ſucceſſoribus*, mitra quâ Romani Pontifices utebantur, miſſa eſt, *conceſſumque à Pontifice*, ut UNIVERSI ORBIS JUDICES appellarentur. *Tom. III. Conc.* edit. Labb. p. 1143. Subjacent ipſi ex decreto Synodi Nicænæ, Ægyptus, Lybia & Pentapolis. Hodie in Cairo *ſive Al-Cair* ſedem Epiſcopalem habet. *Chorograph.* S. P. *Geslin.* pag. 25. Accipit ab hoc Patriarchâ *ſuum Abuna* Presbyter Johannes, vel *precioſus Johannes*, vel PRESTEGAN Rex Abyſſinorum. *Calixtus* in Apparatu p. 103.

(*d*) Quæ de RUTHENIS, ſive Ruſſis autor noſter ſcribit, ſine dubio de Ruſſis nigris, Regni Poloniæ ſubditis vera ſunt. Evolventibus enim Synodum, Conſtantinopoli à PARTHENIO contra Cyrillum Lucarim habitam Anno 1642, occurrunt ſtatim poſt ſubſcriptionem Patriarchæ

triarchæ Constantinopolitani PARTHENII, hæc verba: *Synodicæ huic Epistolæ, Sanctissimi Patris & Pastoris nostri* PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI, *consentiens in omnibus, ego* Petrus Mogilas *humilis Archiepiscopus, Metropolitanus* CIOBI & HALICIÆ & omnis RUSSIÆ, EXARCHUS Sancti Apostolici Throni Constantinopoleos, Archimandrita Lauræ Pietzarii, *subscribo meo nomine, tum nomine omnis Ecclesiæ Christianæ, Orthodoxæ & Catholicæ*, quæ est in RUSSIA MINORE. Duo à Tartaris captivi Russi stipem colligentes, cum ex iis quæsiissem, quo loco haberetur Patriarcha Russorum Ciobiensis? responderunt: *Est Patriarchæ Constantinopolitani suffraganeus.* Er ist wie hieraussen der Weih-Bischoff. Aptiore scilicet Vocabulo germanico destituti, cum sit throni Constantinopolitani Exarchus, reddiderunt: Er ist wie der Weih-Bischoff. An autem Russi albi, sive Muscobitæ ipsius superioritatem hodiè agnoscant, usque adeo certum non est. Audiamus B. Calixtum Apparatu p. 97. *Russia ante annos plus sexcentos, sub principe Woladimere, affinitatem cum Græcis Imperatoribus contrahente, à Græcis Christianam religionem, suosque primos Doctores accepit. Ideo & in ritibus plurimum convenit, & Constantinopolitanum veneratur. Habet autem hodie* Muscovia *proprium* Patriarcham *qui à* Constantinopolitano *nunc quidem neque dependet, neque confirmatur; & fortè inter utrumque non adeò frequens intercedit κοινωνία. Eam enim interrumpit*

non

non modo distantia locorum, & difficultas itinerum; sed inprimis diversitas Imperiorum. P. Geslin. in Chorographia Sacra de Moscis hæç annotavit. Die Muscobiter ligen gegen Mitternacht und halten es mit der Griechischen Kirchen/dem Papst sind sie nicht unterthan / sondern den Patriarchen zu Constantinopel. -- Es pflegen die Reussen oder Muscobiter von den Patriarchen zu Constantinopel zu dependiren / aber von wegen deß Hasses und Feindschafft so sich zwischen den Türken und Muscobiter enthalten / ist schlechte Vertraulichkeit zwischen ihnen. Legi etiam volo, quæ de Patriarcha Russorum in Itinerario Persico notavit Olearius. Der Patriarch ist vor diesen von den Metropoliten / Erz-Bischoffen/ und Bischoffen *per vota* erwehlet/von den Groß-Fürsten confirmiret / und von den Patriarchen zu Constantinopel eingesalbet worden / dieser aber ist per sortem erwehlet / und durch die Clerisei eingeweihet. Inchoatum hoc est seculo præcedenti à Duce Johanne Basilio, qui, quem pro more Constantinopolitanus Patriarcha miserat Metropolitam, eò quod sua valdè carperet vitia & peccata, in carcerem conjecit, neque eo, quamvis ipsius Turcarum Imperatoris fatigatus precibus, liberavit. Unde deinde ipsi suum constituêre Patriarcham Moscorum Duces, quem sui Episcopi tùm ordinant. *Mittit tamen in signum pristini moris ac subjectionis Muscorum Imperator Constantinopolitano Patriarchæ* quotannis, sed quasi in Eleemosynam, *quingentos aureos.* *Hornbeck* Summa Theol. p. 953. 954.

(e) CON-

(e) CONSTANTINOPOLITANUS Patriarcha primus in ordine est inter Patriarchas Orientales ex decreto CHALCEDONENSIS Concilii. Vid. M. Ant. de Dominis lib. IV. de Rep. Eccl. c. IV. Subjacent ipsi *omnes Ecclesiæ Europeæ*, quæ cum Orientali communicant. Agnoscunt etiam Jurisdictionem ejus Ecclesiasticam, Asia minor, *quæ hodiè Natolia* appellatur, & quædam *Insulæ* in mari *Ægeo*. Calixtus in Apparatu p. 97. Vocatur Episcopus OECUMENICUS, quem titulum *Johannes* Jejunator, temporibus *Gregorii M.* sibi sumebat. Verum hunc titulum *Gregorius M.* ferre non potuit, sed ad Mauritium Imperatorem scribere nullus dubitavit: *Ego fidenter dico, quia quisquis se sacerdotem Universalem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua* ANTI-CHRISTUM *præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.* Hodie tamen Gregorii M. successores hoc titulo mirè superbiunt. Sed nec Constantinopolitanus Patriarcha, dum Episcopus Oecumenicus vocari vult, in reliquos Patriarchas jus quoddam sibi sumit, quemadmodum à Romano Pontifice, vigore hujus tituli, fieri videmus. Absit hoc! Sic enim nos informat Metrophanes Critopulus cap. 23. Conf. p. 160. *Ipsi autem* (Patriarchæ) *per se omnino in pari dignitate vivunt, neque ullum*, præter sessionem, *discrimen intercedit*. Est ergo EPISCOPUS OECUMENICUS Græcis, *qui magnæ parti τῆς οἰκουμένης præest*, quo sensu omnes Patriarchæ Oecumenici dici poterant, inprimis tamen propter

pter eminentiam Imperatricium Urbium, Romanus ac Constantinopolitanus.

Sacerdotes autem quos Seculares nominavi, propinquiorem cum (*a*) Laicis conversationem habentes, (*b*) officiis & precibus Ecclesiasticis æquè ut & Monachi insistentes, Sacramenta Ecclesiastica omnibus fidelibus Laicis (*quod & Monachi, in officiis constituti, facere possunt*) administrant.

(*a*) Nimiâ familiaritate quæ etiam contemtum parit, Russorum Popas peccare, testis nobis est Olearius; qui sæpius eos verberibus benè unctos è tabernis exeuntes vidit. Itinerarii Persici p. 176.

(*b*) De officiis & precibus Græcorum suprà mentionem feci, magnamque partem cultûs in adoratione τῆς θεοτόκου, sanctorum Martyrum & imaginum positam esse, asserui. Ægroti enim pro restitutione sanitatis S. Mariæ supplicant, quod de Zygomalâ testatur Crusius. In Officio S. Olei; item in officiis agentis animam, ægrotus

ad Mariam solùm recurrit, hinc illæ preces: *De reliquo ad quem vociferabor? Quis doloris mei planctum & suspiria cordis excipiet, nisi tu illibata* VIRGO? *Christianorum & peccatorum omnium fiducia!* D. *Vejel* Exercit. Historico-Theol. de Eccl. Græcan. hod. p. 43. 44. *Chytræi* Orat. p. 15. & seq. Observârunt *viri docti*, B. Virginis, Sanctorum & imaginum cultum *cœpisse primùm in Oriente, propagatum fuisse in Occidentem* (*Conring*. in Ep. Conf. Critop. præfixâ) Origenes enim jam semina sparsit Invocationis Sanctorum. A succedentibus nonnullis Græcæ Ecclesiæ patribus defensa est illa sententia, donec tandem *Petrus Gnapheus* consuetudinem introduxit, miscendæ Invocationis S. inter publicas preces. *Ille enim* Gnapheus (*qui in* Concilio V. Universali *ut hæreticus damnatus est*) voluit, *ut in omni precatione nominaretur Dei genitrix, & divinum ejus nomen invocaretur*. Dn. *Beer* in der Anruffung p. 234. usque ad 290. Probè autem observandum est, quod duo integra sæcula effluxerint, (*Origenes enim floruit* Seculo III. A. 240. *Petrus Gnapheus verò* Seculo V. A. 470.) antequam sequior sententia fuerit recepta & approbata. *Semper enim viri graves &* in autoritate constituti, *reperti sunt*, *qui* Ecclesiam DEI *ad fontes veræ invocationis deduxerunt*. Seculo demum octavo in Cõcilio Nicæno II. unâ cum imaginum cultu invocatio Sanctorum stabilita est. Hoc tempore superstitioni & Idololatriæ apertæ sunt fores, commenta miracula facta, ad preces Deiparæ fusas. In

Damas-

Damasceni historiâ legimus, cùm à Leone Isaurico unâ manu mutilatus esset Damascenus, quòd statim confugerit ad Mariam fervidèque ipsi supplicaverit, atque hoc pacto ipsum detruncatam manum, sanitate restitutâ, accepisse. In hymnis invocat Mariam his verbis: *Invituperabilem spem tuam* Deipara *habens servabor, Defensionem tuam possidens non timebo, &c. persequar inimicos meos & in fugam vertam, solam habens, ut thoracem, protectionem tuam & omnipotens auxilium tuum.* Chemnit. p. III. Exam. p. 340.

Utrisque autem Monachis regularibus & sacerdotibus secularibus in Ecclesiis (*a*) Conciones & sacras (*b*) Liturgias peragere commune officium est.

(*a*) Monachis primò concionari & sacras Liturgias peragere, concessum non erat. Hosp. l. 3. de Mon. c. 13. p. 163. S. Bernhardus Serm. 64. Sup. Cant. scribit: *Monacho publicè prædicare non convenire.* Monachus enim (*juxta Hieronymum*) non doctoris, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum luget, & Domini pavidus præstolatur adventum. Cassand. Consult. Act. XXIV. p. 179. *Seculo VII.* Gregorius M. *Monachis prædicandi, baptizandi & absolvendi potestatem dedit.* Bonifacius IV. hoc privilegium *Benedictinis* confirmavit. Seculo tamen adhuc

undecimo aliquos fuisse in ea opinione: *Monachis non licere prædicare, absolvere & sacerdotem esse:* arguunt verba Canonis 2. & 3. Concilii NEMAUSENSIS. Nunc de Concionibus Græcorum & Muscobitarum aliquid dicendum erit. De Græcis ita *Gerlachius* ad Chytræum: *Conciones populares nullas, aut rarissimas hic habent, sola Missarum celebratione suos pascentes. In Cypro tamen & Candia aliquos esse qui populum publice doceant, audio. Hic Constantinopoli amicus, quem sciam, Calogerus fuit, qui feriis* Natalitiis, tempore Quadragesimali & Paschatis *nonnunquam concionatus est. Crusius* in Turco-Græcia p. 197. 205. Item ad Martinum Crusium: *Hodie unus* Constantinopoli Calogerus est, *qui in* Quadragesimæ solum Dominicis *iis in templis, in quibus* Patriarcha Missas *celebrat, concionatur.*

Muscovitarum autem conciones quod attinet citat verba Jovii, supra nominatus P. Geslin. Chorogr. S. p. 62. Sie haben die Homilias Augustini, Ambrosii, Basilii, Nazianzeni und anderer deren Predigten müssen die Priester dem Volk offentlich vorlesen. Dann sie haben keine Priester mit Kappen. Weil solche diesen Gebrauch an sich haben/ daß sie allzu grossen Ehrgeitz und Subtiliteten gebrauchen/ wann sie von Göttlichen Sachen reden. Und um dieser Ursach halten sie es nicht vor rathsam/ solche unter sich aufkommen zu lassen. Dieweil sie darfür halten/ daß der Pöbel vielmehr von Sünden ablasse und sich bessere durch schlechte und einfältige Predigten/ als

durch

durch höhe Disputationes und Erklärung der Geheimnissen. His conjungenda sunt quæ ex parte III. Chron. Muscovitici c. 25. pag. 291. Olearii, annotavit Fhelavius in Annotatis majoribus ad cap. XX. Angeli p. 231. Vor zwey Jahren hat sich unterstanden der Morumski Protopop Namens Logni zu predigen und angefangen neben etlichen bei sich habenden Popen zu Morum und andern Städten mit offentlichen Predigten das Volk aus GOttes Wort zulehren / zu vermahnen (daher man sie auch Rasanscha predigende Priester genannt) haben auch grossen Zulauff gehabt. Als solches dem Patriarchen kund worden hat er eiferig darwieder gethan / die Prediger von ihren Amt abgesetzet / mit sonderlichen Ceremonien verfluchet / und in Ungnaden nach Siberien geschicket. Scilicet placet illis illud S. Hilarii sub finem lib. X. de Trinitate. *In simplicitate* fides est. *In fide* justitia est. *In Confessione pietas est. Non per difficiles quæstiones ad beatam vitam nos Deus vocat, nec multiplici eloquentis facundiæ genere sollicitat. In absoluto nobis & facili est æternitas:* Jesum resuscitatum à mortuis per Deum credere, & ipsum ut Dominum confiteri.

(b) λειτουργία in Ecclesia I. *totum cultum* significat. Justinianus Imp. Nov. VII. Sic loquutus: Ἐν ᾗ ἱερὰ γέγονε λειτουργία τῶν δὲ θείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν τῆς δὲ ἱερᾶς καὶ ἀῤῥήτου μεταδιδομένης κοινωνίας. In his fiebat sacrum ministerium, tùm in sacris scripturis legendis, tùm sacrâ & ineffabili communione usurpandâ. *Posteà Liturgia*

specialiter appellabatur celebratio Eucharistiæ. *Casaub.* Exerc. XIII. Sect. 41. p. 383. 384.

Monachi per totum vitæ suæ curriculum omni tempore, ab omni genere (*a*) carnium abstinentes, solùm piscibus (si habere possunt) butiro, caseo, lacte, ovis, oleribus, fructibus & oleo vescuntur. Secularibus verò & Laicis his prænominatis & carnibus vesci licitum est.

(*a*) Æmulantur hi moderni Græcorum Monachi, Monachos veteris Ecclesiæ. Cum enim benè essent memores, quod cœlibem vitam viverent, cavebant, ut par erat, magno studio, ab omnibus quæ rerum Venerearum cupiditates irritare, aut etiam accendere solent. Ideoque victu usi sunt tenui inprimis & præparco, neque à carnibus modo, sed etiam à piscibus, pomis, herbis salacibus, vino & cæteris omnibus quæ aliquam libidinis materiam advehunt, accuratissimè abstinuerunt. Fusius victum Monachorum Græcorum describit *Metrophanes* Critopulus Conf. c. 19. p. 144. *Constat leguminibus & oleribus quater in hebdomade modico oleo conditis,*

conditis, *Dominico nempè die*, *tertio*, *quinto & septimo qui & Sabbatum vocatur; quibus diebus parum vini aquâ diluti accipiunt. Pisces quidem interdum comedere licet*, *verùm cum Monasteria in montibus & desertis sita sint*, *ægrè suppeditari queunt*, *ideoque illorum rarissimè fiunt participes. Etiam ea quæ ex carne proveniunt*, *gustare quandoque licet*, v. g. *lac*, *butyrum*, *caseum*, *ova. Verùm per loci incommoditatem horum quoque penuriâ ut plurimùm laborant.* Carne vescuntur nunquam, *non quidem ex lege Ecclesiæ; neque enim ejusmodi lex datur;* Neque propter votum; *nullus enim Monachorum nostratium vovit* se carnem non comesturum, *sed ex solâ consuetudine.* Critopulum excipiat Gerlachius in literis ad Crusium: *Calogeri haud unquàm vescuntur* carnibus, *sed plerumque* piscibus, *nec tamen nisi jejunio permittente. Crusius* Turco-Græciæ pag. 273.

Jejunia omnibus communia (*a*) quatuor observant. Primum Quadragesimale ante festum Paschatos (*b*) octo septimanarum. Secundum post festum Pentecostes, quod ad festum S. Apostolorum Petri & Pauli terminatur. Tertium

mense Augusti, circa Festum Transfigurationis Christi, duarum Septimanarum. Quartum, ante Natale Christi (c) sex septimanarum.

(a) *Critopulus* unius tantum jejunii quod Pascha præcedit, mentionem facit. Conf. c. 18. p. 139. Rationes ob quas illo tempore jejunandum sit, has affert: I. *propter Lapsum* primorum parentum. II. *propter Judæos*, quorum conversionem sperant Græci. III. *propter mortem Domini* nostri Jesu Christi. Severinus *Binius* alias causas instituti jejunii quadragesimalis allegat. Prima est, *ut Christum qui est caput nostrum quadraginta diebus jejunantem, nostri causa patientem, nos quoque quantum possumus quidem* quadraginta diebus *jejunando, corpus nostrum affligendo imitemur*. Secunda est, *ut Christiani omnes*, pro negligentiis toto anno commissis, quasi *communem & publicam pœnitentiam agant*. Tertia, *ut ad sacram communionem* Paschate sumendam *omnes præpararentur*. Tom. I. Conc. pag. 60. edit. Labb. & Cossartianæ. Aliam causam instituti jejunii quadragesimalis ex antiquitate monstrat B. Chemnitius: *quia nempe ante festum* Paschatos *publicam agebant pœnitentiam* vel baptizandi, vel lapsi, *ut in* festo *absolverentur & baptizarentur*. *Chemnit*. part. IV. Exam. Conc. Trid. p. 212. Christoph. *Angelus*

Angelus de ſtatu & ritibus Græcæ Eccl. c. V. VI. VII. trium reliquorum jejuniorum cum *Autore* noſtro meminit; ita tamen ut reliqua tria jejunia non adeò ſint ſolennia & aſpera, ut jejunium magnæ quadrageſimæ. In jejunio magnæ quadrageſimæ à piſcibus & oleo (*præterquam* Annunciationis & Palmarum *feſtivitate*) abſtinent & μονοφαγίαν obſervant. In Quadrageſimâ vero Nativitatis Chriſti & Apoſtolorum Petri & Pauli non ſolum piſces, ſed iteratâ vice de die; In quadrageſimâ Virginis verò bis quidem de die, at piſces nequaquam comedere licet. *Chriſtoph. Angelus* cap. 8. *Fhelavius* in notis minoribus ad Ang. pag. 131. in Majoribus pag. 51. 52. *Olearius* Itin. Pers. p. 186. Tres alias apud veteres Chriſtianos erant jejunii ſpecies. *Primam*, *Tertullianus* vocat STATIONUM SEMI-JEJUNIA; *ſolvebantur horâ diei nonâ. Secunda ſpecies fuit* jejunium QUADRAGESIMALE, *quod ſub veſperam ſolvebatur. Tertia ſpecies jejunii fuit omnium ſtrictiſſima, & producebatur usque ad galli cantum & primæ lucis exortum*; quâ de causâ etiam ΥΠΕΡΘΕΣΙΣ *dicebatur*. Patres inter jejunium & ὑπέρθεσιν hanc faciunt differentiam: ὑπέρθεσις *eſt abſtinentia* à cibo usque ad galli cantum. *Jejunium vero ſumitur* pro inediâ usque ad veſperam *Henricus Valeſius* in Annotationibus ad Euſeb. p. 166.

(*b*) Octo ſeptimanas durare jejunium magnæ Quadrageſimæ, ſive ante Paſcha, ſcribit noſter Euſtratius, & hoc verum eſſe, alii confir-

mant. Octavâ enim Dominicâ ante Pascha à carne abstinent, caseis tamen, ovis & aliis ex carne provenientibus vescuntur. At finitâ illâ, etiam hæc exulare jubent. Audi L. B. Christophorum Angelum c. XI. p. 25. *Octava Dominica ante Pascha à* caseis *nomen habet, eò quod* caseis, ovis & *aliis hujus generis unctis, sive aleimatibus vescuntur. Lætantur vero Græci, hâc ipsâ die suprâ modum quod die sequēti Lunæ dictâ, jejunium inchoaturi sint.* Thelavius in notis min. p. 132. Ex Euchologio Goaris hæc habemus: *Primâ itaque die* τυρινῶν Sexagesimam *insequente* jejunium asperius *auspicantur*, & *ad usque* Paschatis *celebritatem à* piscibus & oleo, *præterquàm* Annunciationis & Palmarum *festivitate*, *quacunque ratione delibandis abstinent.* In Ecclesia Occidentali *Jejunium* ante Pascha *quadraginta sex dies durat, unde à numero rotundo* Quadragesimale *dicitur.* Sed jam in primitivâ Ecclesiâ dies & tempus jejunii quadragesimalis, non ut in uno loco, sic quoque in alio observabantur. Irenæus, cujus Epistolam *Eusebius* lib. V. c. 24. histor. Eccl. describit, hæc nobis de jejuniorum dissonantiâ exhibet. *Quidam* ante Pascha unum diem *jejunant*, *quidam* duos, *alii vero* plures dies, *alii* quadraginta diurnas & nocturnas horas *supputantes pro die. Atque hæc in observando jejunio varietas non nostrâ primum* ætate nata *est*, *sed longè anteà* apud majores nostros *cœpit*; qui negligentius, *ut verisimile est*, præsidentes, *ex* simplicitate & imperitiâ *ortam consuetudinem posteris tradiderunt.* Lectu digna

sunt

sunt quæ ad hunc locum annotavit *Henricus Valesius* p. 106. 107. 108. quæ apposuissem, nisi nimis essent prolixa. Sed audiatur etiam *Socrates*, lib. v. c. 22. Qui in eâdem fide consentiunt, in ritibus, seu ceremoniis inter se discrepant, *ut jejunia ante* Pascha *ab aliis aliter observari inveniuntur. Nam qui* Romæ *sunt* tres septimanas ante Pascha, *Sabbato & Dominicâ exceptis, jejunant*: Græci *verò*, Illyrici & Alexandrini, ante sex septimanas *jejunium quod ante* Pascha fit, *jejunant*, Quadragesimam *appellantes. Præter hos alii* septem septimanis *ante festum* initium jejunandi *faciunt. Et quamvis solos* quindecim dies *ex certis intervallis jejunent, nihilominus tamen & ipsi tempus illud* Quadragesimam *vocant. Et* mirandum est, *cum de numero dierum discrepent, quomodo tamen omnes tempus illud* Quadragesimam *appellent.* Bene S. Augustinus ep. 86. *Ego in Evangelicis & Apostolicis literis, totoque* instrumento *quod vocatur* N. Testamentum, *animo id revolvens, video præceptum esse* jejunium. *Quibus autem diebus oporteat jejunare, & quibus non oporteat*, præcepto Domini vel Apostolorum, *non invenio definitum.*

(c) De tertio & quarto Græcorum jejunio aliquid adjiciendum est. De tertio notat noster *Autor: quod fit circa festum Transfigurationis Christi.* Jacobus *Goarus* in Euchologio scribit: *Incipere primâ Augusti, & finem sortiri in vigiliâ Assumtionis B. Virginis*, quod festum Mauritius Imp. ἔξοδον κοίμης vocavit & in Ecclesiâ celebrari jussit. In Menologio, sive Calendario Græcorum

Tom.

Tom. IV. Biblioth. Patrum : *festum dormitionis Mariæ* vocatur. Quartum verò quod attinet jejunium, verum quidem est quod decimâ quintâ Novembris inceperit, & ad festum Nativitatis usque (h. e. sex septimanas) duraverit, unde τεσσαρακονθήμερον meruit appellari, attamen *frigidior Græcorum devotio ad dies septem* contraxit. *Fhelavius* p. 133.

Monachi tempore jejunii quadragesimalis ante Pascha (*a*) solo pane, oleribus & fructibus, (*exceptis festo Annuntiationis & Dominicâ Palmarum quibus piscibus & oleo vesci licet*) tantum vescuntur. Laicis verò & secularibus in Quadragesimâ diebus solennium festorum, Sabbati & diebus Dominicis, piscibus & oleo vesci licitum est.

(*a*) Fatente Bellarmino, lib. II. de bonis Op. in particulari c. X. *semper leges jejunii severiores erant* in Ecclesiâ Orientali, *quàm* Occidentali, *sive personas spectes, sive jejunium ipsum, seu abstinentiam à cibo. In Oriente enim* pueri, viatores

&

& omnes omninò homines *edictum jejunii suscipiunt. Non modo abstinent* à carne *& iis quæ ex* lacte *proveniunt ; sed etiam* vinum & pisces *tùm temporis aversantur.* Investiganda etiam sunt, quæ *Critopulus* de ciborum discrimine tempore quadragesimali habet. Conf. c. 18. p. 141. *Consistit jejunium quadragesimale, in abstinentiâ à carnibus aliisque inde provenientibus*, v. g. à lacte, butyro, caseis & ovis *quin etiam* à piscibus. *Concedimus autem* fructus autumnales, legumina & olera modico illa condientes oleo: *Etiam aliquantulum* vini aquâ diluti *bibimus. Monachi vero tempore jejunii* neque oleo, neque vino, *nisi bis in hebdomade, in* Sabbato *nimirum & die Dominico utuntur.* Muscobitis *tamen &* Russis piscium esus *concessus est, quoniam vino & oleo destituuntur.* Evolvendus nobis etiam erit Christophorus *Angelus* c. 36. p. 71. in quo de Monachorum jejunio sequentia leges. *Jejunii initium* (in quo etiam caseos, ova, butyrum proscribunt Monachi) *ab ipso die Lunæ capiunt*, hoc est septimâ septimanâ ante Pascha. *Jejunare incipiunt*, die Lunæ & Martis, *comedentes solùm* die Mercurii, *per illos priores dies verò, scilicet* Lunæ & Martis, *omnem cibi usum prorsus interdicentes ; nisi quod quidam tamen die* Martis circà vesperam *bucellam panis & aquam sumunt. Diebus vero qui diem Mercurii insequuntur, usque ad diem Saturni* semel tantum de die *cibum capiunt. Diebus autem* Saturni & Solis *usque ad festum* Paschatis oleum cibi, vinumq; potûs *loco adhibent, & reliquis quinque septimanæ diebus* semel tantùm

&

& quidem poma arefacta aliosque fructus autumnales, *in magnâ hac Quadragesimâ, Monachi hi comedunt. Quin aliqui è* Monachis & Ascetis *bis, in magnâ hâc quadragesimâ sæpiùs intrà* dies tres, *semel tantùm cibo vescuntur.* In Romanâ vero Ecclesiâ rigor ejusmodi, sive jejunium quadragesimale, sive alia spectes, locum minimè obtinet. Jejunare, *etiam Clericis & Monachis*, est vesci piscibus aliisque lautitiis exquisitissimis, fructibus conditis, ficubus, amygdalis, uvis passis, nucibus avellanis, castaneis, & aliis quibuscunque, *modo ab animantibus terrestribus & volatilibus desumta non sint;* bibere vinum illudque generosissimum, sive quemcunque potum qui ad manus venit, jejunium non solvit. Jam verò Seculo V. pro locorum varietate aliæ atque aliæ ciborum observationes erant temporibus jejunii. *Alii*, scribit Socrates, *omnino ab animatis abstinent, alii inter animantia* solos pisces *comedunt. Alii cum piscibus* volucres *etiam manducant, quia ex aquis utraque sunt orta. Alii à* baccis & ovis *abstinent. Alii* arido pane solo *vescuntur. Alii ne illo quidem. Sunt qui cum* ad horam nonam *jejunaverint, indifferenter utuntur cibis. Et alià ratione apud alias gentes jejunatur, cujus rei infinitæ sunt causæ. Et quoniam de hâc re nemo ostendere potest* ἔγγραφον παράγγελμα scriptum aliquod mandatum, *perspicuum est, quod Apostoli* liberam potestatem hâc in re cujusque sententiæ *& arbitrio* permiserint. *Chemnit.* part. IV. Exam. p. 249.

In

In reliquis autem jejuniis seculares & Laici plus sibi quam Monachi in comedendo cibo lautiori (*excepto tamen omni genere carnium*) indulgent.

Monachi æquè ac Laici, apud Pontificios, in Quadragesimâ lautissimè prandent & cœnant. Hinc cum A. 1612. Collegium Jesuitarum Aquisgranensium, à furente plebe, diripiebatur, *inventa est talium rerum magna copia, sustinendo jejunio* Quadragesimæ, *quod tum fortè præ foribus erat, ut vulgus* Aquisgranense, *in* Imperium Alcinoi *se incidisse existimaverit. Et hi boni viri in eâ erant opinione*, si has cupedias tempore jejunii consumerent, *se singularem cultum præstare Deo remuneratione dignum. Rusticum vero egenum*, particulam carnis etiam fumo duratæ *gustantem*, mortale committere peccatum, *sacerdoti* in confessione *aperiendum*. Si in rationes inquiris cur tàm rigidè urgeant carnis privium, alii alias proferunt. Scholastici *propter causas Physicas hoc fieri autumant:* quod carnes animalium propter caliditatem & humiditatem maximè nutriant, & delectent, ac provocent fomitem peccati, & incentivum carnis, seu libidinem. *Sed in piscibus est etiam sua delectatio & major ab eis provocatio libidinis est metuenda, quam à carne salitâ & fumo duratâ:*

rata: Ut vinum taceam & aromata, quæ ſanguinem maximè calefaciunt. *Alii eò delabuntur: ideò carnes tempore jejunii eſſe prohibitas*, quia terra propter peccatum Adami ſit maledicta, *aqua vero non, utpote quæ poſteà ſit* ſanctificata Baptiſmo Chriſti: *Atqui hoc modo non ſolum caro*, ſed quicquid ex terrâ provenit *tempore jejunii eſſet prohibitum.* Alii *tertiam cauſam addunt:* quod Chriſtus poſt reſurrectionem piſces comederit *non carnes: Atqui tum temporis* Chriſtus jejunium neque inſtituit *neque celebravit.*

Nonnulli autem (*a*) Monachi & (*b*) Monachæ multò ſtrictius quam tempore jejuniorum (videlicet nunquam piſces & oleum guſtando) totum vitæ ſuum curſum abſolvunt.

(*a*) Sunt hi Monachi tertii ordinis, quem *Aſcetarum* vocant. *Hi per integrum annum* non niſi ſemel de die *comedunt: exceptis* diebus feſtis, *quibus aliqui* bis de die, *aliqui tamen etiam tum* non niſi ſemel *comedunt.* Fabis toſtis, ceraſis, pomis, caſtaneis, *adbibito pane bis cocto ſeſe ſuſtentant. Chriſtoph. Ang.* c. 42. p. 61.

(c) Monacharum ſive Monialium mentionem facit etiam Metrophanes *Critopulus* Conf. c. 19. p. 145. *Quæ eâdem vivendi normâ* cum virorum

rorum cænobiis *utuntur* Romæ MARCELLA nobilissima vidua prima omnium fœminarum ausa est Monachæ institutum profiteri, *cum illud vocabulum vehementer invisum esset* Romanis auribus. Conceperat autem mulier hæc ardorem hunc ex Athanasio & cæteris Ægyptiis sacerdotibus, qui tùm Arianæ factionis persecutionem declinantes, Romam confugerant. His enim referentibus Antonii vitam, (*cujus etiamnùm viventis mira fuerat nominis celebritas*) Monachórum in Thebaide versantium, virginum item & viduarum didicerat institutum. *Eadem autem ad propositi sui æmulationem complures allexit* tùm Matronas, tùm virgines, *cum primis autem* Sophroniam, Principiam, Paulam & Eustochium, *& brevi tantus accrevit numerus*, mundi contemtum profitentium *fæminarum*, *ut quod prius ob novitatem invidiosum erat, posteà cœperit esse gloriosum. Hosp.* lib. 3. c. XI. de Orig. Mon. p. 138. In ipsâ urbe Constantinopoli Patriarchatui contiguum est *Monasteriolum Joh. Baptistæ*, Græcis Sanctimonialibus inhabitatum.

Præter hæc quatuor jejunia nominata, in toto cursu Annali dies duos, nimirum (*a*) Mercurii, quo Salvator noster à Judâ proditus est; & die Veneris

quo crucifixus est, monachi à piscibus & oleo; Seculares vero & laici ab omni genere carnium & lacticiniis abstinentes, jejunare ex instituto (b) Ecclesiastico debent & faciunt.

(a) Eadem Metrophanes c. XVIII. de jejunio p. 140. recenset. *Jejunium* DIEI QUARTI & SEXTI *omnium anni hebdomadum propterea institutum est, quoniam illis diebus res magnæ fuerunt peractæ. Et enim quarto* rex mundi à Discipulo & proditore *est venundatus. Sexto autem* in cruce pependit is, *qui terram in sublimi suspendit. In dies autem jam dictos, si festum Dominicum incidat v. g.* Nativitatis Christi, *vel tale, quod nomini cujuspiam consecratum est, vel etiam* Circumcisionis, *vel* Baptismi, *vel cujuscunquè alterius, modo* Dominicum sit, *cessat illius diei jejunium.* Christophorus Angelus c. 12. p. 25. c. 16. p. 29. scribit: *A festo Nativitatis usque ad quartam Januarii, jejunium quartæ & sextæ feriæ, ob gaudium quod Christus natus sit, non observari.* Cum Græcis die & quarto & sexto *etiam* ABYSSINI jejunant. Lege Philippum Nicolai in der Historia vom Reich GOttes p. 35. Sie (die Moren) fasten an etlichen Tagen der Wochen / als am Mittwochen zum Gedächt-

nus deß Rathschlages so die Juden an selbigen Tag wider Christum gehalten; Item am Freitag zu besserer Betrachtung deß Leidens und Sterbens deß HErrn Christi / so am selbigen Tag beschehen / die vierzig Tage aber in der Fasten gebrauchen sie keine andere Speis als Wasser und Brod. *Et hanc etiam rationem reddit* S. Augustinus cur quartâ & sextâ feriâ maximè jejunet Ecclesia. Ecclesia Pontificia sive Occidentalis JEJUNIUM DIEI SEPTIMI, *sive Saturni* adjecit, & quidem hanc ob causam: *quia Sabbato Dominus in sepulchro quievit, & Apostoli sublato sponso jejunârunt.* Aliam rationem cur die septimâ jejunandum sit, invenies apud Chemnit. part. I. Exam. Conc. Trid. p.146. *quod nempè die Dominicâ Petrus Apostolus certaturus cum Simone Mago, pridiè cum Ecclesiâ Romanâ jejunârit, & hæc sententia est Urbici cujusdam.* Quâ cum minimè stabit Gabrielis Albaspinæi doctissimi Aurelianensium Episcopi judicium ad Can. XXVI. Conc. Illib. Tom. I. Conc. p. 995. *Sabbati dies*, uno excepto, *immunis olim erat ab omni jejunio & tanquam festum habebatur*, qui mos etiamnum in Græciâ perdurat, *quem Hispaniæ Patres primò omnium, in Concilio Illiberitano, post Romam antiquâsse verosimile est.* Hoc diei septimi jejunium magnam inter Orientales & Occidentales peperit contentionem, ut S. Ignatius Epistolâ ad Philippenses scribere nihil sit veritus: *Si quis* SABBATO JEJUNAT *Christi interfector est, quia nimirum Deo debitum honorem & gloriam adimere conatur.* Photius etiam Pa-

D 2 triarcha

triarcha Constantinopolitanus Ep. II. Encycl
& subsecutis temporibus, Johannes Metropo
nus Russiæ cum Pontificibus Romanis acrit
hâc materiâ dimicârunt. Vid. *Herbersteinii*
scovia. *Lege etiam de hâc Controversiâ*, Binio-
nianas notas *ad Canones Apostolorum*: Diver
contrariæ consuetudines sunt Ecclesiæ Orie
lis & Occidentalis, *quod jejunium spectat die*
bati. Orientalis Ecclesia ex piâ consuetu
Sabbato, *uno Paschali excepto*, non jejunabat.
que in odium & detestationem hæreticorum, Si
nis Magi, Menandri, Saturnini, Basilidis, C
rinthi, Carpocratis eorumque sectariorum, C
donis & Marcionis, *qui omnes Deum autorem m*
di cum omnibus à se creatis rebus malum esse, at
ideò à carnis esu & propagatione per matrimo
abstinentes, die Sabbati jejunandum esse, *ne c*
tor mundi qui die septimâ requievit, honorari
deatur, docebant & observabant. *Ut constat*
Irenæi lib. I. c. 20. c. 41. & seq. Orientalis p
inde Ecclesia, *ut dictam Deo illatam contumeli*
vindicaret & honorem Dei creatoris Universi c
trà sævos Dei & Ecclesiæ hostes defenderet ac p
pugnaret, comuni consensu præcepit: ne quis die S
bato jejunaret, sed potius illum magnâ cum hi
ritate transigeret, *ac instar diei Dominicæ* ce
braret. Occidentalis autem Ecclesia, *hæresi præ*
dictâ extinctâ & propulsatâ, non licitè tantùm, se
etiam piè *Sabbato jejunat, ut longissimè quam pote*
à Judæis Sabbato epulantibus *recedat*: ut *memo*
riam humilitatis Domini qui die Sabbati mortu

& sepulchro inclusus jacuit *veneretur: Ut Apostolos* aliosq; discipulos *Domini, qui sponso suo ablato* feriâ sextâ & Sabbato *in luctu & mœrore fuerunt, imitetur, & ad* Dominicæ diei celebritatem *præparet*. Add. *Ferd.* de *Mend.* lib. 2. de Confir. Conc. Illiberit. T. I. Conc. p. 1184. Ex his manifestum est: *habuisse Ecclesiam Græcam* & Latinam *suas rationes* quare illa Sabbati jejunium improbârit: *hæc probârit*. Optimè consuluissent Reip. Ecclesiasticæ, si observâssent illud S. Augustini Ep. 86. *Sit ergo una* fides Universæ Ecclesiæ, *etiamsi ipsa* fidei unitas *quibusdam* diversis observationibus celebretur, *quibus nullo modo quod* in fide *verum est, impeditur*.

(*b*) Non est ergo præceptum patris, *hoc est Dei*, sed institutum matris, *hoc est Ecclesiæ* tàm jejunium quadragesimale, quàm reliquorum dierum. *Quoniam vero plusquam Judaïca superstitio adstrixit conscientias ad formidines culpæ*, pœnam purgatilem post se trahentis, *etiamsi tantùm vescaris* tenui lacte, si olido caseo, si putri butyro, *nec abusus ab usu facilè separari poterat:* nostræ Ecclesiæ ejusmodi jejunia non observârunt, *unicuique libertatem relinquentes quo tempore & die jejunare velit.* ~~G. Wicelius in Viâ Regiâ pag. 920.~~

Symbolum fidei de S. Trinitate & (*a*) processione Spiritus S. Oecumenici Concilii

lii Nicæni in quo integra fides Catholica à 318. (*b*) patribus exposita est, constanter (*ut & quatuor Patriarchæ Ecclesiæ Orientalis hucusque observant*) & devotè retinent. Quod Symbolum tempore Liturgiæ Sacræ in Ecclesiis ubique publicè (*c*) recitatur.

(*a*) De processione Spiritus S. AN PROCEDAT A PATRE ET FILIO? An tantùm à Patre? *Diù multumq; inter Ecclesiam* Romanam & *Græcam disceptatum est*, Græcis processionem Spiritus S. à Patre tantùm; *Latinis* AB UTROQUE defendentibus. Græci *Latinos* accusârunt: quod *processionem Spiritus S. à Filio Symbolo inseruissent Nicæno*, *ausu proprio & privato*, absque Græcorum consensu. Hoc certum est, primitùs vocis FILIOQUE, in Symbolo hoc fidei, nullam factam fuisse mētionem. *Tironibus breviter totam hanc* historiam de SYMBOLO NICÆNO, *factâ ad illud* additione, & *controversiâ* de Sp. S. processione *enarrabo*. Postquam Deus Ecclesiæ suæ à persecutionibus halcyonia benignissimè largitus est, operâ CONSTANTINI M. Rom. Imperatoris,

ratoris, ferre hanc quietem minimè potuit humani generis & Christiani nominis infensissimus hostis, Satanas. Excitavit ergo ARIUM *Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum*, *Divinitatis filii Dei impugnatorem infensissimum*, qui, postquam multos viros præclaros in suam pertraxisset sententiam & Christi Ecclesiam, maximoperè turbâsset, Constantinum Imp. Magnum re & nomine, commovit, *ut* Concilium *congregaret* NICÆÆ *in Bithyniâ 318. Episcoporum.* In hoc, explosâ & damnatâ Arianâ hæresi, concinnârunt fidei suæ confessionem, quæ Symbolum, sive tessera esset orthodoxorum, his verbis: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibilium & invisibilium factorem. Et in unum Dominum* Jesum Christum *filium Dei, natum ex Patre, hoc est ex Patris substantiâ unigenitum. Deum de Deo: Lumen de Lumine: Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit & incarnatus & homo factus est. Passus est & resurrexit tertiâ die, & adscendit in cœlos, & sedet in dexterâ Patris, & venturus est judicare vivos & mortuos. Et in* Spiritum Sanctum. *Eos autem qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quod factus est ex non existentibus, aut ex aliâ substantiâ, aut essentiâ, aut qui filium Dei mutabilem aut alterabilem esse affirmant, hos Anathematizat sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia.* Nemo de Divinitate Spiri-

tus Sancti quæstionem tum temporis moveb
ideò in Symbolo suo tantùm hæc verba hab
Nicæni Patres: ET IN SPIRITUM SANCTU
Succedentibus autem *Semi-Arianis* & exor
MACEDONII hæresi, *impugnatâque* Spiri
Sancti *Divinitate* à nefariò homine, jussu Th
dosii Imperatoris CONSTANTINOPO
Concilium 150. Episcoporum coactum est. N
cænum concilium primum erat Oecumenicu
hoc Constantinopolitanum secundum. Damn
tâ & hâc hæresi, Patres concilium Nicænum e
ponentes, illud in hanc redegerunt formam:

Credimus in unum Deum, Patrem *Omnip
tentem, factorem cœli & terræ, visibilium & in
sibilium. Et in unum* Dominum *nostrum* Jesu
Christum, *filium Dei unigenitum, ex Patre natu
ante omnia secula: Deum de Deo: Lumen de Lu
ne: Deum verum de Deo vero. Genitum, non f
ctum, consubstantialem Patri, per quem omnia f
cta sunt. Qui propter nos homines & propter nostra
salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Sp
ritu Sancto, ex Mariâ virgine, & homo factus e
Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, pass
& sepultus est. Et resurrexit tertià die, secundu
scripturas, & adscendit in cœlos, sedet ad dextera
Patris & iterum venturus est cum gloriâ, judicar
vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et in*
Spiritum Sanctum *Dominum, & vivificantem, qu*
ex Patre procedit, *qui cum Patre & Filio sim
adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Pro-
phetas. In unam Sanctam Catholicam & Apostoli-*

cam

cam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi Seculi, Amen!

In hâc tamen Symboli Nicæni explanatione nullam mentionem faciebant Processionis Spiritus Sancti A FILIO. *Ut adeò* Symbolum Nicænum Cophtitarum & Maronitarum, *quod* (referente Abrahamo Ecchellensi Maronitâ) *mentionem etiam facit* processionis à Filio, *non immeritò suspectum alicui videri possit ac debeat*, præsertim cum ipse Abrahamus Ecchellensis scribat: *De* Copticæ, Armenicæ & Æthiopicæ *editionum* antiquitate & interpretibus *nihil certi in præsens statuere possumus*. Dissert. de Auctorit. Canonum Nicænorum Arabicorum. Tom. II. Conc. pag. 400. 402. Quoniam vero concilii Nicæni maxima in Ecclesia Christi fuerat autoritas, *Symbolum* Nicææ *delineatum*, & Constantinopoli *uberius illustratum*, *non* Constantinopolitanum, *sed* Nicænum *potius vocabatur*.

Hic FIDEI LIBELLUS, (*sic enim vocare amabant* Sancti Patres hoc Symbolum) in maximo pretio erat antiquitati. *Eundem honorem sortitus est, quem & Divina scriptura*; ut loquitur Bessarion Sess. IX. Concilii FERRARIENSIS, sive FLORENTINI. Tom. XIII. Conc. p. 147.

Sub initium Seculi V. Anno 400. CONCILIUM TOLETANUM I. *contra* Priscillianistas *habitum est*. In professione fidei, *processionis Spiritus Sancti* à Filio *fit quidem mentio*, verum illa fidei confessio à Symbolo Constantinopolitano,

five, ut loqui amant, Nicæno, multum discrepat. Cum NESTORIUS in Ecclesiâ tumultus excitâsset, *habitum est* EPHESI Concilium III. Oecumenicum *ad reprimendam hanc hæresin.* Patres ergo Ephesini, primò Nicænum Symbolum recitari jusserunt, & eo recitato concluserunt: *Huic Sanctæ fidei omnes consentire convenit. Continet enim* pietatem & quæ sufficiunt *ad totius orbis utilitatem*. Tom. III. Conc. Act. VI. Conc. Eph. p. 671. Postquam etiam Charisius Philadelphiensis Oeconomus & Presbyter, fidei suæ confessionem concilio exhibuisset, quæ & à Concilio approbata est, *Processionis in eâ, Spiritus S.* neque à Patre, neque à Filio, meminit. vid. l. c. p. 675. Imo voluerunt Patres Ephesini, ibid. p. 690. ut Symbolum Nicænum *inconcussum, incommutabileque permaneret, & nulli fas esset, aut addere aut adimere, aut omninò aliam fidem proferre, ut* Nestorius *ausus erat.* Tàm religiosè etiam hanc sententiam observârunt, ut quamvis ex Symbolo Nicæno optimè monstrârint MARIAM esse non *χριστοτόκον tantùm sed & θεοτόκον*: non ausi sint tamen, more *Constantinopolitanorum*, Symbolo vocabulum θεοτόκε inserere, sed potius peculiares ANATHEMATISMOS condiderunt, quibus Nestoriana hæresis proscripta est. THEODORETUS quidem in dicto Concilio in reprehensione ad Anathematismum IX. *Cyrilli* hanc quæstionem movit, illosque qui EX FILIO *procedere* SPIRITUM SANCTUM, *aut ab eo existentiam habere dicant*, blasphemiæ & impietatis arguit.

Sed

sed, ut scribit *Genebrardus*, repressa fuit in *Theodoreto* illa sententia.

Dum Nestorio se opponit EUTYCHES Archimandrita Constantinopolitanus, accidit ipsi, quod hortulanis accidere videmus, qui dum curvum arboris statum corrigere student, nimiâ attractione in alteram partem flectunt. Separabat substantias *Nestorius*, confundebat *Eutyches*. Concilium ergò IV. Oecumenicum CHALCEDONENSE convocatum est. Relegatâ ad orcum hâc hæresi, *Nicænum Symbolum* cum expositione *Constantinopolitanorum* recitatur, de quo testantur S. Dei Episcopi: *Hoc Symbolum de* PATRE FILIO & SPIRITU SANCTO *perfectam tradere doctrinam, ideòque invariabile permanere debere, nihilque in eo immutandum esse, vel addendo, vel detrahendo*. Nec *in hoc* tamen *Concilio*, hæ quatuor Syllabæ, FILIOQUE, Symbolo insertæ sunt.

Similiter Concilium CONSTANTINOPOLITANUM II. Nicænum *Symbolum* cum expositione *Concilii Constantinopolitani I.* absque hâc tamen ADDITIONE suscepit.

A. C. 589. habitum est in Hispaniâ Concilium TOLETANUM III. in quo à *Reccaredo* Rege Gothorum, Hispaniam tùm possidente, quæstio de PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI proposita, & Symbolo Nicæno primùm vox FILIOQUE addita est.

Cum 60. annis à Concilio *Toletano* III. Martinus Papa Concilium LATERANENSE haberet, absque ulla tamen mutatione Symbolum NICÆ,

NICÆNO - CONSTANTINOPOLITANUM allegârunt dicti Patres.

Hispani verò in Concilio TOLETAÑO VIII. Anno 653. vestigiis inhærent Concilii *Toletani* III.

Nec aliter factum est in EMERITENSI A. 666. celebrato, ab urbe nobili EMERITA, provinciæ Lusitaniæ, ita dicto.

Ut & in BRACARENSI A. 675. indicto, quod sic nominatum est à BRACARA, sive BRAGA, provinciæ *Lusitaniæ* hodiè in spiritualibus *metropoli*.

A. 680. Sextum Concilium erat *Oecumenicum* CONSTANTINOPOLITANUM III. Et hoc Concilium solius processionis Spiritus Sancti A PATRE in Symbolo *Nicæno* mentionem facit.

Concilia vero TOLETANA XII. XIII. XV. & XVIII. parum curârunt quid in Synodo Oecumenicâ actum fuisset, & ADDITIONEM retinuerunt.

Dum hæc aguntur, GENTILIACI in villâ propè *Parisios* convenerunt in Concilio GRÆCI & OCCIDENTALES in quo A. 767. de PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI quæstio mota est; *Græcique* cum Latinis de *additione* ad Symbolum expostulârunt.

Offert se jam tempus Concilii NICÆNI II. quod VII. dicitur *Oecumenicum*. In hoc Concilio, *Concilii Nicæni* I. Symbolum cum *Constantinopolitanâ* exegesi allegatur, & de *Processione Spiri-*

tus

tus Sancti hæc recitantur: *Collecta est* Constantinopoli 150. Patrum Synodus *contrà Spiritus Sancti impugnatorem* Macedonium & *Deo exosos* Semi-Arianos socios ejus, quæ *S. Synodus, eundem* Spiritum Sanctum *ducem ac magistrum habens*, EX PATRE *sempiternè* Spiritum Sanctum PROCESSIONEM *dogmatizavit habere*. His adde quæ de hâc Synodo citat *Marcus Ephesius* in Concilio FLORENTINO Seß. V. p. 82. 83.

Inter Italiæ Concilia primum est FOROJULIENSE, A. 791. convocatum, quod cum *additione* Symbolum hoc recitat. A. 809. Imperator CAROLUS M. de Arduennâ Aquisgranum reversus, Concilium cogit, in eoque quæstionem de SPIRITUS SANCTI PROCESSIONE proponit, quam quæstionem quidam *Johannes* Monachus *Hierosolymis* movit, cujus definiendæ causâ Carolus Imperator non modò ad Pontificem LEONEM III. dat literas, quas Abbas *Smaragdus edidit* Tom. VI. Conc. p. 1109. Sed BERNATIUS Episcopus *Wormatiensis*, JESSE *Ambianorum* & ADELHARDUS Abbas *Corbejæ majoris*, à Concilio ad *Pontificem* missi sunt. Cum diù, an inserendæ Symbolo essent hæ Syllabæ FILIOQUE, cum Pontifice amicè concertâssent legati, non improbat quidem sententiam LEO: *Spiritum Sanctum* A FILIO *quoque procedere*: Legatis tamen suadet: *Symbolum illud aliquo temporis spatio intermittendam & obliterandum & posteà rursus absque* additione *canendum esse*. Ipse verò *Leo* Romæ indelebile monumentum erexit, quò posteris

posteris persuaderet, in sacro Symbolo *nihil esse addendum*, siquidem in Basilicâ S. *Petri* duas tabulas argenteas, ad confessionem ejusdem *Petri*, affigendas curavit, in quarum alterâ Symbolum *Latinè* scriptum legeretur; in alterâ *Græcè* exaratum, absque aliquo quatuor syllabarum additamento FILIOQUE, & illud in suo pristino candore voluit integrum permanere; ut scribit ad Concilium hoc AQUISGRANENSE Severinus *Binius* Tom. VII. Conc. p. 1108. Ex quibus constat: LEONEM III. Pont. ignorâsse, quod hæc verba confessioni Nicænæ, in Nicænâ II. Synodo Oecumenicâ fuerint adjecta, *prout ex antiquo codice* manuscripto GRÆCOS in Concilio FLORENTINO *Latini* docuerunt. Sess. V. p. 83. atque omninò librum illum de corruptione (*utut eum defendat* Julianus *in eâdem sessione*) meritò suspectum esse. Quid enim opus fuisset *Leoni* Germanis ADDITIONEM *dissuadere*, jubere ut Symbolum *tabulis argenteis* inscribatur, si controversia hæc in *Concilio* & quidem OECUMENICO, cui GRÆCI & LATINI intererant & subscripserant, jam erat decisa?

Tandem PHOTIUS, (*Patriarcham alii vocant*, invasorem alii sedis *Constantinopolitanæ*) Ecclesiam Orientis & Occidentis inquietabat. Erat adversarius ejus IGNATIUS. Uterque fortunam jam sensit matrem, jam novercam. Jam *Photius* Patriarcha erat, dejecto Ignatio; jam *Ignatius* restituebatur, dejecto Photio. Postquam vero in vivis esse desierat *Ignatius*, Photius *in*

thronum

thronum Constantinopolitanum erat evectus. *Negabat Spiritum Sanctum à FILIO procedere POSSE.* Tum demum *Marinus* Pontifex Romanus, quem alii *Martinum* II. vocant, *sed perperam*, Symbolo vocem FILIOQUE adjecit, & Romæ in Ecclesiâ publicè cantare jussit *cum* ADDITAMENTO, præsertim dùm à *Germanis*, Gallis & *Hispanis* ob hanc controversiam maximum metuendum erat Schisma. Cum Photius ad plures migrâsset, quievit hæc controversia usque ad tempora Michaëlis CERULARII per spatium 165. annorum. Hic tempore Leonis IX. A. 1051. de Latinis hanc rigidam fert sententiam: *Pontificem & omnes alios Latinos esse excommunicatos, quod sine consensu* GRÆCORUM *& contrà decretum* Concilii EPHESINI *ad* SYMBOLUM *aliquid addidissent.*

Ab hoc tempore GRÆCI aversari cœperunt *Latinos*, LATINI *Græcos*. Tentatum quidem sæpiùs fuit, an pax & amicitia collapsa inter utramq; partem restaurari posset, sed irrito semper conatu, quotiescunque enim res in Synodo composita videbatur, semper *majori impetu* quæstio hæc agitata est. A. 1097. Concilium BARENSE habitum est, in quo de PROCESSIONE Spiritus Sancti cum Græcis disputabat ANSHELMUS Cantuariensis, sed concordia stabiliri non potuit. *Tom.* X. Conc. p. 611.

A. 1215. Concilium LATERANENSE IV. indictum est ab Innocentio III. Aderat cum Pontifice *Patriarcha Constantinopolitanus*. Antiochenus

chenus gravi morbo detentus venire non potuit, ſed miſit pro ſe vicarium ſuum *Antheradenſem Epiſcopum.* Alexandrinus verò ſub *Saracenorum* poteſtate conſtitutus, fecit quod potuit, mittens pro ſe Diaconum ſuum *Germanum.* In hoc Cõcilio caput II. eſt *de errore Abbatis Jöachimi,* ac in Latino exemplari hæc quidem leguntur verba in confeſſione fidei: *Eadem res eſt* Pater & Filius *nec non* Spiritus Sanctus AB UTROQUE PROCEDENS. Sed ſi Græcum inſpicis textum, hæc in obtutum veniunt: *καὶ ὄντω τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐςὶν ὁ πατὴρ καὶ ὁ ϋὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.* Proceſſionis vero vel à PATRE, vel A FILIO nulla fit mentio. Imò (ut annotârunt in margine *Philippus Labbæus* & *Gabriel Coſſartius* Jeſuitæ) in codice *Mazarino* deëſt: AB UTROQUE *procedens:* in *Græco* & Latino. Et ſic in hoc etiam Concilio deſiderata & exoptata unitas reſtitui non poterat. Conqueruntur potiùs Latini cap. IV. hujus concilii (*in græco vero exemplari hoc caput deſideratur*) de *Græcorum* ſuperbiâ, quod in tantùm abominari cœperint Latinos, *ut ſi quando ſacerdotes Latini ſuper ipſorum altaria celebrâſſent,* non prius Græci ſacrificare voluerint in illis, antequàm èa, *tanquam per hoc inquinata*, lavaſſent; baptizatos etiam à Latinis, *rebaptizare* auſu temerario præſumſerint. Intereà tamen GERMANUS Conſtantinopolitanus Patriarcha ad *Gregorium* IX. Pont. de unitate redintegrandâ dat literas, quibus Gregorius IX. duabus Epiſtolis reſpondet & à Græcis poſtulat: *Ut Petrum Apoſtolorum principem*

cipem sequantur, hoc est, cum Ecclesiâ ROMANA idem sentiant, idem loquantur.

Anno 1233. NYMPHEÆ in Bithyniâ convenerunt Græci in Concilio, ad quod etiam Pontifex suos miserat *Apocrisiarios*, sive Legatos. Duo capita erant inter utramque partem maximè controversa. *An Spiritus Sanctus* A PATRE ET FILIO PROCEDAT? &: *An Latini licitè* IN AZYMIS *consecrent?* Sperabat Imperator Græcorum: transigi posse totum hoc negotium, si Latini ex Symbolo vocem FILIOQUE expungerent; & Græci Latinos IN AZYMIS celebrantes non condemnarent. Sed cum *Apocrisiarii* Romani Græcorum Imperatori respondissent: *Unionem & concordiam* NON POSSE *impetrari*, nisi GRÆCI *errorem de* PROCESSIONE Spiritus Sancti *ejurarent*, *librosque* in quibus defenderant hanc sententiam *comburerent*; omni spe reconciliationis excidit. Græci suorum opinionum tenacissimi *Apocrisiariis Romanis* ANATHEMA dixerunt, similiter *Apocrisiarii Romani*, Græcis. Hoc verò de hoc Concilio testatur, ex *Wadingo*, COSSARTIUS: *Nullibi se* GRÆCORUM *adeò diffusè fundamenta vidisse* pro pertinaci illâ suâ hæresi congesta, *neque in aliis eorum scriptis* quæ occurrerunt, *neque in Concilio* FLORENTINO, *neque apud* Controversistas. *Tom. XI. Conc. p. 446.* In eodem Seculo Anno 1274. Pontifex Concilium LUGDUNENSE promulgat. Ad idem Græcorum Imperatorem & Patriarcham invitat. Imperator MICHAEL PA-

LÆOLOGUS literis ad GREGORIUM X. ...tis, fidei suæ edit confessionem, in quâ eti... hæc ponit verba: πιστεύομεν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα ... ἅγιον πλήρη καὶ τέλειον θεὸν, ἀληθῆ θεὸν, ἐκ πατ... φῶτι ἐκπορευόμενον. In *Articulo* I. *Concilii* idem ... Græcis & Latinis confirmatur, non attendentibus quod *Patriarcha Constantinopolitanus* cum multis ex *Clero* contradicant. Vid. *Tom.* XI. Conc. p. 1033. Imo *Patriarcha*, quod unionem recusâsset, *sede Patriarchali deturbatur*, surrogato illi JOHANNE VECCO, vel BECCO, qui *Constantinopoli* Synodum cogit, fidei suæ professionem, in qua *Spiritus Sancti processionem* A FILIO *approbat*, A. 1277. ROMAM mittit, & tandem etiam *Gregorii Nysseni* locum, ab aliis malignè corruptum, *in quo Spiritus Sanctus* A FILIO *procedere dicitur*, restituit.

Hodiè tamen observante COSSARTIO verba illa à VECCO allegata, *loco citato* non leguntur. Vid. *Tom. XI.* Conc. p. 1126. 1133. Aurea pax Ecclesiæ videbatur restituta. *Sed frustratam denuo suâ spe se vidit S. Dei Ecclesia.* MICHAEL PALÆOLOGUS, quod à pacto resiliisset, à *Martino IV.* Anathemate notatur. Ab ipsis *Græcis*, quod Ecclesiam turbâsset, *sepulturæ honor* huic Imperatori *denegatur*. VECCUS vel BECCUS Patriarcha, mutatâ vice, ab ANDRONICO, *Michaëlis filio*, in carcerem conjicitur. *Sic posteriora prioribus facta sunt deteriora.* Aliquibus tamen viris doctis apud *Græcos*, placuisse sententiam Latinorum, negari non potest. *Nicephorus*

phorus certè BLEMMIDAS duabus orationibus *processionem Spiritus Sancti* A FILIO confirmavit, quas Græcè & à *Leone Allatio* Latinitate donatas reperies apud *Odoricum Rainaldum* BARONII *continuatorem*. Tom. XIII. Annalium *sub finem*.

Secutæ sunt aliæ velitationes *Græcorum* & *Latinorum* inter se, *sed obscuræ*, & *privatìm* magis quam publicè susceptæ. Ultima consociatio tentata est in Concilio FERRARIENSI, quod postmodum ab urbe *Florentiâ*, in quam translatum est, FLORENTINUM vocabatur, sedente in Pontificatu EUGENIO IV. Erat Græcorum Imperator *Johannes* PALÆOLOGUS, Patriarcha Constantinopolitanus JOSEPHUS, qui durante Concilio *Florentiæ* obiit. Post varias disceptationes, in quibus MARCUS EPHESIUS strenuè Græcorum partes tuebatur, tædio victus Imperator Græcorum, cum disputationes protraherentur, ob instans periculum *Turcarum* & spem suppetiarum ferendarum à Latinis, consentiente Patriarchâ, disputationes abrumpit & Ecclesiæ Romanæ dexteram porrigit. Sed *Marcus Ephesius* cum suis, qui Concilio subscribere *Florentino* recusabant, domum reversi apud suos impediebant, ne rata haberent, quæ in Concilio acta compositaque essent. Sequuta est CONSTANTINOPOLIS occupatió, *Romani Imperii* in Oriente deletio. Delere tamen hæ calamitates ex animis Græcorum hanc controversiam non poterant, quin potiùs hodiè eandem sen-

sententiam: *Spiritum Sanctum* A SOLO PATRE *procedere*: mordicùs defendunt. Testantur hoc HIEREMIAS Patriarcha Constantinopolitanus in actis cum Würtembergicis, METROPHANES, noster AUTOR & *alii*. Sed miraretur quis posset: *cur Græci* Processionem Spiritus Sancti à Filio *negent*, additionem *ad* Symbolum Nicænum *tàm ægrè ferant*, *cum tamen* Symbolum ATHANASII *recipiant*, *quod*, *ut semper in maximâ autoritate fuit apud Ecclesiam Christi*; *ita disertis verbis processionis* Spiritus Sancti à Filio *etiam mentionem facit?* quod etiam admiratur Vir Doctissimus *Dionysius Petavius* Jesuita Tom. II. dogmat. Theol. lib. VII. de Trinitate c. VIII. §. 7. *De Symbolo ergo* ATHANASIANO *quædam adjungenda sunt*.

ROMÆ, an apud TREVIRENSES *in puteo*, hoc Symbolum consignatum sit ab Athanasio, usque adeò certum non est? Prius *Baronius*, &, qui eum sequitur, *Binius* asseverant; Posterius *Genebrardus* in prologo expositionis Symboli Athanasii. *An* ATHANASIUS *author sit hujus Symboli*, *an* scriptor *aliquis recentior*, *haud caret dubio?* Illud *Genebrardus* defendit; hoc aliis viris doctis placet. Hoc certum est, exemplaria Græca hujus Symboli inter se minimè convenire, esse plurimas in illis lectiones varias, quæ arguunt, horum exemplarium non esse unum authorem, vel ad minimum à librariis insigniter esse mutata. Sex autem ad manus meas pervenerunt ejusmodi formulæ Symboli: Prima est

Gilberti Genebrardi, quam adeptus est ex Manuscript. *Lazari Baiffii* Oratoris *Francisci I.* Regis Galliarum apud Venetos, quam ipsi obtulit *Dionysius* Græcus *Episcopus Zienensis* & *Firmiensis*, A. C. 1533. Secunda est quæ cum hâc fermè coincidit, quam olim evulgavit Basileæ *Nicolaus Bryling*, deinde in Galliâ *Henricus Stephanus* A. C. 1565. hæ duæ formulæ *septem in locis* invicem dissentiunt, quæ etiam adnotavit *Genebrardus* loc. cit. Tertiam formulam nobis exhibet *Philippus Labbeus* & *Gabriel Cossartius*, quæ tamen in pluribus locis à *Genebrardi* formulâ abit. Ut omnia tibi Lector benevole innotescant, apponam Symbolum Athanasianum prout ex *Baiffio* producit *Genebrardus*; addam è *Genebrardo* ubi idem Symbolum ab *impresso* discrepat; & tandem prout Tom. II. Conc. eam nobis exhibet *Philippus Labbeus*. Lectiones varias Symboli impressi, notabo *literis Alphabeti*, Lectiones varias verò quæ sunt in formula Labbei, *numeris*. Inscriptio apud Genebrardum hæc est.

ΣΥ'ΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ῀ Α'ΓΙ'ΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙ'ΟΥ.

Ἔκθεσις ὁμολογίας τῆς καθολικῆς πίστεως τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

1. Ὅστις ἂν (a) βούληται σωθῆναι πρὸ πάντων χρὴ κρατεῖν τὴν καθολικὴν πίστιν; ἣν εἰ μή τις ἕκαστος σώαν καὶ ἀμώμητον (1) τηρήσῃ, ἄνευ δισταγμοῦ εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται. (a ὅστις βούλεται.) (1 τηρήσειεν.)

2. Πίστις δὲ ἡ καθολικὴ αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σεβώμεθα, μήτε συγχέοντες τὰς

τος τὰς ὑποστάσεις, μήτε τὴν οὐσίαν (b) διαχωρίζοντε[ς] (b μερίζοντες.)

3. Ἄλλη γάρ ἐστιν ἡ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, ἄλλη τοῦ (2) ἁγίου πνεύματος. (2 πνεύματος ἁγίου.)

4. Ἀλλὰ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος μία ἐστὶν ἡ θεότης, (c) (3) μία ἐστὶν ἡ δόξα, συναΐδιος ἡ μεγαλειότης. (4) (c μία υἱοῦ ἡ δόξα) (3 ἴση) (4 θεότης.)

5. Οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος ὁ υἱὸς, (5) τοιοῦτο (d) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. (5 τοιοῦτον) (d καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.)

6. Ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον (6) καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. (6 ἄκτιστον τὸ.)

7. Ἀκατάληπτος ὁ πατὴρ, ἀκατάληπτος ὁ υἱὸς, ἀκατάληπτον (7) καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον (8) καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. (7 ἀκατάληπτον τὸ.) (8 αἰώνιον τὸ.)

8. Πλὴν (9) οὐ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλ' εἷς αἰώνιος (10) οὐδὲ (e) τρεῖς ἄκτιστοι, οὐδὲ τρεῖς ἀκατάληπτοι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος καὶ εἷς ἀκατάληπτος. (9 Καὶ γὰρ) (10 οὐ) (e οὐδὲ τρεῖς ἀκατάληπτοι οὐδὲ τρεῖς ἄκτιστοι.)

9. Ὁμοίως παντοδύναμος ὁ πατὴρ, παντοδύναμος ὁ υἱὸς, παντοδύναμον (11) καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πλὴν (12) οὐ τρεῖς παντοδύναμοι, ἀλλ' εἷς παντοδύναμος. (11 παντοδύναμον τὸ) (12 Καὶ γὰρ)

10. Οὕτω θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν (13) οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἷς θεός. (13 Καὶ γὰρ.)

11. (14) Ὁμοίως κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς. (15) (f) κύριον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. (16) πλὴν οὐ τρεῖς

κύριοι, ἀλλ' εἷς ἐστὶ κύριος. (14 οὕτω.) (15 κύριος καὶ) (f κύριος) (16 Καὶ γάρ.)

12. Ὅτι ὡς ἰδίαν (g) μίαν (17) ἕκαστον ὑπόστασιν θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν τῇ χριστιανικῇ ἀληθείᾳ βιαζόμεθα, οὕτω τρεῖς θεοὺς ἢ (18) τρεῖς κυρίους λέγειν, τῇ καθολικῇ εὐσεβείᾳ κωλυόμεθα. (g ἰδίᾳ) (17 ἑκάστην) (18 καὶ).

13. Ὁ πατὴρ ἀπ' οὐδενός ἐστιν (19) οὔτι (20) μὴν κτιστὸς, (21) οὐδὲ γεννητός. (19 οὔτε ποιητὸς) (20 μὴν deest) (21 οὔτε).

14. Ὁ υἱὸς ἀπὸ τοῦ πατρὸς (22) μόνον ἐστὶν οὐ ποιητὸς, οὐ κτιστὸς, ἀλλὰ (23) γεννητός. (22 μόνου) (23 γεννητός.)

15. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ οὐ ποιητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐδὲ γεννητὸν, ἀλλ' (24) ἐκπορευτόν. (24 ἐκπορευόμενον.)

16. Εἷς (25) οὖν ὁ πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες. εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοὶ, ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. (25 γοῦν)

17. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι οὐδὲν πρότερον ἢ ὕστερον, (26) οὐδὲν μεῖζον ἢ ἔλαττον, ἀλλὰ (27) σῶαι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις, (28) καὶ (29) συναΐδιαι εἰσὶν ἑαυταῖς καὶ ἴσαι. (26 οὐδὲ) (27 πᾶσαι) (28 καὶ deest.) (29 συναΐδιοι εἰσίν.

18. (30) Ὥστε κατὰ πάντα (καθὼς εἴρηται) καὶ τὴν μονάδα ἐν τριάδι καὶ τὴν τριάδα ἐν μονάδι (31) σέβεσθαι δεῖ. Ὁ (32) γοῦν βουλόμενος σωθῆναι, οὕτω περὶ τριάδος φρονείτω. (30 οὕτω) (31 σεβόμεθα.) (32 οὖν.)

19. Πλὴν ἀναγκαῖόν ἐστι πρὸς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, ὅπως καὶ τὴν (33) ἐνσάρκωσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

Χριςῦ (34) ἔτι ὀρθῶς πιςεύσῃ. (33 σάρκωσιν.) (34 deest ἔτι.)

20. Ἐςὶ γὰρ πίςις ὀρθὴ, ἵνα πιςεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ιησῦς Χριςὸς ὁ υἱὸς τῦ Θεῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐςι.

21. Θεὸς ἐκ τῆς ὐσίας τῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς, καὶ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ὐσίας τῆς μητρὸς ἐν τῷ αἰῶνι τεχθείς.

22. Τέλειος Θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑφιςάμενος.

23. Ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἐλάττων τῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὃς εἰ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐςιν, ὐ δύο ὅμως, ἀλλ' εἷς ἐςὶ Χριςός.

24. Εἷς δὲ, ὐ τροπῇ τῆς θεότητος εἰς σάρκα, ἀλλὰ προσλήψει τῆς ἀνθρωπότητος εἰς Θεόν.

25. Εἷς πάντως, ὐ συγχύσει τῆς ὐσίας, ἀλλ' ἑνότητι τῆς ὑποςάσεως.

26. Καὶ γὰρ ὡς ἡ (35) ψυχὴ λογικὴ καὶ ἡ σὰρξ εἷς ἐςιν ἄνθρωπος, ὕτω καὶ ὁ (36) θεάνθρωπος εἷς ἐςὶ Χριςός. (35 λογικὴ ψυχή.) (36 Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.)

27. Ὃς ἔπαθε διὰ τὴν σωτηρίαν (37) ἡμῶν, καὶ κατῆλθεν εἰς (38) ᾅδυ, ἀνέςη ἐν τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῶν νεκρῶν. (37 ἡμετέραν) (38 ἐν ᾅδῃ.)

28. Ἀνῆλθεν εἰς τὺς ὐρανὺς, κάθηται ἐκ δεξιῶν τῦ Θεῦ καὶ πατρὸς παντοκράτορος, ὅθεν ἥξει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρύς.

29. Οὗ τῇ παρυσίᾳ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀναςήσονται μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν, καὶ ἀποδώσυσιν ἐξ ἰδίων ἔργων ἀπολογίαν.

30. Καὶ οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες πορεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ φαῦλα, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

31. Αὕτη

31. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἣν ἐὰν μή τις (39) πιστῶς (40) πιστεύσῃ, σωθῆναι οὐ δυνήσεται. (39 πιστῶς ἀκεραίως.) (40 ἐν πίστει βεβαίως.)

Hæ tres formulæ Symboli Athanasiani (*ut ut Labbeana quadraginta vicibus variet*) inter se conveniunt, ut in rebus nulla, in verbis non usque adeò magni momenti sit discrepantia.

Adjicere tamen placet & *quartam* formulam, quam itidem habet *Genebrardus*, quamque vult esse *Ecclesiæ Constantinopolitanæ*. In quâ non transpositiones substantivorum & adjectivorum, omissiones articulorum & conjunctionum modo occurrunt, sed alias omnino voces, constructiones easque non raras, sed crebras animadvertes. Sic autem se habet.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου ὁμολογία τῆς καθολικῆς πίστεως ἣν ἔδωκε πρὸς Ἰούλιον Πάπαν Ῥώμης.

1. Τῷ θέλοντι σωθῆναι πρὸ πάντων, ἀνάγκη τὴν καθολικὴν πίστιν κατέχειν. Ἣν εἰ μή τις ἀκεραίαν καὶ ἀπαράθραυστον συντηρήσειεν, ἀναμφιβόλως εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται.

2. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἵνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβειν ἡμᾶς, μήτε τὰ πρόσωπα συγχέοντας μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντας.

3. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον, ἄλλο τὸ τοῦ υἱοῦ, ἄλλο τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

4. Ἀλλὰ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μία ἐστι θεότης, ἴση δόξα, συναΐδιος μεγαλειότης.

5. Οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος ὁ υἱὸς, τοιοῦτον τὸ ἅγιον πνεῦμα.

6. Ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

7. Ἄπειρος ὁ πατὴρ, ἄπειρος ὁ υἱὸς, ἄπειρον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

8. Οὐ μὴν τρεῖς ἀΐδιοι, ἀλλ' εἷς ἀΐδιος, οὕτως οὐδὲ τρεῖς ἄκτιστοι, οὔτε τρεῖς ἄπειροι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος εἷς ἄπειρος.

9. Ὁμοίως παντοδύναμος ὁ πατὴρ, παντοδύναμος ὁ υἱὸς, παντοδύναμον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ μὴν τρεῖς παντοδύναμοι, ἀλλ' εἷς παντοδύναμος.

10. Οὕτω καὶ θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὐ μὴν τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἷς θεός.

11. Οὕτω κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὐ μὴν τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἷς κύριος.

12. Ἐπεὶ καθὼς ἕκαστον τῶν προσώπων θεὸν ἢ κύριον ὁμολογεῖν ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμεθα, οὕτω καὶ τρεῖς θεοὺς ἢ κυρίους λέγειν, ἡ καθολικὴ θρησκεία κωλύει.

13. Ὁ πατὴρ τοίνυν ὑπ' οὐδενὸς, οὔτε πεποίηται, οὔτε ἔκτισται, οὔτε γεγέννηται.

14. Ὁ υἱὸς παρὰ τοῦ πατρὸς μόνου ἐστὶν οὐ ποιηθεὶς, οὐ κτισθεὶς, ἀλλὰ γεννηθείς.

15. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ οὐ ποιηθὲν, οὐ κτισθὲν, οὐ γεννηθὲν, ἀλλ' ἐκπορευόμενον.

16. Εἷς τοίνυν πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες, εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοὶ, ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια.

17. Ἀλλ' ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι οὐδὲν πρότερον, ἢ ὕστερον,

-τερον, ἐδὲν μεῖζον, ἢ ἔλατίον, ἀλλὰ τὰ τρία πρόσωπα συναΐδια ἑαυτοῖς εἰσὶ, καὶ διὰ πάντων ἴσα.

18. ΟΥ'τως ὡς κατὰ πάντα, καθὼς ἤδη εἴπομεν, καὶ τὴν τριάδα ἐν τῇ μονάδι καὶ τὴν μονάδα ἐν τῇ τριάδι σέβειν ἡμᾶς δεῖ. Ὁ βελόμενος τοίνυν σωθῆναι, ἕτω περὶ τῆς τριάδος Φρονείτω.

19. Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, καὶ τὴν τῦ κυρίε ἡμῶν Ἰησῦ Χριςῦ σάρκωσιν πιςῶς κατέχειν.

20. Ἐςὶ τοίνυν βεβαία πίςις, ἵνα πιςεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησῦν Χριςὸν τὸν ὑὸν τῦ Θεῦ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον εἶναι.

21. Θεὸν ἐν τῆς ὑσίας πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθέντα, καὶ ἄνθρωπον ἐκ τῆς ὑσίας τῆς μητρὸς ἐν χρόνῳ γεννηθέντα.

22. Τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑφιςῶτα. ἴσον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἐλάτἰονα τῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

23. Ὃς εἰ καὶ Θεός ἐςι καὶ ἄνθρωπος, ὐ μὲν δύο ἀλλ' εἷς ἐςὶ Χριςός.

24. Εἷς δὲ ὐ τῆς θεότητος μεταβληθείσης, εἰς σάρκα, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τῦ Θεῦ προσληφθείσης.

25. Εἷς παντελῶς ὀ φύρμῳ τῆς ὑσίας, ἀλλὰ τῇ τῦ προσώπε ἑνότητι.

26. Ὥσπερ γὰρ ἡ λογικὴ ψυχὴ καὶ ἡ σὰρξ εἷς ἐςὶν ἄνθρωπος, ὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος εἷς ἐςὶ Χριςός.

27. Παθὼν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναςάς.

28. Καὶ

28. Καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὅθεν ἥξων κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

29. Οὗ πρὸς τὴν παρουσίαν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀναστήσονται μετὰ τῶν ἰδίων σωμάτων, ἀποδώσοντες λόγον περὶ τῶν ἔργων αὐτῶν.

30. Οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ πράξαντες εἰς τὴν αἰώνιον ἀπελεύσονται ζωὴν, οἱ δὲ τὰ φαῦλα, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

31. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἣν εἰ μήτις πιστῶς καὶ βεβαίως πιστεύσει, οὐχ' δύναται σωθῆναι.

In hâc formulâ Ecclesiæ Constantinopolitanæ *desunt* §. 7. *hæc verba*: Αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Mirum alicui videri possit, cur §. 15. addantur verba; ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον : A FILIO PROCEDENS cum tamen constet: Græcos hæc verba in Symbolo ATHANASIANO non legere, prout *Labbeus* T. II. Conc. p. 603. *ex Symbolo Constantinopolitano* nos docebit, *de quo infrà*. Ut adeò non immeritò quis dubitare posset; *An hæc formula*, quæ perhibetur ECCLESIÆ CONSTANTINOPOLITANÆ, *non sit supposititia, aut ad minimum corrupta*. Operæ pretium vero erit & adjicere Quintam hujus Symboli editionem, prout habetur *T. II. Operum S. Athanasii, Editionis* COMMELIANÆ, p. 38. quæ ab his quatuor in multis abit. Sic autem sonat:

Symbolum S. ATHANASII *de fide Catholicâ*.

1. Εἴτις θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων χρὴ αὐτοῦ τὴν καθολικὴν κρατῆσαι πίστιν. ἣν εἰ μή τις ὑγιῆ καὶ ἀμώμον

ρὸν τηρήσειεν, πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται.

2. Πίστις δὲ καθολικὴ αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβωμεν, μήτε συγχέοντες τὰ πρόσωπα μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες.

3. Ἄλλη γάρ ἐστιν ἡ τοῦ πατρὸς ὑπόστασις, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλη τοῦ ἁγίου πνεύματος.

4. Ἀλλὰ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, μία ἐστὶ θεότης, ἴση δόξα, συνδιαιωνίζουσα μεγαλειότης.

5. Οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱὸς, τοιοῦτον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

6. Ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

7. Ἄμετρος ὁ πατὴρ, ἄμετρος ὁ υἱὸς, ἄμετρον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

8. Καὶ ὅμως οὐ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλ' εἷς αἰώνιος. ὥσπερ οὐ τρεῖς ἄκτιστοι, οὐδὲ τρεῖς ἄμετροι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος καὶ εἷς ἄμετρος.

9. Ὁμοίως παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ' εἷς παντοκράτωρ.

10. Οὕτω Θεὸς ὁ πατὴρ, Θεὸς ὁ υἱὸς, Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ' ὅμως οὐ τρεῖς Θεοὶ, ἀλλ' εἷς Θεός.

11. Ὡσαύτως κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἷς ἐστὶ κύριος.

12. Ὅτι ὥσπερ μοναδικῶς ἑκάστην ὑπόστασιν, Θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν χριστιανικῇ ἀληθείᾳ ἀναγκαζόμεθα, οὕτω τρεῖς Θεοὺς, ἢ τρεῖς κυρίους λέγειν, καθολικῇ εὐσεβείᾳ κωλυόμεθα.

13. Ὁ

13. Ὁ πατὴρ ἀπ' οὐδενός ἐστι πεποιημένος, οὔτε δεδημιουργημένος, οὔτε γεγεννημένος.

14. Ὁ υἱὸς ἀπὸ μόνου τοῦ πατρὸς ἐστὶν, οὐ πεποιημένος οὐδὲ δεδημιουργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός.

15. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν.

16. Εἷς οὖν ἐστι πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες. εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοί. ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια.

17. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι οὐδὲν πρῶτον ἢ ὕστερον. οὐδὲν μεῖζον, ἢ ἔλαττον. ἀλλ' ὅλαι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις συνδιαιωνίζουσαι ἑαυταῖς εἰσὶ καὶ ἴσαι.

18. Οὕτως ἵνα διὰ πάντων ὥσπερ ἤδη προείρηται, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται. Ὁ θέλων οὖν σωθῆναι, οὕτω περὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοείτω.

19. Ἀλλ' ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν πρὸς αἰώνιον σωτηρίαν, ἵνα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βεβαίως πιστεύῃ.

20. Ἔστιν οὖν πίστις ὀρθὴ, ἵνα πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς, θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐστί.

21. Θεός ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς, καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς ἐν χρόνῳ γεννηθείς.

22. Τέλειος θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑποστάς. Ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἥττων τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

23. Ὅς εἰ καὶ θεὸς ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος, ὅμως οὐ δύο ἀλλ' εἷς ἐστι Χριστός.

24. Εἷς

24. Εἷς δὲ οὐ τροπῇ θεότητος εἰς σάρκα, ἀλλὰ προσλήψει ἀνθρωπότητος εἰς θεότητα.

25. Εἷς καθόλου, οὐ συγχύσει φύσεων, ἀλλ' ἑνώσει ὑποστάσεων.

26. Ὥσπερ γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ σὰρξ εἷς ἐστιν ἄνθρωπος, οὕτω θεὸς καὶ ἄνθρωπος εἷς ἐστι Χριστός.

27. Ὁ παθὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ κατέλθων εἰς τὸν ἄδην, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν.

28. Καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ παντοκράτορος, ὅθεν ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

29. Οὗ τῇ ἐλεύσει πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται σὺν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν, ἀποδώσοντες περὶ τῶν ἰδίων ἔργων λόγον.

30. Καὶ οἱ καλὰ πράξαντες, εἰσελεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ κακά, εἰς πῦρ αἰώνιον.

31. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἣν εἰ μήτις πιστῶς τε καὶ βεβαίως πιστεύσῃ, σωθῆναι οὐ δυνήσεται.

Notandum autem est, in hoc Exemplari, legi quidem in *versione Latinâ* §. 15. *Spiritus Sanctus* à Patre ET FILIO *non factus*, *nec creatus*, *nec genitus*, *sed procedens.* In *Græco vero*, *verba* ἀπὸ τοῦ υἱοῦ *non apparere.* Manifestum ergò est, non absque causâ dubitare posse quempiam; *An voces*, ET FILIO, *Symbolo* ATHANASIANO à Latinis, *non sint aliquibus exemplaribus insertæ?* Præsertim cum sic fecerint, ut vidimus, SYMBOLO NICÆNO. Eò fortius verò premit hoc Latinos, *quod hoc Symbolum*, absque additione *harum vocum*, *in illorum monumentis reperiatur*,

&

Et à Græcis, utpote in quorum potestate non erat, detruncatas fuisse (ut Latini loquuntur) has Syllabas, *suspicio vix esse possit*. Abusus sum, nimiâ prolixitate, tuâ patientia L. B. in recitandis diversis formulis Symboli, quod perhibetur esse ATHANASII. Accipe tamen etiam *sextam*, quam *Labbeus* ex Ussherio, *Ussherius ex* PATRICII JUNII *Apographo* A. 1647. *publici juris fecit*. Hunc in modum Græci legunt.

Εἴτις βούλοιτο σωθῆναι πρὸ πάντων αὐτῷ χρεία κρατῆσαι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἣν ἐὰν μή τις ἀμόλυντον καὶ ἄφθορον τηρήσῃ, αἰώνιον εὑρήσοι τὴν ἀπόλειαν. Πίστις οὖν ἡ ὀρθόδοξος αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβωμεν, μήτε συγχέοντες τὰς ὑποστάσεις, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες.

Ἄλλη γὰρ ὑπόστασις, τοῦ πατρὸς, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, ἄλλη τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἀλλὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματός μία ἐστὶν ἡ θεότης, ἓν τὸ κράτος, μία ἐξουσία, μία βασιλεία, ἴση ἡ δόξα, ἴση ἡ μεγαλωσύνη καὶ αἰώνιος. Οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος ὁ υἱὸς, τοιοῦτον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐ τρεῖς ἄκτιστοι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος. Παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ οὐ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ' εἷς παντοκράτωρ. Αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐ τρεῖς αἰώνιοι ἀλλ' εἷς αἰώνιος. Παντοδύναμος ὁ πατὴρ, παντοδύναμος ὁ υἱὸς, παντοδύναμον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐ τρεῖς παντοδύναμοι, ἀλλ' εἷς παντοδύναμος. Οὕτω θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἷς ἐστὶ θεός. Κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριος τὸ πνεῦμα τὸ

ἅγιον

ἅγιον καὶ ὐ τρεῖς κύριοι ἀλλ' εἷς ἐςὶ κύριος. καὶ ὥσπερ μοναδικῶς μίαν ἑκάςην ὑπόςασιν Θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν Χριςιανικῇ ἀληθείᾳ συνηγορῦμεν. Οὕτω τρεῖς Θεὺς ἢ τρεῖς κυρίυς λέγειν ὐ συναινῦμεν, ἀλλὰ παντελῶς ἀπαγορεύομεν. Πατὴρ γὰρ παρ' ὐδενός ἐςι ποιητὸς, ὐ κτιςὸς, ἀλλ' ἀγέννητος. Ὁ ὑιὸς ἀπὸ τῦ πατρός ἐςιν ὐ ποιητὸς, ὐ κτιςὸς ἀλλὰ γεννητός. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τῦ πατρός ἐςιν ὐ ποιητὸν ὐ κτιςὸν, ὐ γεννητὸν ἀλλ' ἐκπορευτόν. Εἷς λοιπὸν ὁ πατὴρ, ὐ τρεῖς, εἷς ὑιὸς, ὐ τρεῖς ὑιοὶ, ἓν πνεῦμα ἅγιον, ὐ τρία πνεύματα ἅγια. καὶ ἐν ταύτῃ τριάδι ὐδεὶς πρῶτος, ἢ ἔσχατος, ὐδεὶς μέγας ἢ μικρός. ἀλλὰ αἱ τρεῖς ὑποςάσεις αἰώνιαί τε εἰσὶ καὶ ἴσαι εἰς πάντα, ὡς προείρηται. μονάδα γῦν ἐν τριάδι καὶ τριάδα ἐν μονάδι πᾶς Χριςιανὸς ευσεβείτω, καὶ ὕτω περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιῦ καὶ ὁμοουσίυ τριάδος δοξαζέτω.

Ἀναγκαῖον δέ ἐςι καὶ τὴν σάρκωσιν τῦ ὑιῦ τῦ Θεῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησῦ Χριςῦ ὀρθῶς πιςεύειν. Ἐςὶ γῦν ἡ πίςις ἡ ὀρθὴ, ἵνα πιςεύωμεν καὶ ὁμολογῦμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησῦς Χριςὸς ὁ τῦ Θεῦ ὑιὸς, Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐςιν. Ἀκτιςός ἐςι καὶ ὐσία (* al. lect. Θεός ἐςιν ἐκ τῆς ὐσίας.) πατρός. Ἄνθρωπός ἐςιν ἐκ τῆς ὐσίας τῆς μητρός. Ἐπειδὴ γὰρ ἁμαρτήσας ὁ Ἀδὰμ θανάτῳ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὑπέβαλε, καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν ὑπεύθυνον τῇ κρίσει πεποίηκεν. ὁ ὑιὸς λοιπὸν τῦ ἀοράτυ πατρὸς καὶ Θεῦ, τῶν ὐρανῶν ἐκ ἐκςὰς πρὸς ἡμᾶς κατῆλθε. καὶ δι' ἀκοῆς εἰςδὺς τὴν νηδὺν τῆς ἁγίας παρθένυ, μυςικῶς τὴν κυοφορίαν εἰργάσατο, ἐνδὺς τὴν ἡμετέραν φύσιν, κατ' ἄκραν ἕνωσιν. Θεὸς ὁμῦ καὶ ἄνθρωπος προελθών. ὕτω τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν ἐπλήρωσε δι' ἄφατον ἔλεον. Καὶ τέλειος Θεὸς ὢν γέγονε τέ-

νε τέλειος ἄνθρωπος, μὴ τραπεὶς, μὴ ἀλλοιωθεὶς τ[ὴν] ὑπερούσιον καὶ ἄφραστον οὐσίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος. ἐκ [ψυ]χῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς οὐσιωθείς. Αὐτὸς ἑ[αυ]τῷ σὺν τῷ συμφυεῖ αὐτῷ παναγίῳ πνεύματι δημιουργήσας τὴν παναγίαν τῆς σαρκὸς πρόσληψιν. τελείαν οὐσί[αν] ἀνθρωπίνην ἐνυπόστατον αὐτῷ καὶ ἀδιαίρετον ἐξ αὐτ[ῆς] ἁμαρτίας ἀμέθεκτον. Ἐκ τῶν παρθενικῶν ἁγνῶν αἱμάτων τῆς θεομήτορος συμπαγέντος τοῦ σώματος, χωρὶς τινὸς θελήματος ἢ ἐννοήματος σαρκικοῦ, τῆς δὲ ψυχῆς ἀΰλως κτισθείσης, νοερᾶς, λογικῆς, θελητικῆς, ἐνεργητικῆς, ὅλης τεθεωμένης σὺν τῇ σαρκὶ, ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, ἐκ πρώτης ὑπάρξεως, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν θε[ὸν] λόγον ἄκραν ἕνωσιν, ἀσύγχυτον καθ' ὑπόστασιν. Ἴσο[ς] οὖν ἐστι τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἐλάττων δὲ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ὄντως ἀληθινὸς ὑπάρχει θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ὅμως οὐ δύο, ἀλλ' εἷς ἐστιν ὁ Χριστός. εἷς δὲ, οὐ τραπεῖσα ἡ σὰρξ, ἀλλὰ ἀναληφθεῖσα εἰς τὸν θεόν. Εἷς ὁλικῶς οὐ συγχύσει οὐσιῶν, ἀλλ' ἑνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν. Καὶ γὰρ ὥσπερ ψυχὴ λογικ[ὴ] καὶ σὰρξ εἷς ὑπάρχει ἄνθρωπος, οὕτω καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος εἷς ἐστιν ὁ Χριστός. Ὃς ἔπαθε τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἀπαθοῦς τῆς θεότητος μενούσης. καὶ ταφεὶς, καὶ ἀναστὰς, καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ἐρχόμενος κρινεῖ ζῶντας καὶ νεκρούς. οὗ τῇ παρουσίᾳ πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἄνθρωποι ἀναστήσονται, λόγον ἀποδοῦναι περὶ τῶν πράξεων αὐτῶν. καὶ οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, πορεύσονται τῷ κελεύσματι αὐτοῦ εἰς αἰώνιον ζωήν. Οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, πορεύσονται εἰς αἰωνίους κολάσεις. Αὕτη τοίνυν ἐστὶ ἡ ὀρθόδοξος πίστις, ἣν ὁ μὴ τηρήσας ἀμώμητον, σωθῆναι οὐ δύναται.

Ἐκ

Ex diversis his *Symboli Athanasiani* formulis, quæ sit ipsius Athanasii, tuum, *Lector B.* erit divinare. Omnes has, *unius esse Autoris*, *tàm insignes mutationes non concedunt*, *ut credam*. Confirmor in hâc sententiâ, *intertextas esse has voces*, ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον, *Symbolo Athanasiano à Latinis*, *tùm ob rationes superius allegatas*, *tùm ob hanc quoque*: quod usque ad Seculum XIV. nemo contrà Græcos Symbolum ATHANASIANUM produxerit: Cum tamen controversia DE SPIRITUS SANCTI PROCESSIONE jam quingentos annos durâsset. Vid. *Vossius* de tribus Symbolis p. 51. 52. Quo argumento certè usi fuissent Latini, si non factæ corruptionis sibi fuissent conscii.

(*b*) Communis est sententia, Patres seu Episcopos, qui Concilio Nicæno interfuerunt, fuisse numero 318. *Eusebius* tamen lib. 3. de *vita Constantini Magni* asseverat fuisse 250. tantùm. Audiendus nobis est ad hunc locum Eusebii, *Heinricus Valesius* p. 221. *De numero Episcoporum qui Nicenæ Synodo interfuerunt*, *non convenit inter Antiquos*. Eusebius *quidem hoc loco ducentos & quinquaginta fuisse scribit*. Eustathius *verò* Antiochenus in *Homiliâ de verbis illis*, quæ in *Proverbiis Salomonis* leguntur: *Dominus creavit mè*: ducentos circiter ac septuaginta *illos fuisse dicit*; *neque enim se accuratè eorum numerum subduxisse*. *Verùm constantior fama est*, & *recentiorum omnium consensu firmata*, trecentos & octodecim *Episcopos in illâ Synodo consedisse*. Melchitarum vero &

Cophtitarum editiones in aliud procurrunt extremum, & manifestè sibi contradicere videntur. Etenim licet utraque hanc singulis præmittat titulis inscriptionem; *Concilium Nicænum 318 Patrum*. vid. T. II. Conc. p. 401. Nihilo tamen minus prima asserit, ad hoc Concilium convenisse 2048. Patres. Altera eundem ponit in ipsa linea numerum, ad latus vero habet 2348. Existimabat *Abrahamus* ECCHELLENSIS *Maronita*, hunc numerum esse intelligendum de Clericis cujusque ordinis, qui varias ob causas ad hoc Concilium confluxerunt. *Verum placuit postea Ecchellensi retractare hanc sententiam.* Sed alio utitur effugio. *Ante Concilium (scribit)* Nicænum *fuisse plures unius urbis Episcopos, idque patere ex subscriptionibus Arabicis. In* Concilio vero Nicæno *Can. LIV. ordinatum fuisse :* Ne duo vel plures Episcopi sint in una civitate. *Convenisse ergo ad Concilium Nicænum 2048. vel 2348. Episcopos, ex quibus tamen electi sint* 318. Sed ruinosum est fundamentum, cui assertionem hanc superstruit Ecchellensis, CANONES scil. ARABICI, maximorum virorum Judicio, *spurii. Tribuat illis tantum non omnia Turrianus, Ecchellensis, & si qui sunt alii, qui eos sequuntur.* BARONII judicium de his Canonibus flocci pendendum non est. *Ut libere dicam, scribit* (ad An. 325. n. 62. Tom. III. Annalium) *somnia sunt hæc omnia* (quæ scilicet de Canonibus Arabicis dicuntur) *utinam falsus conjector inveniar! Nam illud scimus, omne seculum, quod ab eo tempore ad nostram usque ætatem interlapsum*

[illegible]sum est, cupidissimum fuisse tàm egregiæ atque nobilissimæ antiquitatis, nec tamen eâ hominum unquam potitum esse. Nec ignoramus ex compluribus conciliis Oecumenicis, in quæ ex omnibus provinciis Orientis & Occidentis *eruditi Episcopi convenére, cum sæpius* Nicænorum actorum *opportuna mentio se offerret, aliqua illorum nominetenus cognita, vel citata. Nec nos latet sub* HONORIO Imp. *cum de Niceno Canone controversia fuisset exorta, publicâ legatione Africanorum Episcoporum ad Orientalium sedium præcipuos Antistites missâ, esse omnia Ecclesiarum Archiva reserata, atque abdita, quæque penetralia pervestigata, nec quicquam, præter illa, quæ hodie habentur, de Niceno Concilio, inventa esse.*

(c) Ruffinus in expositione Symboli de suâ ætate testatur; *nullum aliud Symbolum Ecclesia in ritibus sacris novit, quam Apostolicum.* In Ecclesiâ Orientali ante Nicænum Symbolum aliud erat, *quod* VETUS appellabant, quod verò illud vetus fuerit, non potest exactè adeò definiri. Existimat tamen *Gerb. Joh. Vossius* de 3. Symbolis diss. 1. p. 31. nos *Vetus, vel ei proximum habituros Orientis Symbolum, si à Niceno resecemus, quæ adversus Arium statuta sunt.* Seculo VI. TIMOTHEUS Constantinopolitanus Patriarcha ab amicis rogatus, SYMBOLUM fidei trecentorum decem & octo Patrum per singulas synaxes dici curavit. Cum antea semel tantum in anno, in Parasceve scilicet Dominicæ Passionis, tempore quo Episcopus catechizabat, recitatum

 esset.

esset. *Vossius* diss. III. de 3. Symb. p. 65. Walafridus Strabo in eâ est sententiâ: *A Græcis ad Romanos, ac deinde ad Hispanos profectum esse, ut inter Missarum solennia Symbolum* NICÆNUM *recitatur*. (Adde Goäris notas in Eucholog. pag. 135.) Apud Gallos verò & Germanos Caroli M. tempore, damnatâ *Felicis Urgelitani* hæresi, Symbolum Nicænum latius crebriusque in Missarum officiis cœpisse iterari. BERNO tamen *Augiensis* recitationem Symboli Nicæni facit multò recentiorem. HEINRICI I. *temporibus*, seculo demum XI. ad preces & instantias Imperatoris, *à Clero Romano morem cantandi* SYMBOLUM NICÆNUM *susceptum fuisse in Ecclesiâ* ROMANA, facto initio in ipsius coronatione. Vid. *Card. Baronius* Anno 809. T. IX. Annalium à n. 67. usque ad 81. *Severinus Binius* Tom. VIII. Conc. pag. 642. 643.

Præter alia Ecclesiastica Sacramenta hæc duo, (*a*) videlicet Baptismum & Eucharistiam, sive cœnam Domini, præcipua habent.

(*a*) De nomine SACRAMENTI, cum vox sit ἄγραφος, cum *Philippo Melanchthone* nemini litem movebo, uti nec de numero Sacramentorum. Si in laxiori sumis significatu, plura quam septem

septem erunt Sacramenta, scribit *Bellarminus* l. 2. *de effectu Sacram.* c. 28. Hinc *Augustinus in Psal.* 141. Signum crucis Sacramentum vocat. *In Ps.* 65, ac *lib. IV. de Symb. c. 1.* Ceremonias quæ fiunt ante Baptismum *Lib. 2. de Peccat. merit. & remiss. c. 26.* Sacramenti nomine venit, panis quidam benedictus qui dabatur Catechumenis. Denique *Ambrosius l. 3. de Sacram. c. 1. Cyprianus Serm. de* ablutione pedum. *Bernhardus Serm. de Cœnâ Domini contendunt;* Ablutionem pedum, quam Dominus instituit, sacramentum esse. Hoc tamen observandum est, falsò provocare Pontificios in materiâ de Sacramentis eorumque numero ad GRÆCÆ Ecclesiæ consensum, quos inter est *Laurentius Forerus* Jesuita in scripto posthumo Germanico: Wunder über Wunder p. 359. in quo ex *Tannero* nostrates convincere vult: *Orientales in doctrinâ de* numero Sacramentorum *cum Pontificiis convenire.* An vera sint quæ scribit *Forerus*, patebit, si sententiam Latinorum ex *Concilio Tridentino*, & Græcorum, ex suorum scriptis proposuerimus. *Concilium Tridentinum* Sess. VII. Can. I. p. 86. *edit. Chiffletianæ*, hoc nobis edit oraculum: *Si quis dixerit Sacramenta novæ legis non fuisse omnia* (1) à Christo instituta, *& esse plura, vel pauciora*, quam septem, *videlicet* (2) Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem & Matrimonium; *aut etiam aliquod horum septem, non esse* verè ac (3) propriè Sacramentum, *Anathema sit.* At L. *Antonius Caucus* Venetus, Archi-

 episco-

episcopus Corcyrensis scribit: *Græci exceptis Baptismo & Cœnâ Domini, Sacramentorum Divinam institutionem & originem negant.* Vid. Dn. D. *Haberkorn* in vindicato Anti-Forero, p. 537. *Metrophanes inter* Sacramenta *à Christo instituta ponit* Baptismum & Cœnam Domini, *cui post addit* Pœnitentiam. *Conf.* c. V. p. 72. 73. *reliqua verè vocat* ritus mysticos. *Jeremias Patriarcha* in responso II. ad *Tubingenses* scribit. *Quamvis cæteris sacramentis potiora sint* Baptismus & Divina communio, *& sine illis salus nullo modo contingere possit, proptereàque sola exstent* in scripturâ, *attamen & reliqua, quæ cum his septenarium numerum explent, tradita sunt* ab Ecclesiâ. II. *Græci aliter recensent Sacramenta*, quam fit apud Latinos. Vocant sacramenta nonnulli *habitum monasticum* & *ritum defunctorum.* Vid. Dn. D. *Haberkorn* loco sup. citato. Testibus *Johanne Sacrano* Canonico Cracoviensi, & *Petro Scargâ* Jesuitâ, *Russi negant* : CONFIRMATIONEM esse sacramentum. *Fhelavius* in Annot. ad c. XIV. Angeli p. 182. Ex *Alphonso* itidem *de Castro* constat: *Guidonem Carmelitam de Græcis affirmare, quod Pontificiorum Confirmationem inter Sacramenta non recipiant. Dn. Beer.* in der gründlichen Widerlegung c. V. p. 257. Hoc certum est, *Photium* Patriarcham Constantinop. in Ecclesiâ Romanâ hoc ut impium damnare: *quod Chrismate inunctos per sacerdotes, denuo inungere non dubitent per Episcopos, & presbyterorum Chrisma inutile quiddam ac frustrà factum comminiscantur.* Vid. Ep. ejus II. eaque

que Encyclica lect. 6. 7. III. *Metrophanes* quidem, præter Baptismum, Eucharistiam & Pœnitentiam *sacramentis annumerat* Chrisma, Ordinem Sacerdotum, Primas Nuptias & Oleum precum. ὁμωνύμως tamen *τελεταὶ μυστικαὶ κἀκεῖναι μυστήρια καλοῦνται παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τὸ μυστικόν τι καὶ πνευματικὸν ταύταις ἐμπεριέχεσθαι* (*homonymicè isti ritus mystici* mysteria *ab Ecclesiâ appellati, quod mysticum & spirituale quid iis contineatur*, scribit idem *in Conf.* c. V. p. 74. *At* ὁμωνύμως *esse sacramenta*, & verè ac PROPRIE esse sacramenta, *sunt termini utique inter se pugnantes.* Prolixus aliàs est in hâc materiâ *Ebelavius* in annot. ad Angeli c. 14. p. 164. & seq.

Eucharistiæ, sive Cœnæ Domini Sacramentum antiquitus in Ecclesiâ servatum, sub (*a*) utraque specie, nimirum panis (*b*) fermentati & (*c*) vini retinent.

(*a*) Sub UTRAQUE SPECIE Græcos communicare, eò quod sub utraque specie mandatum esse existiment, probat Dn. D. *Haberkorn* p. 467. Vindic. Anti-Foreri, ex *Cassandro*, Jeremiâ Patriarchâ Constantinopolitano, *Leone Allatio*, Nihusio, *Jacobo Goare*, Abrahamo Ecchellensi, *Gabriele Sionita* & aliis. Nec aliter sentit sæ-

pius allegatus Metrophanes, Conf. c. IX. p. 9
Omnes porro eorum (inquit) quæ in mensa Domini-cà sunt, utramque speciem participant, panis inquam & calicis, *tàm Ecclesiastici, quàm Laici, tàm viri quàm fœminæ*. Paulo post scribit: *Causa quare omnes cœnam Dominicam in utrâque specie participent* hæc est, *quod omnes vitâ indigeant, quam sine sumtione Dominici corporis & sanguinis adipisci, impossibile est.*

(*b*) *Crusius in Turco-Græciâ*, p. 76. inter ea in quibus Græci cum Latinis dissentiunt, numerat etiam panem Eucharisticum, verba ejus hæc sunt: *Reprehendunt etiam Latinos, quod ἄζυμα adhibeant εἰς θυσίαν*, non ἔνζυμα, *ut ipsi*. Orta est (si *Bellarmino* fides habenda est) hæc Controversia circa annum 1083. Tunc enim Græci Latinos notârunt, *quod Azymum panem in Sacramento sumerent, unde* AZYMITAS *eos vocare ausi sunt*. Lib. VI. de Eucharistiâ c. 7. Defendit autem pro viribus in fermentato communicandum esse, non in Azymis, *Metrophanes* Critopulus. Conf. c. IX. p. 90. Inter alias rationes etiam hanc profert: *quod* Apollinaris *hæreticus, cum statueret Dominum carnem sine anima & mente assumsisse, ad hæresin, seu blasphemiam hanc confirmandam non obtulerit in mysterio panem, sed azyma, dicens: quod anima est corpori, hoc fermentum est pani; quam hæresin detestans* Ecclesia, *panem fermentatum offert in mysterio ejus, qui carnem & animam intelligentem, rationalem & semper mobilem pro nobis assumsit*. Alphonsus *Bonosus* Canon.

ion. Reg. S. Salvat. disp. secundâ Catholicâ de ritu Romanæ Ecclesiæ consecrandi in Azymis, habitâ Bononiæ, Anno Seculi hujus septimo; causam, cur Græci in fermentato consecrent, aliam profert, verbis sequentibus: *Non condemnamus Ecclesias Orientales, quas omnes constat ante plurimos annos* consecrâsse in fermentato *cogente id quorundam Judaïzantium hæresi*, qui Judaicum Azyma *superinducere conabantur, id confirmantes Christi & Apostolorum exemplo*, qui in Azymis consecraverunt. *Quibus ut ipso facto resisterent, cœperunt omnes celebrare in fermentato.* p. 57. Sed forsitan etiam in priscâ Ecclesiâ LATINA *fermentatum panem* in usum Eucharistiæ adhibuerunt. Juxtà nonnullos certè Pontificios celeberrimos non *Eulogiæ* solùm, sed ipsa *Eucharistia* FERMENTUM vocabatur, quod negare non omninò audet Jac. *Sirmondus*, quamvis *aliam rationem* appellationis *comminiscatur: Fermentum* sc. *dici* Eucharistiam, non quod ex pane FERMENTATO sit, sed ipsa, ex *quocunque pane fiat*, Ecclesiis, ad quas mittebatur, *fermenti vicem* præstet, eisque unionis vinculum sit, sicut *fermentum* massæ. Carolus *Du Fresne* T. II. Glossarii p. 382.

(c) Vinum non merum, sed κρᾶμα Græci in Eucharistiâ usurpant. Testis nobis iterum erit Metrophanes Conf. c. IX. p. 90. *In cœnâ Domini requiritur primò materia à Domino tradita. Est autem hæc*, panis FERMENTATUS *unus*, & MIXTUM, hoc est *vinum aquæ admixtum.* Addam quæ de Moscis scribit *Neugebaurius*: Missæ sacrificium

ficium, *more Græcorum* pane fermentato & non Azymo *peragunt*. Calici item tantum aquæ, *quantum vini rubri admiscent*, *quam etiam* aquam volunt esse calidam, *quod ex latere Servatoris nostri profluxerit sanguis & aqua, quam fuisse calidam credere pium existimant, alioquin enim miraculum vix censeri posse*. Vid. *Fhelavium* in notis ad Angelum p. 149. & Notas Goaris in Missam S. Chrysostomi p. 149. qui fervidæ aquæ meminit. Non heri autem, vel nudius tertius κρᾶμα in Eucharistiâ adhibebatur. Verisimile est (*scribit* B. Chemnitius *part. II. Exam. p. 308.*) Christum vinum non merum, sed temperatum bibisse. *Et quia in* primitivâ Ecclesiâ *post communionem convivia*, quæ ἀγάπας *appellabant, magnâ sobrietate*, de pane & vino ad mensam Domini oblato, *celebrabantur*, *non merum*, sed mixtum, seu temperatum vinum *obtulerunt*, [ideo calix *ab Irenæo* lib. 4. c. 27. *mixtum* vocatur,] & *ne gentes calumniarentur*: Christianos cœnam Domini celebrare crapulæ, aut ebrietatis gratia, *Veteres sumserunt* vinum mixtum, seu temperatum; *imo quidam*, *prætextu sobrietatis*, *solam aquam sumserunt*.

Ad communionem se præparantes, prius per spatium totius septimanæ, tam Clerici, quam Laici, precibus matutinis, horarum tertiæ, sextæ & nonæ, vesperti-

ſpertinis & completoriis, Eccleſiam quolibet die ter & quater adeundo & (*a*) devotioni (*exceptis* gravi morbo *affectis*) cum (*b*) ſtrictisſimo jejunio Deum pro delictis ſuis (*c*) placando, invigilare debent & faciunt.

(*a*) Proponitur in Sanctiſſimo hoc epulo convivis vita & mors; cautè ergo agendum eſt comedentibus & bibentibus, ne pro vitâ mortem eligant. Hinc illud vas electionis, Paulus 1. Cor. XI. Vult: *ut homo ſeipſum prius probet*. Hæc probatio nihil aliud eſt, *quam ſcrutinium conſcientiæ*. Quâ de cauſâ Theodoretus ad hunc locum Paulinum ita ſcribit: Ἐρεύνα τὸ συνειδὸς καὶ τότε δέχου τὸ δῶρον. Conſcientiam ſcrutare & tunc donum (*Euchariſtiam*) ſuſcipe. Huic *ſcrutinio* optimè à Græcis modernis junguntur *preces*. Evolve Reſponſum I. Patriarchæ *Jeremiæ* ad Auguſtanam Confeſſionem p. 96. *Præparatio autem ad id opus conducibilis ſunt* preces, pſalmorum cantiones, frequens lectio S. literarum; *denique omnia, quæ ante conſecrationem divinorum donorum & poſt conſecrationem ritè fiunt dicunturque.* Critopulus *condonationem fraternam* addit, *jejunium, & ſi quæ ſunt alia,* de quibus ſtatim notâ ſequenti. Vid.

Conf.

Conf. p. 100. Hæc etiam ad dignè percipiendam sacram synaxin requisivisse Patres Ecclesiarum ætati Apostolorum viciniores, arguunt illa verba S. Augustini lib. de Dogmat. Ecclesiast. c. 53. (*quem librum tamen nonnulli* Gennadio Massiliensi *tribuunt*. Vid. Rob. Coci *censuram* p. 41.) *Quamvis quis peccato mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatem, communicaturus satisfaciat lacrumis* & orationibus, *& confidens de Domini misericordiâ, qui peccata piæ confessioni condonare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus.*

(*b*) Autor noster ad præparationem, Eucharistiæ præmitti solitam, *jejunium requirit strictissimum.* Metrophanes cap. IX. p. 100. *modicum*, sive *mediocre*. Et hic mos jamdudum in Ecclesiam introductus est. Nam cum admodum præclarè de jejunio sentirent priorum seculorum Ecclesię Christianæ Antistites, & jejunio tantum non omnia tribuerent, præmittendum illud voluerunt sanctissimo huic convivio. Posteà non die solum communionem præcedente jejunabant, verum etiam ipso die communionis, antequam τὰς ἁγίας μερίδας acciperent, à cibis abstinebant. Audi Hipponensis Ecclesiæ Episcopum S. *Augustinum* Ep. 118. ad Januarium. *Placuit* Spiritui Sancto, *ut in honorem* tanti sacramenti, *in os Christiani prius* Dominicum corpus intraret, *quam cæteri cibi.* Metrophanes insuper à percepturis Eucharistiam requirit *vigilias, abstinentiam à conjugibus, erogationem Eleëmosynarum,*

tum, & peccatorum coram spirituali Patre confessionem. Confess. c. IX. p. 101.

(c) Absit hoc, ut existimes, Græcos in eâ esse opinione, *ac si his pietatis exercitiis remissio peccatorum possit impetrari.* Metrophanes c. X. p. 106. *per hanc & aliam communicantibus injunctam & ab ipsis electam voluntariam afflictionem, Dei temporalem virgam, saltem mitiorem eos experiri* asseverat. Nec alia mens fuit quondam Ecclesiæ Romanæ, si *Cassandri* stamus sententiâ, ad art. XII. Conf. Aug. p. 74. *Quamvis* (scribit) *virtute satisfactionis Christi,* & culpa & pœna æterna *peccato debita deleatur, certum est tamen Deum* à pœnitentibus, ob graviora delicta, *lacrumas*, jejunia, *preces,* Eleëmosynas & *reliqua* veræ pœnitentis animi *indicia, ac denique totius vitæ* in melius immutationem *ac emendationem requirere. Quod dum facimus,* Deo satisfacere pro peccatis dicimur. *Non quod* precium dignum & sufficiens diluendis peccatis offeramus, *sed quod officia illa præstemus, quæ Deus à peccatore, cui filii sui satisfactionem impertiri velit, requirit. Quum & hujusmodi pœnitentiæ fructibus,* seu satisfactionis *operibus, Deus placari,* peccata redimi & extingui *dicantur: tùm quia,* si ex motu & afflatu Spriritus S. *fiant, ad* impetrandam remissionem *peccati faciant, & pœnas quas inflicturus erat Deus, avertant; cùm, quia reliquias peccati extenuent, ac minuant,* videlicet *quâ ratione* Eleëmosynis *dicuntur redimi peccata,* ac jejuniis ac precibus *Deus placari.* p. 74. & 76. *edit. Conring.*

Propin-

Propinquo autem die *Saba* (Sabbati) vel Dominico ad signum (*a*) majori Campanæ tempore consueto datum, omnes ad Ecclesiam conveniunt. Et precibus, per sacerdotem (*b*) ante communionem recitandis, exauditis, (*c*) Sacrum sive Liturgiam, magnâ cum devotione & lacrumarum profusione audiunt.

(*a*) Campanarum usus, correctis gentilium sacris, in Ecclesiam introductus est, à *Paulino Episcopo Nolano*, Hieronymi coævo; *ut nimirum earum strepitu exciri possent semotius habitantes, ad conciones precationesque.* Græci campanas à Venetis primùm acceperunt, cum anteà *consuetudo esset pulsandi ligna ad convocandum populum*, referente *Calvisio* Op. Chronol. p. 486. & 559. Hodiè sub Turcarum Imperio *campanarum usus Græcis interdictus est*, ut testatur *Leonhardus* Rauchwolff lib. 3. Der Orientalischen Reißbeschreibung p. 406. *Fhelavius* in Ep. dedicat. ad lib. Christophori *Angeli*. Convocant *ergo hodiè*, ut

ut quondam, *populum* instrumento ligneo: Sie gebrauchen an statt deß Kirchengeläuts ein langes Bret/auf welches sie klopfen und schlagen/ daß es laut erschallet; zu letzt haben sie ein Eisen darauf sie schlagen/ klinget wie eine Cymbel. Vid. Magnif. Dn. Fürer. Reisbeschreibung p. 192. Relatio historica Vernalis *Francofurtensis An.* 73. hujus Seculi hæc habet: *Turcam* Græcis *multa concessisse privilegia, & inter ea etiam hoc esse:* Ut campanarum pulsu sacra peragere, ipsis ampliùs prohibitum non sit. *Muscobitæ verò* CAMPANAS *maximi faciunt.* Das Geläut halten sie für ein nothwendig Ding zu ihrem Gottesdienst/ und vermeinen daß derselbige ohne das Klingen unvollkommen sey. Darum verwunderten sich einsmals die Pristaffen/als die Schwedische Herrn Legaten an Michaelis Tag sagten: Sie wolten auch ihren Brasnick halten; wie es doch möglich/ daß sie in Moscau Brasnick halten könten/ weil sie ja keine Glocken mit sich genommen hätten. Vid. Olearium in der Persianischen Reisbeschreibung p. 178. 179.

(b) Quæ preces communionem præcedant, nec noster *Autor* nec *Metrophanes* nos docet. Sine dubio, cum Græci *πατροπαραδότων* sint tenacissimi, precibus utuntur, quæ in primitivâ Ecclesiâ jam usu receptæ fuerunt, de quibus ita *Gennadius* lib. de Dogmat. Eccl. c. XXX. *Cum sanctarum plebium præsules mandatâ sibimet legatione funguntur, apud Divinam clementiam humani generis agunt causam, & totâ secum* Ecclesiâ *congemiscente,*

centr, *postulant & precantur: ut infidelibus donetur fides; ut Idololatræ ab* impietatis suæ liberentur erroribus; *ut Judæis* ablato cordis velamine lux veritatis appareat; *ut hæretici* Catholicæ fidei perceptione resipiscant; *ut Schismatici* Spiritum redivivæ charitatis accipiant; *ut lapsis* pœnitentiæ remedia conferantur; *ut denique Catechumenis* ad regenerationis Sacramenta perductis, cœlestis misericordiæ aula reseretur. *Calixtus* disp. de Sacrif. Christi initerabili th. 32. 33. 34. *Hildeb.* de precibus Veterum Christ. lib. 11. n. 24. In canone Basilii (*Chytræus* Orat. de Statu Eccl. Græcæ p. 16.) *preces offerunt* pro Ecclesiâ Catholicâ, *pro iis qui obtulerant Eleemosynas*, pro Imperatore, *pro omni populo*, pro Repub. pro Archi-Episcopo *& omnibus ministris Ecclesiæ*, pro fœcundis tempestatibus, *pro extirpatione hæresium & Schismatum. Denique ut omnes, uno corde ac ore*, Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum in omnem æternitatem *celebrent*. Gemina his habentur in Liturgiâ Chrysostomi, prout allegat dictus Dn. D. *Chytræus* p. 17. & Euchologium Græcorum Missam S. Chrysostomi nobis exhibet. Adde *Hildebrandum* de precibus veterum Christianorum pag. 69.

(c) Desumta est hæc appellatio ex Ecclesia antiquâ. *Cyprianus* l. de lapsis, Sanctum Domini Eucharistiam vocat. Græci, præsertim *Chrysostomus*, τὰ ἅγια Vid. Casaub. Exerc. XVI. p. 410 411.

Passio-

Paſſionis autem Chriſti (*a*) commemoratione in Sacro, panis quoque & vini per verba (*b*) inſtitutionis conſecratione à ſacerdotibus ſacrificantibus (*c*) abſolutâ, Archidiaconus vel Sacerdos, accepto ex Altari calice & vertendo ſe (*d*) vultu ad populum, calicem ſurſum (*ad inſtar Chriſti in crucem ſublevationis*) ſublevans, hæc verba proclamare ſolet: (*e*) Cum timore Domini & cum fide accedite!

(*a*) Chriſtum in ſui commemorationem Euchariſtiam nobis reliquiſſe, teſtantur verba inſtitutionis, teſtantur pii, priſcæ Eccleſiæ, Patres. Hinc ſacra cœna ipſis vocatur δῶρον ἐξιτήριον. *Donum à diſcedente datum.* Subjungenda ſunt *Hieronymi* verba, ad cap. XI. 1. Ep. ad Corinthios. *Chriſtus etiam paſſurus ultimam nobis commemorationem, ſive memoriam dereliquit:* Quemadmodum ſi quis peregrè proficiſcens aliquod

 pignus

pignus ei quem diligit, derelinquit, *ut quoties-cunque illud videat, possit ejus beneficia & amicitias memorare.* Quod ille, si perfectè dilexit, sine ingenti desiderio non potest videre, vel fletu. Similia reperies apud *Basilium*, Augustinum, *Gaudentium*, Eusebium Emissenum, prout collegit πολυμαθέστατος *Casaubonus* Exerc. XVI. c. 51. pag. 414. Adde Casaubono *Calixtum* disp. de Sacrif. Christi initerabili th. 50. Imò ipsa Liturgia Græcis nihil aliud est quàm Ἀντίτυπος passionis Christi, ut vel ex solâ Liturgiâ Chrysostomi videre poteris. p. 60. 61. in Euchologio Græcorum. Hieremias Patriarcha Resp. I. p. 97. ita scribit: καθ' ἣν ἐν αὐτοῖς ὁρῶμεν τὸν χριστὸν τυπούμενον καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ τὰ ἔργα καὶ πάθη. *In quibus videmus* Christum typicè figuratum: *& illa quæ ad salutem nostram tum fecit, tum passus est. Etenim in* Psalmis & lectionibus & totâ Sacerdotis operatione *Domini Oeconomia & administratio* significatur: *Principia ejus*, primis sacrificii partibus repræsentantibus; *media* secundis; *reliqua* postremis: *ita ut ii qui hæc exactè intuentur, possint omnia illa oculis subjecta habere.*

(*b*) Quibus verbis CONSECRATIO fiat, inter Ecclesiæ Romanæ Doctores non constat, ut monstrat, ex *Joh. de Radâ* Arragonio, Guilielmus *Amesius* Tom. III. *Bellarm.* Enerv. p. 153. Hermannus *Busenbaum* in Medullâ Theol. Moral. p. 433. de consecratione hæc habet. *Forma consecrationis Eucharistiæ est duplex.* Una panis, *& est hæc:* HOC EST ENIM CORPUS MEUM.

Ubi

Ubi omnia sunt de essentiâ, præter τὸ Enim, *cujus omissio esset veniale.* Altera vini, *& est hæc:* HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, novi & æterni Testamenti, *mysterium fidei qui pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* Ubi, etsi verior & communior sit sententia *S. Bonaventuræ*, *Suarii*, *Bellarmini* & aliorum contra *S. Thomam* & *Thomistas:* quod essentialia sint tantùm hæc: *Hic est calix* Sanguinis mei, (*vel* hic est Sanguis meus) *aut eis æquivalentia, graviter tamen peccaret, qui aliqua ex his omitteret, vel mutaret.* Colonienses in suo Antididagmate serio & multis contendunt: *vehementer insanire, qui existimant* panem & vinum *consecrari* in corpus & sanguinem Christi, *per verba institutionis, si non adhibeantur etiam* verba & preces *Canonis.* Vid. B. *Chemnit.* part. II. Exam. Conc. Trid. p. 119. D. *Elias Vejel* dissert. Historico Theol. de Ecclesiâ Græcanicâ hodiernâ p. 46. ita loquitur: *Græci vim Transsubstantiandi* orationibus magis & illapsui Spiritus S. *quam* verbis & Syllabis *consecratoriis tribuunt.* Vir singularis eruditionis & modestiæ *Georgius Cassander* in *Consult.* ad art. *Aug. Conf.* XXIV. hæc observavit. *Unâ in re inter* Græcos & Latinos *discrimen invenio, quòd* Græci consecrationem Symbolorum *invocationi*; *Latini* Dominicorum verborum recitationi *tribuere videantur.* Sed sine dubio *Cassander* per verba institutionis intelligit tantùm illa verba: HOC ENIM EST CORPUS MEUM: HIC EST ENIM CALIX

SANGUINIS MEI; *non autem* integra verba instituționis *cœnæ Dominicæ, quo posteriori sensu, sine dubio Autor noster* Consecrationem recitatione verborum Institutionis Christi fieri, *scribit.* Si Garsiam *Loaisam* consulimus Tom. V. Concil. in notis ad Concil. IV. Tolet. p. 1731. quid ad consecrationem requiratur? ex *Hieronymi* l. 3. adversus *Pelagianos* probat: *Christum docuisse Apostolos suos, ut quotidie in illius* sacrificio *credentes audeant dicere:* PATER NOSTER. *Postea Gregorium M.* adducit lib. 7. Ep. 63. ita scribentem: *Mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo* ORATIONEM DOMINICAM *oblationis hostiam consecrarent.* Cum his facere vult *Tertull.* lib. de. Oratione c. 9. *Ambrosium* de Sacramentis cap. 4. *Augustinum* Oratione 28. de verbis Domini. Add. Chemnit. part. II. Exam. p. 120.

(*c*) Sacrificium sive θυσία in N. T. nobis tantum est unicum, illud nempè quod Christus in arâ crucis patri suo cœlesti semel obtulit, idque perfectissimum est, ut vel novâ oblatione, vel prioris iteratione opus non sit, teste *Epistolâ ad Ebræos*, c. VII. v. 27. X. 14. Si vero à propriâ & strictâ Sacrificii ratione deflectimus, & ad *impropriæs & latas, ab aliquâ analogiâ & convenienti allusione, vel extrinsecâ denominatione derivatas acceptiones respicimus,* dubium nullum est, quin multæ tales in promtu sint, quarum intuitu S. Eucharistia (*sive ut vocabulo* Ecclesiastico *utamur* Missa) SACRIFICIUM *appellari possit*; scribit Dn. D. *Calixtus* disp. de Sacrif. Christi initerabili th. XI. *Offertur*

fertur enim corpus Domini in S. Eucharistiâ *per preces, item per commemorationem & quandam* repræsentationem. *Memoratur videlicet & suo modo* repræsentatur immolatio *corporis Christi in cruce facta, per hoc*, quod panis frangitur & vinum funditur, *corpus quod in mortem traditum fuit, unà cum fracto pane manducatur, & Sanguis una cum effuso vino bibitur.* Notum est illud Prosperi: *Dum* frangitur hostia, *dum* sanguis de calice in ora fidelium funditur, *quid aliud, quàm* Dominici corporis in cruce immolatio, *ejusque* sanguinis de latere effusio, *designatur.* Ob has rationes in veteri Ecclesiâ Latinâ *Eucharistiam* vocatam fuisse *sacrificium*, certo certius est, fatente *Cassandro* ad *Art.* XXIV. *Aug. Conf.* p. m. 161. 162.

Cassandri verba hæc sunt: *Fatendum est*, oblationis & sacrificii *nomine*, veteres *nonnunquam intellexisse* totam hanc mysticam actionem, *quæ constat Symbolorum consecrandorum consecratione, mortis Dominicæ commemoratione*, gratiarum actione, & *pro communi omnium salute* supplicatione etiam *sacramentorum distributione & participatione;* hæc certè omnia Græci his nominibus λειτουργίας, ἱερουργίας, θυσίας ἀναιμάκτης, λογικῆς λατρείας *significare videntur. Manifestum est enim* Veterem illam Ecclesiám *ita semper sensisse*, Corpus & Sanguinem Christi semel in cruce oblata, ad salutem totius mundi victimam esse perpetuam, quæ semel oblata consumi non potest, sed efficax manet ad remissionem quotidianorum delictorum. *Non*

igitur hic novum est sacrificium; nam & eadem est hostia quæ in cruce oblata fuit & Sacrificii illius in cruce peracti in mysterio commemoratio & *continuati in Cœlis Sacerdotii & Sacrificii* in imagine repræsentatio. *Itaque* veteres *in hoc mystico sacrificio non tàm peractæ semel in cruce oblationis,* cujus hic memoria celebratur, *quàm perpetui Sacerdotii & jugis sacrificii, quod quotidie in cœlis sempiternus Sacerdos offert, rationem habuerunt,* cujus hic imago per solennes ministrorum preces *exprimitur. Quapropter hoc sacrificium pro communi omnium salute fieri dicitur, sed* incruentum, & *ut Tertullianus loquitur* purâ prece. Hodiernorum Græcorum mentem à nostra ut & veteris Ecclesiæ non esse diversam, per aliquot paginas deducit ex Nicolao Cabasilâ, Simeone Thessalonicensi & aliis *Dn. D. Haberkorn.* in vindic. *Anti-Forero* à pag. 524. usque ad p. 533. quem consulas peto. Lege etiam Chytræi Orationem p. 16. 17. adde etiam quæ suprà p. 100. ex Jeremiâ Patriarchâ adduxi & quæ apud eundem pag. 97. in actis leguntur.

(*d*) Audivimus suprà p. 20. Garsiam Loaisam Archi-Diaconum Toletanum magnifica de suo officio loquentem. Sed Græcorum *Archidiaconi* fimbrias suas adeò dilatare non poterant. Probè notandum est, quod in templis, sivè, ut loqui amant, in Ecclesiâ ratione ordinis reliquis Diaconis sint superiores: Extra templum verò, vel Ecclesiam, nullam in reliquos Diaconos habeant jurisdictionem. In Officio S. Liturgiæ sunt

occupa-

occupatissimi, inter alias verò functiones, hæc est: *ut tempore Elevationis calicem Domini sublevando, populo ostendant*. Elevatio enim in Latinâ & Græcâ Ecclesiâ in usu est, hoc tamen intercedit discriminis, *quod in Elevatione* apud Græcos, *sacerdos populo vultum vertat*; apud Latinos, *tergum*. Sic enim de Elevatione *Edwin Santes* c. 42. libelli: Bericht vom Zustand der Religion p. 577. Bey Erhebung der Hostien wenden die Griechen das Angesicht zu dem Volk da in Gegentheil die Lateinischen Priester demselbigen den Rucken kehren. Significat vero hæc elevatio, *juxta nonnullos*: mentem esse elevandam. *Hinc in Ecclesiâ Latinâ proclamabatur*: SURSUM CORDA! *Juxtà alios*; Elevatio est invitatio ad dignè percipiendam Eucharistiam. *Hinc illa vox*: SANCTA SANCTIS! *Casaub.* Exerc. XVI. num. XXXV. Nostro AUTORI, *Elevatio Eucharistiæ* Elevationis Christi in cruce *est ἀντίτυπον*. Adstipulantur nostro inter Græcos, Euchologium, *Germanus* Patriarcha Constantinopolitanus; inter Latinos, *Rabanus Maurus* & *Ivo Carnotensis*. Adde *Fbelavium* ad cap. XXIII. Angeli in notis majoribus p. 459. *Calixtum de Sacrif. Christi* initerabili.

(e) Vocatur *Chrysostomo Eucharistia* ἡ τράπεζα ἡ φρικώδης, mensa illa terribilis. *Alii Patres hoc Sacramentum* φρικτὰ μυστήρια tremenda mysteria *appellant*. *Causaub.* Exerc. XVI. 136. Fas est ergò ut percepturi hoc pavendum mysterium, cum timore non solum accedant, verùm etiam cùm

hora communionis instat, quid faciendum sit, ab Ecclesiæ ministris admoneantur. *Hinc laudabiliter usurpant hæc verba:* CUM TIMORE DOMINI ET CUM FIDE ACCEDITE; *vel ut Anastasius Sinaita* Orat. de Synaxi *loquitur:* στῆκετε μετὰ φόβου ἐν τῇ φοβερᾷ ὥρᾳ τῆς ἀναφορᾶς. State cum tremore, tremendâ illâ Elevationis horâ. Vid. *Calixt.* l. sæp. cit. th. 81. 85. vel ut nonnulla Exemplaria Liturgiæ S. Chrysostomi habent: Cum timore Dei & fide & DILECTIONE accedite. Vid. *Liturgiam Chrysostomi* in Euchologio *Goaris* p. 107. Scripta autem sunt hæc verba literis PEREGRINIS, quæ proximè ad *Muscovitarum* Characteres accedunt. Græcos esse dicebat mihi Russus *Albertus Zagurski*, quos tamen viri in literaturâ Græcâ exercitatissimi, ne quidem legere, multo minùs intelligere potuerunt. Eos tamen in tabellâ æneâ sculptos, curioso lectori exhiberi curavi, quam vide N. 1.

Interim præmissis brevibus à Sacerdote, quas tamen cum Sacerdote omnes communicaturi (*a*) proloqui debent, precatiunculis, singuli primò Clerici, tum Laici, Juvenes, Viri, deinde, si adsunt Moniales, denique virgines & fœminæ

...i. pag. 106.

Со страхом Тосстоним в Светого Приступите.

...ii. pag. 120.

Тѣло Христово Примете, и источник бесмертнаго вкусите.

N.iii. pag. 131.

Причешчается раб Божи ... вь имѣ Очеца, и Сна и Свто Духа, амин.

Subscriptio.

С. Н. З. Г. В.

minæ ad Sacerdotem *(b)* accedentes, ex calice (in quo particulatim panis jam (*c*) cum vino conjunctim sacramentaliter præparatus) particulam parvam panis cum vino (*d*) *cocleari* (cochleari) parvo argenteo à sacerdote ad (*e*) os, pro vero (*f*) corpore Christi porrectam, assumendo communicant.

(*a*) Semper fuit in Ecclesiâ tempore sumendæ Eucharistiæ ingens precum apparatus. *Tempore illo* (scribit Chrysostomus) *non solum homines clamorem horribilem reddunt, sed & Angeli genua flectunt, &* Archangeli *orant*. Vid. D. *Hildebrand.* de precibus Vet. Christ. p. 79. Fiunt autem hæ preces in sacris Græcorum, non linguâ peregrinâ, sed Græcâ, ipsis vernacula, ut populus etiam acclamare possit, Amen! Ad quæ verba Apostoli Græcos respicere, non negat Leo *Allatius* ap. D. *Haberkorn* in vindicato *Anti-Forero* p. 534. Non possum non, quin hîc laudabilem consuetudinem Græcorum, ex *Christoph.*

Angelo

Angela (p. 34. Conf.) interferam, quam in deprecatione & condonatione fraterna observant, antequam de sacra mensa participant. *Facie ad ortum conversa, genibus in terram prostrati, Deum adorant; deinde ad occasum se convertunt, ac flexis genibus adstantes homines compellant:* CONDONATE NOBIS, ORAMUS FRATRES, ET FACTIS ET VERBIS PECCAVIMUS! *Ad quæ præsentes homines hunc in modum respondent:* DEUS CONDONABIT NOBIS, O FRATRES! *Post ad Meridionales Ecclesiæ partes se vertunt, eosdem, iisdem quibus anteà, curvatis genibus, alloquentes verbis:* REMITTITE! *Illi verò ut modo commemorati, similiter remittentes, similia respondent, quemadmodum & Occidentales. Eundem in modum ad Borealem plagam conversi, eandem quam à cæteris* veniam *& orant & exorant.*

(*b*) Græcæ Ecclesiæ separatum quendam locum habent, ubi sacerdotes sacrificant, & in hunc nemini patet introitus, nisi solis Hierodiaconis vel Subdiaconis. Quando autem sacerdos sacram cœnam, communicare volentibus, distribuit, intrà portam consistit: Illi verò qui ejusdem participandæ causa ad portam accedunt, erecto corpore ante eam consistunt. Sacerdos autem, Sancta manibus gestans suis, progreditur, inque ostii hujus limine consistens, unicuique illorum Corpus & Sanguinem Domini, *uno eodemque actu,* hoc est panem & vinum mixtum, (*vel panem vino intinctum*) *distribuit, dicens:* COMMUNICAT SERVUS HIC DEI, IN NOMINE PA-

TRIS

TRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI IN REMISSIONEM PECCATORUM. AMEN! *Angelus* p. 38. 39. & Joh. Morinus de Sacris Ordin. part. II. p. 229. *Metrophanes* etiam loci, quem Ἱερατεῖον vocant, in quo SACRUM ALTARE, mentionem facit. Qui à reliquo templo separatus est. *Etenim secernunt ipsum cancelli bene elaborati & artificiosè variègue distincti, quibus cancellis velamentum obtenditur, quod mysterio in sacrâ mensâ reposito, per cancellos diducitur, ut ne populus* Sacerdotes sacrificantes *videre queat*; dato autem Symbolo Sacro, planè reducitur, ut populus per cancellos omnia intueri possit, tum Sacerdotes, tum Sacra ipsa. *Quâ re illud significatur; nos si* piè & orthodoxè credamus, fidem vero non ingenuè profiteamur, *revelatione rerum Divinarum indignos censeri*: quod si vero orthodoxè & liberè fidem prædicemus, *tunc Deum mysteria sua nobis revelare.* c. IX. Conf. p. 103. Hoc vero rursus conforme est Ecclesiæ Veterum Christianorum, *Clerici enim in Choro* & intrà cancellos *orabant & communicabant* per ministerium *Episcopi*, vel *Sacerdotis*, quod Laicis concessum non erat, illi *enim extra cancellos orabant & communicabant* per ministerium *Archidiaconi*; ut constat ex Canone XVII. Conc. Tolet. IV. *Sacerdotes & Levitæ* ante Altare communicent; in choro *clerus*; extra chorum *populus*. Vid. *Severinus Binius* in notis ad Concilium ILERDENSE Tom. IV. Conc. p. 1617. Hinc LAICA COMMUNIO nomen sortita est, quæ *non erat sub unâ tantùm specie*

cie, ut nonnulli volunt Pontificii; sed *privabantur* illi *Clerici*, ob grande aliquòd admissum crimen, *communione, quæ fiebat in choro*, & *remittebantur* ad communionem Laicorum, quæ fiebat *extra Chorum*, ut probat B. *Chemnitius* part. II. Exam. Concil. Trident. pag. 235. & consentit *Severinus* Binius cum Garsiâ *Loaisâ* loco in hoc Paragrapho citato, & Goarus in notis ad Missam Chrysostomi p. 151.

(c) Infantibus etiam à Græcis *Sacramentum Eucharistiæ dari*, extra controversiam est. Vid. saltem *Metrophanes*. p. 98. 99. In eâ opinione multi fuerunt etiam ex *Patribus*, imò ipse Pontifex *Innocentius I.* vide Garsiam *Loaisam* ad Concil. Tolet. XI. T. 6. Conc. p. 559. Abrahamus *Echellensis* in notis ad *Canones Arabicos* Conc. Nicæni, Tom. II. Conc. pag. 409. modum nobis communicandi infantes apud Orientales monstrat: *Sacerdos infantem communicaturus*, digitum intingit sanguine, & *in os illius* sugendum *immittit*. Dedit hæc communio infantum & infirmorum ansam, ut Seculo IV. ob metum effusionis panis Eucharisticus intingeretur. Vix erat hæc consuetudo introducta, cum adversarium invenit Pontificem JULIUM I. qui in decretis suis, decreto VII. de hâc intinctione hoc fert judicium: Tom. II. Conc. p. 526. *Illud verò, quod pro complemento communionis* intinctam tradunt Eucharistiam *populis*, *nec hoc probatum ex Evangelio testimonium recipit*, *ubi Apostolis* corpus suum & sanguinem suum *commendavit*. *Seorsim enim* panis,

nis, *seorsim* calicis commendatio *memoratur*. *Nam* intinctum panem *aliis non præbuisse legimus*, *excepto illo* tantum discipulo, *quem* intincta buccella *Magistri proditorem ostenderet*. Propter infirmos tamen sequentibus temporibus *intinctio panis*, in Concilio TURONENSI, *concessa est*. Verba Concilii ex Rheginonis Abbatis Prumiensis lib. I. de Discip. Eccl. c. LXX. appono. *Omnis* Presbyter (*jubet Concilium*) *habeat pixidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur, ad viaticum decedentibus à seculo, quæ Sancta oblatio* INTINCTA debet *esse* in Sanguine Christi, *ut veraciter presbyter possit dicere infirmo*: CORPUS ET SANGUIS DOMINI PROFICIAT TIBI AD VITAM ÆTERNAM. AMEN! *Quod* TURONENSE *Concilium* propter infirmos *concesserat*, *Ivonis Carnotensis* temporibus in Ecclesiam publicè *fuit introductum*, ut Laicis etiam, *ad evitandum periculum effusionis* intinctus panis porrigeretur; *quem tamen morem subsecutum* Concilium CLAROMONTANUM Can. XXVIII. abrogavit; dum jubet: *Ne quis de altari participet, nisi corpus* SEPARATIM & *Sanguinem* similiter *sumat*, nisi per *necessitatem* & per *cautelam*. Vid. *Petrus de Marca* Archiepiscopus Parisiensis in notis ad can. XXVIII. Conc. *Claromontani* Tom. X. Conc. p. 581. Permansit tamen mos intingendi panem Eucharisticum apud infirmos, donec *communio sub unâ specie* in Ecclesiam introducta est. Quando apud Græcos usus intincti pa-

nis

nis Eucharistici inceperit, non constat. *Petrus de Marcâ* Archi Episcopus Parisiensis vult: *Damasceni temporibus porrectum esse populo calicem, qui residuum in labris humorem manibus suis attingentes, illa frontem, oculos & reliqua sensuum organa sanctificabant.* Et ut huic sententiæ fidem faciat & simul probet: *Intinctionem tunc non fuisse usitatam*: adducit locum ex lib. IV. c. XIV. *Joh. Damasceni* de Orthodoxâ fide. Verùm quod pace tanti Viri dico; in loco *Damasceni* nihil horum fit mentio. Hæc enim sunt *Damasceni verba*: Προσέλθωμεν αὐτῷ πόθῳ διακαεῖ, σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα, καὶ ἐπιθέντες ὀφθαλμοὺς καὶ χείλη, καὶ μέτωπα. Accedamus ei desiderio ardenti. Manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos, labia, frontem. *Vides B. L.* nullam hîc utriusq; speciei, *nullam residui humoris fieri mentionem* & *jam* Damasceni temporibus modum intingendi panem, *in usu esse POTUISSE*: Locus certè citatus intinctioni nō adversatur. Qui post JULIUM I. & cum Concilio CLAROMONTANO hunc ritum in Græcis taxârunt, fuerunt *Autor Micrologi*, & *Humbertus Sylvæ Candidæ* Episcopus in disputatione cum *Abbate Nicetâ Pectorato* Constantinopoli habitâ, si historiæ *Petri de Marçâ* fides habenda est.

(d) Hujus communionis, sive modi communicandi meminit etiam *Cassander* in Liturgiâ, *Communicant* Muscobitæ (ait) sub UTRAQUE specie *miscentes* panem vino, *seu corpus sanguine*, *sumit*

[s]umit cochleari sacerdos ex calice particulam, porrigitq́; communicanti. Junge Cassandro Sigismundum *Baronem ab Herberstein* p. 45. suæ Muscoviæ, Olear. p. 184. Itiner. Persici. Goaris notas in Missam Chrysostomi p. 152. & *Joh. Fabricii* Orationem Inaug. p. 6. qui duo posteriores ære expressum ejusmodi cochlear nobis sistunt, cujus manubrium tenue & oblongum cruciculâ in extremitate ornatum est.

(*e*) In *manus* primo Laicis *corpus Domini tradebatur*. Hinc apud *Eusebium*: χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν. Manus porrigere ad susceptionem sanctæ alimoniæ. *Casaub.* Exercitat. XVI. num. L. p. 412. *Binius* T. II. Conc. p. 1239. ad Conc. Tolet. I. *His verbis mos antiquus* suscipiendi Sanctam Eucharistiam *exprimitur*. Utramque enim manum porrigebant & cavo dexteræ suppositâ sinistrâ, panem suscipiebant. *Vel*, ut *Damascenus* de suo tempore loquutus est: σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα. *Crucis in modum* manus formantes, *crucifixi corpus suscipimus. Damasc.* lib. IV. de Orthodox. fide c. XIV. adde Goaris notas in Missam Chrysostomi pag. 150. Anno 590. in *Concilio* quodam in *Galliâ* celebrato ordinatum fuit: *ne mulieres nudis manibus* Eucharistiam *tractarent, sed adhibito* linteolo nitido *eam acciperent:* linteolum illud peculiari vocabulo appellârunt suum DOMINICUM. Calvisius op. Chronolog. p. 478. Posteà *superstitio consuetudinem invexit*, conficiendi *ex auro*, vel aliâ mate-

riâ preciosâ *quædam* δοχεῖα, vascula, *quibus pro* manu *utebantur. Sed sublata & damnata est hæc* consuetudo *can.* 101. *Conc. VI. Oecumenici*, sive in TRULLO, cujus hæc sunt verba: *Si quis immaculati corporis in Synaxis tempore esse particeps voluerit & offerre se ad communionem, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui* ex auro, *vel ex* aliâ materiâ quâdam, *loco manus* δοχεῖα *receptacula efficiunt ad Divini muneris susceptionem, & per ipsa immaculatam communionem recipiunt, minimè admittimus, ut qui* inanimatam subjectamque materiam, Dei imagini *præferant.* Tom. VI. Conc. p. 1185. Obtinuit tamen post illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Ecclesiæ locis, *ut Sacramentum Laicis non in manus traderetur*, quod præcisè canon allegatus jubebat, *sed in os insereretur.* Hoc tempore non in nonnullis solummodò Ecclesiis, sed in omnibus per totam Græciam, *nulli Laico* corpus Christi *in manus concreditur, sed,* cochleari è calice *desumtum, in os* cum eodem cochleari *ingeritur.* Vid. *Leo Allatius ap.* Haberk. in Vind. AntiForero p. 468. *Olearius* tamen scribit: sie lassen es mit einem kleinen Löffel von den Communicanten selbst nehmen. Itin. Pers. p. 184.

(*f*) Veram ergo & realem præsentiam corporis Christi in Eucharistiâ statuunt moderni Græci, utut *de modo præsentiæ* ignorantiam suam confiteantur. *Sit nobis testis Metrophanes Critopulus*, qui cap. IX. Conf. p. 100. hæc habet: *Est quippe panis benedictus* reverà corpus Christi, *& quod in*

..., indubitatè Christi sanguis. *Modus* ... mutationis *incognitus nobis est & inef-* ... Dn. D. *Vejel* tamen probat: *Græcos trans-* ...*tiationem credere*. Dissert. *Historico. Theol.* & in *Defens*. p. 122. & seq. adde *Olearium* ... Itin. Pers.

Post hæc alium sacerdotem accedentes ab eo particulam panis (*a*) (*in memoriam* S. S. Apostolorum, *qui paucis panibus jussu* Salvatoris *multas turbas hominum saturârunt* (consecrati) *qui panis* (*b*) Dora *appellatur*) ad manus accipiendo comedunt, & modicum vini ex Scypho argenteo hauriunt, & panes parvos orbiculares, (*qui pro uno nummo duo emuntur*) ab eodem sacerdote (*quos ante* sacrum *quilibet pro suo voto ad benedictionem in Ecclesiam* (*c*) *attulit*) accipiunt, & secum,

præsertim Laici, (d) domum portantes comedunt.

(a) Paulo aliter de hoc ritu Magnif. *Dn. FURERUS fel. rec.* in seiner Reisbeschreibung deß gelobten Landes p. 228. 229. Dieweil wir nun als Fremde darkommen (in das Closter S. Saba) hielten sie eine hohe Meß / nach Griechischen Gebrauch/mit viel Gesang/ Hymnis und andern Ceremonien/ da dann auf die letzt / (wie sie pflegen das gebenedeite Brod zu essen) ein jedlicher hinan zu den Priester gieng / und von denen Stücklein Brod / welche derselbige alle in einer Schüssel bey einander ligen hatte/eines nahm. Nach diesen setzte sich ein jeder in seinen Stuhl. Alsdann gieng einer herum mit einem Korb/ darinnen viel grosser Stuck Brods lagen / gab jedem eines: dann folget ein anderer mit einer silbern Schalen voll Weins / und gab jedwedern ein Schalen Wein/ auf solche Weis / sagten sie/ wäre vor Alters/ zu Zeiten der Apostel / das Heilige Abendmal gehalten worden.

(b) In *Liturgiis* antiquis, & apud *Patres*, oblationes panis & vini ad sacram communionem in Ecclesiâ veteri afferri solitæ, vocantur τὰ δῶρα *hoc est dona*, vel τὰ ἅγια δῶρα *id est sacra dona*. Erat moris, ut ex his oblationibus sumeretur ad consecrationem in usum Eucharistiæ quantum sufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προκείμενα δῶρα, *hoc est san-*

Eta

ta, vel proposita dona, vel simpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipso corpore Christi mystico accipiuntur, vel propter jam factam consecrationem, vel futuram, sunt verba *Casauboni* Exerc. XVI. p. 413. Hinc juxta eundem lib. cit. p. 378. *duæ hodiè* apud Græcos *in celebratione Eucharistiæ sunt* mensæ; *Unam vocant* πρόθεσιν, *quasi dicas* mensam propositionis, *in quâ ponuntur panis & vinum* antè consecrationem, sive τὰ δῶρα, *quibus in primâ mensâ positis tribuunt venerationem. Deinde transferuntur, quæ fuerunt ibi apposita in alteram mensam,* ubi fit consecratio, & *post* consecrationem *adoratio* λατρείας, *hoc est, cultus Divini, seu quo solus Deus solet adorari. Eamq; mensam vocant* & altare, & τὸ ἅγιον βῆμα, *id est* sacrum Suggestum. Adde Morinum de Sacris Ordinationibus part. II. p. 228.

(c) Mos *offerendi panem & vinum*, jam *Irenæi* tempore, Seculo II. viguit, *qui Christum ipsum, suo facto, Ecclesiæ suæ, oblationem panis & vini commendâsse, scribit.* Seculo VI. MATISCONENSIS Synodus II. has *oblationes confirmavit* & fieri mandavit. Eo autem fine offerebat hæc Symbola Antiquitas, *ut testatum faceret:* se omnia sua, animam ac corpus *Deo consecrâsse.* Prius autem quam per Diaconum, *cui id ex officio incumbebat*, ad altare, consecrationis gratiâ, deferrentur hæ oblationes, in *Gazophylacium* portabantur, *donec inquisitio facta fuisset*: sintne hujusmodi oblationes tales, quæ Domino dignè offerri possent? *quia non nisi* Catholicorum & *bonæ vitæ* fidelium oblationes *recipiebantur*. Postmodum

farinam populus obtulit, & labentibus seculis, *denarium*; unde hodiernum *nummulus offertorius*. Audiamus quæ Doctissimus Hispanus *Ferdinandus de Mendoza*, in notis ad Concil. Illiberit. *T. I. Conc. p. 1196. 1197.* ex vetusto Autore de his oblationibus nobis reliquit: *Fertur, quod olim sacerdotes de singulis domibus, vel familiis*, farinam *acceperint*, (quod adhuc *Græci* servant) *deinde Dominicum panem fecerint, quem pro populo offerebant, & hunc consecratum, eis distribuebant. Nam singuli offerentium, Missæ interfuerunt, & pro his in Canone dicebatur*: Et omnium circumstantium, qui tibi hoc sacrificium laudis offerunt. *Postquam Ecclesia numero quidem augebatur, sanctitate minuebatur, propter carnales statutum est*, ut qui possent, singulis Dominicis, vel in summis festivitatibus, vel ter in anno, communicarent, ne ante confessionem, vel pœnitentiam pro aliquo crimine, judicium sumerent. *Et quia populo non communicante non erat necesse panem tam magnum fieri, statutum est, eum*, in modum DENARII formare, & *ut populus pro oblatione* farinæ denarium offerret, *pro quibus Dominum traditum recognosceret*. Qui tamen denarii in usum pauperum, *qui membra Christi sunt*, cedebant, vel in aliquid, quod ad hoc sacrificium pertinet, commutabantur. *Oblationis tamen pristinæ* vestigia restant adhuc *in Galliâ*, ubi in *Missis*, quas *Parochiales* vocant, grandis panis, quem ex ordine Patresfamilias Parochiani *suppeditant, offertur*.

(*d*) Ex

(f) Ex hisce oblationibus, particulas quasdam domum secum portabant veteres Christiani, quæ particulæ EULOGIÆ vocantur. Frusta erant panis benedicti quidem, sed non in usum Eucharistiæ, quæ & *mittebantur ad absentes*, & dabantur etiam iis, qui *communicare non erant parati*, imò *Catechumenis*, qui jus communicandi nullum habebant. *Casaub.* Exerc. XVI. p. 374. Vocantur *hæ Eulogiæ* in Latinâ Ecclesiâ FERMENTUM, ob differentiam panis Eucharistici; SACRAMENTUM; ob sacræ rei signum, nempe Catholicæ unionis; BENEDICTIO; quia ab Episcopo consecrabâtur; *OBLATIO*; quia à populo, vel à presbyteris offerebantur. *Baronius* Tom. III. Annalium ad A. 313. n. 49. & seq. *Duplicis* autem *generis* erant hæ *Eulogiæ*, publicæ *aliæ*, *aliæ* privatæ. Publicæ *ad id consecrabantur* & distribuebantur, *ut essent* Catholicæ communionis *signa & indicia*. Privatæ *nominabantur*, quas amici ultrò citroque dare atque accipere consueverant. *Tom. I. Conc.* p. 1524. itâ *de* S. Paulino, Nolano Episcopo *legimus* apud *Binium:* quod Eulogias ad *S. Augustinum* miserit, & à *S. Augustino*, in signum amoris reciproci, acceperit. *T. IX. Conc.* p. 470. adde *Goari* notas in missam Chrysostomi. p. 154. 155. Vid. *Caroli Du Fresne* T. II. Gloss. p. 290. Ex concilio autem NANNETENSI hanc formulam Benedictionis *Eulogiarum* Rhegino *Abbas Prumiensis* lib. de discip. Eccl. c. 329. nobis exhibet. *Domine Sancte pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris hunc panem, tuâ*

sanctâ & spirituali benedictione ut sit omnibus salus *mentis ac corporis*, atque *contrà omnes morbos & universas inimicorum insidias tutamentum, per Dominum nostrum* Jesum Christum filium tuum, *panem vitæ, qui de cœlo descẽdit, ut vitam & salutem mundo det, & tecum vivit & regnat.* Apud Græcos formula ejusmodi benenedicendi Evlogias non reperitur. Vid. Goaris Euchologium p. 154. 155. Viget autem hæc consuetudo, *Eulogias* domum deportandi adhuc apud *Gallos*. Sic enim Edwin Santes libello: Bericht von der Religion: Die Französische Kirche stimmet mit der Griechischen überein / auch mit dem gesegneten Brod / welches alle Sonntag ausgetheilet wird denen jenigen / die nicht zum Tisch deß HErrn gehen.

In actu vero communionis tempore communicantium hæc cantilena: (*a*) Corpus Christi sumite, & fontem immortalitatis gustate, Alleluja: in utroque latere Ecclesiæ (*b*) per choros alternatim, usque ad absolutionem etiam communionis cantatur.

(*a*) Occurrunt in hoc Paragrapho verba scripta *literis peregrinis*, quæ vide N. II, Latinè, ut *ELSTRA-*

STRATIUS noster ea exposuit, sic sonant: CORPUS CHRISTI SUMITE, ET FONTEM IMMORTALITATIS GUSTATE, ALLELUJA. Rutheni in suâ linguâ hæc verba ita pronunciant: *Telo Kryſtovo przimite i ſtocznika bes mertuçho u kuſſile*: ut me docuit ex *Daniele Printz* Nobili Silesio, & ex *Laſizio*, Dn. *Fhelavius*, in annot. ad cap. XXIII. Christophori *Angeli* pag. 465. Alius cantionis mentionem facit *Metrophanes* c. XXIII. p. 161. Conf. ubi de sacerdote, cujusvis loci, summo, thronum conscendente hæc scribit: *Eſt vero hic* (thronus) *cathedra è marmoribus ponè menſam, ſacram conſtructa, in quam ordinarius ſummus ſacerdos, quando cœna Dominica adminiſtratur, adſcendere ſolet, dexterâ tenens* tres candelas accensas, *quarũ imæ partes* formâ triangulari *conſertæ ſunt, hymnis item celebrans* sanctam & consubstantialem Trinitatem, *& canens, unâ cum iis, qui apud ipſum ſunt, hunc hymnum*: SANCTE DEUS! SANCTE POTENS! SANCTE IMMORTALIS! MISERERE NOSTRI! Quatuor aliàs hymni sunt, qui in Liturgiâ canuntur. I. est ἀγγελικὸς ὕμνος, *hymnus angelicus*, & est ille, quem nato Domino angeli cecinerunt: *Gloria in excelſis Deo*. Secundus est *Triſagius* & est hic: *Sancte Deus! Sancte potens! Sancte immortalis! miſerere noſtri*. Tertius χερουβικὸς, *Cherubinus* dicitur, quo Cherubinorum voces Christum laudantium æmulari studet Ecclesia, qui Justinum authorem habere creditur, & his concipitur verbis: *Qui Cherubim myſticè repræſentamus, & vivificanti*

Trinitati ter-sanctum hymnum canimus, omnem seculorem deponemus solicitudinem, tanquam regem omnium suscepturi, angelicis invisibiliter stipatum agminibus. Alleluja. Quartus est ἐπινίκιος sive *victoriæ*, quem Chorus canit his verbis: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabbaoth, plenum est cœlum & terra gloriâ tuâ! Osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini! Osanna in altissimis.* Vid. Goaris Euchologium p. 76. 106. 156.

(*b*) De Origine consuetudinis, *alternatim per* CHOROS PSALLENDI, non concordant autores. Philo de vita Contempl. de Essæis scribit, *quod Deo laudes* alternatim canere *sint soliti, & hos* Israëlitas, Mosen & Miriam, *mare Suph sicco pede transeuntes, fuisse imitatos.* Socrates hist. lib. 6. c. 8. S. Ignatio Martyri tribuit, *quod viderit visionem angelorum, hymnis alternâ vice Sanctam Trinitatem collaudantium.* Ad quæ Baronius. T. I. Annal. ad A. 60. n. 24. *Sed altior atque certior ejus rei fides habetur, cum de* Seraphim *stantibus supra thronum, atque clamantibus, & alternis vicibus canentibus, sublimis facta est illa manifestatio Esaiæ:* Alii tradunt, *ipsis Christianorum primitiis Alexandriæ commorantibus*, hunc *modum cantandi ab Apostolis fuisse commendatum. Fhelavius* in annot. ad c. IX. Ang. p. 145. 146. Conradus Rittershusius lib. III. sacr. Lect. c. 21. p. 211. ex Svidâ voce χορὸς refert: quod mos ille canendi, in choro bifariam diviso, authorem habeat *Flavianum, Episcopum quendam Antiochenum*, qui tempore *Constantis, Constantini M.* filii, floruit, *ut adeò*

non

non sine singulari Dei consilio, mos hic in ea urbe primum receptus fuerit, *in qua in Christum credentes* Christiani *primùm nuncupati sunt.* Vid. *Pamelius* in notis ad Cypriani lib. de Orat. Dom. pag. 161. Goar in notis ad Eucholog. p. 28. Basilii tempore hunc modum cantandi in Ecclesia Græcâ fuisse, monstrat ex ejus Epist. 69. contra hæreticos *Severinus Binius*, in notis ad vitam Damasi T. II. Conc. p. 862. & *Baronius* T. I. Annalium ad A. 60. n. 27. *Calvisius* Op. Chronol. p. 412. ex Sigeberto Gemblacensi refert: *Ambrosium hunc ritum primùm à Græcis ad Latinos transtulisse.*

Tandem post communionem precibus à Sacerdote, vel à Clerico aliquo *recetatis* (recitatis) & (*a*) absolutis, cum benedictione omnes domum abeunt.

(*a*) Vocantur preces Veterum in Eucharistia fieri solitæ δεήσεις, προσευχαὶ, ἐντεύξεις, εὐχαριστίαι. Δεήσεις preces publicæ sunt, *quæ fiunt coram Symbolis* sacris in Altari expositis, sed *nondum benedictis.* Προσευχαὶ sunt preces, *quibus id, quod in altari est*, à vulgari usu eximitur, *benedicitur & consecratur.* Εντεύξεις preces sunt, *quibus in horrendis mysteriis* sacerdos populo *adstanti benedicit, eumque Deo commendat.* Tandem εὐχαριστία est,

est, *cum qua sacra* Synaxis *solvitur. Hildeb. de p*
ribus vet. Christ. lib. II. c. 23. p. 70. Hæc prec
tio vero in *veteri* Ecclesiâ εὐχὴ ἀπολυτικὴ voc
batur, desumtâ voce è *Simeonis* cantico. Νῦν ἀπ
λύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα: Nunc dimittis servum
tuum Domine, Luc. II. à quâ dimissione voca-
bulum MISSÆ suam traxit originem. Casaub.
Exerc. 16. n. 58. p. 419. Si scire desideras, quid
amplius fiat peractis sacris, *Metrophanes Critop*
lus te docebit Conf. c. IX. p. 101. *Participes f*
cti S. Eucharistiæ mutuo se osculo *salutant, alt*
quidem dicente: CHRISTUS EST IN MED
NOSTRUM! *Altero verò respondente*: E
EST ET ERIT! *Festo autem* Paschatos, *usque a*
ascensionem, *inter salutandum hic quidem dici*
CHRISTUS SURREXIT! *Ille autem*, REVERA
SURREXIT. *Posteà vero per totum annum prio*
repetunt.

Baptismum longè pulcherri-
mis ceremoniis exorna-
tum habent. Adhibitis
verò viro & fæmina susce-
ptoribus, (*a*) præmissa
consecratione (*b*) in vase
ad hoc opus (*c*) studio con-
fecto, aquæ, trina (*d*) im-
mersione infans (*e*) ablui-
tur

tur à sacerdote, hæc verba proferente: (f) Baptizetur servus Christi N. in nomine Patris & Filii & Spiritus S. Amen!

(a) Metrophanes *Critopulus* Conf. c. IIX. p. 87. de susceptoribus hæc narrat. *Post tertiam mersionem reponit presbyter baptizatum manibus susceptoris.* Uno enim SUSCEPTORE utimur. *Sed variant sine dubio, ut in Occidente*, sic in Oriente, *pro cujusvis particularis Ecclesiæ consuetudine, unum, aut plures ad sacrum hunc actum* exorare susceptores. *Fhelavius* enim probat, *aliis in locis etiam, plures adhiberi*, vide notas ad *Angelum*. c. XXIV. p. 153. & seq. Teste *Martino Polono & Platinâ*, Higinus Pontifex Romanus, *qui Seculo II. Romanæ sedi præfuit*, sanxit; *ut* unus Patrinus & una Patrina *sacro Baptismati* interessent.

(b) In Ecclesiâ Romanâ in vigiliis Paschatos & Pentecostes FONS SACER consecratur, atque ex illâ consecratâ aquâ per integrum annum baptizant. Apud Græcos verò aqua baptismatis consecratur, quoties actum baptismi celebrant. *Olearius* Itin. *Persici*. p. 181. 182. Die Gevattern geben dem Pfaffen neun Wachsliechter/ die er anzündet/ und an den Zuber/ so voll Wasser mitten in der Kirchen stehet/ Creuzweis klebet. Darauf beraucheret er mit Weirauch und Myrrhen den Zuber und Gevattern/ und consecrirt

cirt das Wasser mit vielen Ceremonien. Adde Sigismundum *Baronem ab Herberstein* p. 42. suæ *Muscoviæ*. Das Tauffwasser wird zu einem jeden Kind insonderheit gesegnet / welches auch gleich nach der Tauff für die Kirchenthür geschüttet wird.

(c) De vasis, in quibus aqua Baptismatis præparatur, hæc habet Christoph. Angelus p. 40. 41. *Servant Græci in Ecclesiis suis* vasa *quædam* ampla, *quæ* Baptisteria *appellant*, *hoc est tantæ capacitatis vasa, ut infantem, quantus quantus est, iisdem possint immittere.* Quando igitur infans aliquis fonte Sacro tingendus est, consanguinei primo omnium aquam, floribus odoriferis inspersis, calefieri curant, inque prædictum vas infundunt. *Erant hæc* Baptisteria *primum extrà templa*, in certis ædibus seorsim à templis, quæ ædes *Baptisteria* appellabantur. Hinc in Concilio ALTISIODORENSI c. 14. *In BAPTISTERIIS mortui sepeliri vetantur.* In his ædibus aliquando erant *Oratoria & altaria*. FLORENTIÆ è regione maximi templi est Ecclesia rotunda. S. *Joh. Baptistæ* Sacra, hanc BAPTISTERIUM appellant. Tota hæc est marmorea, habens januas quas æneæ valvæ operis egregii occludunt. In medio illius Ecclesiæ *Baptisterium* è marmore lucidissimo positum, visitur. *In quo Florentini omnes* Baptismi lavacrum *percipiunt*, neque alibi quisquam, *præterquam in hoc* Baptisterio, *salutaribus aquis tingitur*. Quæ quidem adnotare libuit tanquam *veteris moris* IN-

STITU-

STITUTUM, cum olim in civitatibus in ejusmodi baptisteriis Baptismus conferretur. Scribit *Carolus du Fresne* part. I. Glossar. p. 468. *Post modum in ipsis templis post fata Caroli M. locum invenerunt*.

(*d*) Ipse Christus in aquam *mergebatur*, quando eum Johannes baptizabat. *Immergendo* baptizati sunt Apostoli. Ecclesia Orientalis & Occidentalis immersionem per annos benè multos observârunt. Hinc *Diaconissæ* erant constitutæ, quæ fæminas baptizandas honestè nudabant. Postmodum in Occidente *tempore Gregorii I.* (*Si Pammelio, ad lib. Tertull. de Baptismo in notis p. 283. fides adhibenda est.*) *IMMERSIO* fieri desiit, *succedente loco immersionis*, ASPERSIONE. Vid. B. D. *Calixt*. disp. de Baptismo th. 140. 141. 142. *Orientales vero hodienùm* IMMERSIONEM *retinent*. Vid. *Metroph.* c. IX. Conf. *Angelus* p. 41. *Fhelavius* in notis p. 153. Accipe, lector benevole, quæ Tom. II. Conc. p. 409. *Abrahamus Ecchellensis* Maronita in notis ad Canones Arabicos Concilii Nicæni suppeditat: *Baptismus fiebat trina immersione* apud Orientales, *& adhuc etiam ejusmodi ritus pluribus in locis observatur.* Refert Olearius Russos, *Germanos & alios Christianos Occidentalis* Ecccclesiæ, vocare, BESPRENGTE CHRISTEN; & pergit: Daher wann jemand von den ausländischen Christen sich zu ihrer Religion begeben will/ muß er sich aufs neue tauffen lassen; in der Persianischen Reisbeschreibung/ p. 172. Goarus tamen

men p. 365. in notis ad Euchologium scribit: IN-FUSIONE nunc sæpius uti Græcos, quas infusiones tamen, IMMERSIONES vocare non dubitat Neophytus Rhodinus. Ter autem immerguntur baptizandi, quod, cum citato Ecchellensi, confirmat *Metrophanes* cap. VII. Conf. p. 86. *Ter qui baptizant, eos qui baptizantur in aquam mergunt, in unaquâque immersione acclamant unam divinam consubstantialis Trinitatis personam, sic dicentes:* BAPTIZETUR SERVUS DEI N. IN NOMINE PATRIS, *(ecce est una mersio!)* ET FILII *(hæc est Secunda)* ET SPIRITUS S. AMEN! *(En tertiam mersionem!)* adde *Jeremiam Patriarcham* Resp. I. ad Würtenb. c. II. p. 63. Hæc trina vero mersio jam *Tertulliani* ævo recepta erat: *Non semel, sed ter, ad singula nomina, in personas singulas mergimur:* scribit l. contra *Praxeam* c. XXVI. In Hispaniâ tamen postmodum ob Arrianos, trinâ immersione, ad tres, trium naturarum personas significandas, utentes, UNA ADSPERSIO *introducta est*, ut ex *Gregorii M.* lib. I. Ep. 41. probari potest. Vid. D. *Calov.* th. 32. disp. de Sacram. Init. Si *Becano* credimus, Manualis lib. I. c. IX. p. 278. alia causa est, cur *unicâ aspersione*, vel immersione baptizârint Hispani. *Orti sunt* (juxtà Jesuitam) *hæretici, qui putabant baptismum iterandum esse, ideoque baptizatos rebaptizabant. Ad hunc errorem corrigendum statutum fuit in Concilio Toletano* IV. can. VI. ut UNA MERSIONE *baptismus Christi conferatur, ad designandam unitatem mortis Christi. Cum enim Baptismus*

repræ-

repræsentet nobis mortem Christi & *ejus passionem*, *juxta illud Rom. VI. v. 3.* Quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus; & *Christus semel tantùm mortuus sit, nullo modo baptismus iterandus, sed semel tantùm conferendus est.*

(*e*) Infantes in Ecclesiâ primitivâ potissimùm baptizabantur festo PASCHATOS & PENTECOSTES, (*Binius* in notis ad Conc. Gerundense T. IV. Conc. p. 1570.) ut ex *Tertulliani* lib. de Baptismo contra Quintillam, monstrat *Pamelius*, in notis ad hunc librum. Scilicet infantes post Paschatos festum nati, baptizabantur in festo *Pentecostes*; Et qui post festum Pentecostes nascebantur, ad Baptismum offerebantur *die Paschatis* anni subsequentis. Græci tamen in festo ΘΕΟΦΑΝΕΙΑΣ etiam quondam baptizârunt. Vid. *Goarus* in Euchologio p. 476. Posteà tàm in Oriente, quàm in Occidente, pessima illa consuetudo inolevit, ut quamplurimi *usque ad provectiorem ætatem* baptismum differrent. Hanc in *Oriente* Basilius, Gregorius Nazianzenus & Nyssenus; In *Occidente* S. Ambrosius extirpare conati sunt. Tandem propter communis vitæ incertitudinem & mortis periculum (*cum* Socrates *testetur; In* Thessaliâ *complures obiisse absque baptismo, quod* diebus PASCHÆ *tantum* Baptismum *conferre consueverint*) hæc consuetudo antiquata est, & obtinuit illud Tertulliani c. 19. de Baptismo. *Cæterùm omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile Baptismo. Si de Solennitate*

I lennitate

lennitate interest, de gratiâ nihil refert. Nunc quid apud modernos *Græcos* fiat, dispiciendum erit. *Metrophanes* de constituto tempore ad abluendos sacro baptismate parvulos, hæc nobis reliquit: *Definitum tempus, quando baptizandi sint infantes, non habemus, nam quidam eos* octavo *die baptizant*, *quidam* decimo, *alii autem* plus, *alii* minus. *Cum autem* necessitas urget, *statim post* nativitatem *baptizatur*, *quod genitum est*. c. 7. p. 87. Conf. Sed *Abrahamus Ecchellensis* in notis ad Canones Arabicos Concil. Nicæni, quæ habentur T. II. Concil. p. 409. *terminum in quo baptizantur infantes* in Ecclesiâ Orientali, *ad diem* quadragesimum *usque extendit*: Ritum (*scribit*) baptizandi infantes, trinâ mersione QUADRAGINTA *dies* à *nativitate*, esse antiquissimũ in Ecclesiâ Orientali, nemo nescit in Ecclesiasticis rebus versatus. Sed nec in his terminis subsistit vir cæteroquin doctissimus HUGO GROTIUS, ad cap. enim XIX. v. 14. Matth. scribere nullus dubitat: *Plerosq; Græcorum in hunc usq; diem non baptizare infantes, nisi prius fidei suæ professionem possint edere.* Sed quibus Testimoniis fultus sit, VIR aliàs INCOMPARABILIS, non apposuit. Illud, quod ex Walafrido Strabone legimus, *ad statum moderne Ecclesiæ Græcæ nihil facit.* Standum potius erit (donec contrarium probaverit,) cum D. Calovio, testimonio Jeremiæ Patriarchæ Constantinopolitani, quod legimus in responso I. c. IX. *In nono* (articulo) *dicitur:* Baptizandos esse infantes, *nec adultiorem ætatem expectandam esse. Hoc*

quoque

quoque apud NOS fit; *ut ne quid accidat re dilatâ.*

(*f*) Habes hic tertiâ vice literas peregrinas, quibus formula baptizandi apud Russos continetur. Vid. N. III. Comunis autem est sentẽtia in formulâ Baptismi, Græcos & Latinos in hoc differre, quod Græci his verbis Baptismum administrent: BAPTIZETUR SERVUS DEI IN NOMINE PATRIS, FILII ET SPIRITUS S. AMEN. (Metrophanes c. VII. p. 86. Jeremias Resp. I. c. II. p. 63.) Latini verò hâc utantur formulâ: EGO BAPTIZO TE IN NOMINE PATRIS, FILII ET SPIRITUS SANCTI. Olearius tamen, eadem verba, quæ apud Latinos in usu sunt, apud Græcos adhiberi testatur. p. 182. Itinerarii Persici. Darnach nimmet der Priester das Kind blos von dem Gevattern/ in beide Hände/ tauchet es dreimal gantz ins Wasser und spricht: Ich tauffe dich im Namen GOttes deß Vatters/ Sohnes und deß Heiligen Geistes. Consentit cum *Oleario* Euchologium Græcorum, quod allegat Dn. *Fbelavius* in notis ad Angelum p. 153.

Deinde olei (*a*) unctione, super infantem precum benedictione factâ, cum osculatione à Susceptoribus (*b*) S. Crucis, Baptismus absolvitur.

 (*a*) Est

(a) Est hoc oleum juxta *Metrophanem* c. ... p. 87. TYPUS SPIRITUS S. qui Salvatori ab aquâ statim adscendenti, superſedit. Nec differtur hæc unctio donec ad provectiorem ætatem perveniant infantes baptizati. *Nam mox is qui baptizatus est, Sacro unguento ungendus est.* Chrisma enim hoc, sigillum & signum Christi est: nosque inde gratiam adepti, in Baptismo Christiani appellamur, & ad Dominum Christum pertinemus. Non enim dedignatur de nomine suo nominare nos; quia & filios Dei adoptivos vocat, & Deos ex gratiâ. Ungens autem baptizatum sacerdos: SIGNACULUM DONI (inquit) SPIRITUS S. AMEN! *Jerem.* Patr. Resp. I. ad cap. II. Unde rationi conſentaneum est baptismati etiam Chrisma subjungi, nec in tempus differri; sed baptizatum continuò illius verendæ communionis participem fieri. Vides ex his, benevole lector! in hoc etiam Ecclesiam *antiquam* cum hodiernâ *Græcorum* amicè conspirare. UNGIT. I. *baptizatos* hodierna Græcia. *Vid. Jerem. Patriarch. Respons. II. p.* 239. Idem testantur Patres Latini, suâ ætate usu receptum fuisse. Audi *Cyprianum* Ep. 70. ad Januarium: *Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus est.* Et *August.* l. XV. de Trinitate c. 26. *Invisibile donum gratiæ significatur visibili unguento, quo baptizatos unxit Ecclesia.* Et Concilium LAODICENUM (*quod juxta* Binium *medio tempore inter* Synodum Neocæsariensem & Nicænam I. *Universalem habitum est*) can. 48. *Oportet baptizatos, post Baptismum Chrismatis*

tis quoque cœlestis & regni Christi participes fieri. *Græcia* moderna II. CHRISMA BAPTISMATI SUBJUNGIT, nec in tempus differt, sed baptizatum continuò illius verendæ communionis vult esse participem. Idem in *Veteri Ecclesia* mos obtinuit. *Exinde egressi de lavacro perungimur benedictâ unctione, de pristinâ disciplinâ, quâ ungi oleo de cornu in Sacerdotium solebant*, scribit *Tertullianus* l. de Baptismo c. VII. adde *Pamelii* notas in cap. VIII. lib. cit. n. 54. Et quoniam Pontificii, (*Bellarminus* c. 6. de Confirm. *Pamelius* Ep. 70. Cypriani) eò inclinant: ut his testimoniis, Confirmationis Sacramentum probent ac stabiliant; ideò *Ferdinandus de Mendoza* lib. III. de Confirmando Concil. Illib. ad can. 38. T. I. Conc. p. 1249. seq. operosus est, ut probet: *In veteri Ecclesiâ sacramētum* (ut vocat) CONFIRMATIONIS STATIM *post* BAPTISMUM *administratum fuisse fidelibus.* Et quidem verissima hęc sunt *Mēdozæ* verba: *Neq; enim Confirmatio*, quæ fiebat olei unctione & manus impositione, *peculiare constituebat Sacramentum*, sed ceremonia, & complementum erat Baptismi, ut multis probat *Marcus Antonius de Dominis*, lib. V. de Rep. Eccl. c. V. p. 43. 44. &c. Et quia Baptismum Confirmatio statim sequebatur, pro ipso BAPTISMO sæpè usurpatur. Vid. *Carol.* Du Fresne, T. II. Glossarii p. 1167. *Græcia* moderna III. hâc formulâ utitur σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. ἀμήν. SIGILLUM DONI SPIRITUS S. AMEN. Quæ formula can. VII. *Concilii Constantinopolitani I.* habetur. Vid. p. 982.

Tom. II. Conc. Sed Latini longe ab hac recesserunt, horum enim formula hæc est: CONSIGNO TE SIGNO CRUCIS ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALUTIS, IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS S. AMEN! quam formulam ultra ætatem Amalarii, (*qui vixit seculo nono*) & Alcuini (*qui octavo seculo floruit*) Bellarminus non potest protendere. Imò Alcuinus scribere nullus dubitat, Romæ Pontificem ungere: IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS S. Si libri de Sacramentis essent Ambrosii (*quod tamen negat* Robertus Cocus *in censurâ Patrum p. 266.*) formula Chrismationis, in Latinâ Ecclesiâ, tunc temporis fuisset deprecatoria, & hæc: DEUS PATER OMNIPOTENS, QUI TE REGENERAVIT EX AQUA ET SPIRITU S. CONCESSITQUE TIBI PECCATA TUA, IPSE TE UNGAT IN VITAM ÆTERNAM. lib. 2. c. 7. Vid. M. Ant. de Dominis lib. V. c. V. n. 46. p. 51. Lepidus est *Pamelius*, quando hodiernam formulam confirmandi Latinorum, Ambrosii ætate usitatam fuisse, scribit (in notis ad Tertulliani lib. de Baptismo c. 8. n. 54.) & ex cap. 7. lib. de iis, qui Mysteriis initiantur, eam exsculpere vult ex his verbis: SIGNAVIT TE DEUS PATER, CONFIRMAVIT TE CHRISTUS DOMINUS, ET DEDIT PIGNUS SPIRITUS IN CORDIBUS TUIS. Liber enim citatus Ambrosii non est, (Vid. Rob. Cocum loc. cit.) & nemo non videt: *formulam Confirmationis Pontificiæ ab his verbis*

verbis multum discrepare. Sed & IV. *Si ministrum* spectas in antiquâ Ecclesiâ *consignationis Baptizatorum*; erat is *non adeò* strictè EPISCOPUS exclusis omninò PRESBYTERIS, quibus non nisi gravissimis ex causis à summo Pontifice hujus unctionis executionem demandari posse statuunt Theologi Pontificii; ut scribit *Petrus de Marcâ*, dissert. ad Conc. Claromont. Tom. X, Conc. p. 585. sed presbyteri etiam hoc cum Episcopis commune habebant. Notissima sunt verba *Hieronymi* Epistolâ ad Evagrium: *Quid facit, exceptâ ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat*. Et illa *Chrysostomi* in 1. Ep. ad Timotheum de Episcopis: *Solo ordinandi jure sunt suprà presbyteros*. Vide plura de hâc materiâ apud M. Ant. de Dominis lib. V. c. XII. de Rep. Eccl. p. 328. Jam *Græciam* intueamur hodiernam. Suprà ex *Jeremiâ Patriarchâ* audivimus: *Sacerdotem qui baptizat* Chrismate *etiam* ungere *baptizatum*. Photius in Epistolâ Encyclicâ Tom. X. Annalium, A. 863. n. 41. &. seq. idem testatur. Quibus addendum duxi, quod *Petrus de Marcâ* Archi-Episcopus Parisiensis in dissertatione ad Conc. Claromontanum habet: *Græcia confirmationis administrationem PRESBYTERIS SUIS, jam ANTE TEMPORA PHOTII permisit, quod nec à PONTIFICIBUS, nec à CONCILIO FLORENTINO damnatum est*. Vid. Tom. X. Conc. p. 585. Adde Goaris notas in Euchologium p. 367. 368. Constabit autem sine dubio ex his, CONFIRMATIONEM *Pontificiam*, & τὸ ἅγιον μύρον SAN-

CTUM UNGUENTUM *Ecclesiæ Antiquæ*, pariter & hodiernæ Græcæ, esse res longè diversissimas.

(*b*) In maximâ veneratione apud Græcos & Russos habetur SIGNUM CRUCIS. *Sive baptisent*, *sive* orent, *sive* consecrent, *sive quodcunque aliud moliantur*; *semper* crucis effigiationem *præmittunt*. Adjurationis species est, si porrectâ cruce illam osculo excipere, & sic, quæ vera, quæ falsa sunt, edisserere jubent. Susceptores, absoluto Baptismo, crucem osculantur, in testimonium, *se*, *& infantem baptizatum venerari* CHRISTUM *eumque* CRUCIFIXUM. Hinc signum etiam crucis collo infantis baptizati appenditur. Hoc docemur ab *Oleario* Itinerarii Persici p. 182. Der Priester hänget ihm (dem Getaufften) ein Creutzlein von Silber und Gold/oder Bley/(nach dem die Eltern Vermögens seyn/ und es schaffen können/) an den Hals. Das Creutzlein muß er die Zeit seines Lebens/ zum Zeichen daß er ein Christ sey/ an dem Hals tragen. Wird jemand tod auf der Gassen gefunden/ und hat solches Creutzlein nicht bei sich/ wird er nicht begraben.

Ad fidem verò Ethnicos, Judæos, & Anabaptistas conversos, ut & infantes (*a*) in Ecclesiâ publicè, publicâ (*b*) confessione ab eis factâ, baptisant.

(*a*) Evolve

(a) Evolve *Olearii* Itinerarium Persicum pap. 183. invenies quomodo adulti apud Russos baptizentur. Alte Leut / wann die sollen getauffet werden / als da sind ihre Chaldäer und Apostatæ, führet man sie zu einem Bach / in welchen zu Winters-Zeit ein Loch durchs Eis gehauen wird / und tauchet sie fast mit ebenmässigen Ceremonien drinnen unter / daß ihnen das Wasser über den Kopf zusammen schläget. Dissentit ergò à *nostro Zialovio* Dn. Olearius, quod hic in rivo, aut fluvio adultorum baptismum peragi scribat; ille verò in Ecclesiâ, (*quâ voce* templum *intelligit*,) eum celebrari asseveret.

(b) Hæc fidei professio, & huic annexa Satanæ abrenunciatio, jam *Tertulliani* ævo fieri cœpit, & labentibus seculis semper in Ecclesiâ observata fuit. *Aquam adituri* (baptismatis) *ibidem, sed & aliquando prius in Ecclesiâ, sub Antistitis manu contestamur*: nos renunciare Diabolo; & Pompæ & angelis *ejus*; scribit *Tertullianus* lib. de Coronâ Milit. c. III. & confirmat hoc *Cyprianus* Ep. 7. *Seculo abrenunciaveramus quando baptizati sumus.* Vid. *Pamelii* notas *ad h. l.* itemque *ad l. de Baptismo* & ad *Cypriani Ep. 7.* Si liber, de iis, qui Mysteriis initiantur, esset *Ambrosii*, possemus etiam ex illo aliquid, quod ad rem nostram faceret, producere. *Repete* (scribit dictus autor, sive sit *Ambrosius*, sive alius) *quid interrogatus sis, recognosce quid respôderis*: Renunciâsti Diabolo & *operibus ejus, mundo ac luxuriæ ejus ac voluptatibus.* Et quidem de fide interrogati adulti,

ipsi respondebant, fidei suæ insuper velut testes & sponsores dabant, spectatæ probitatis viros, ceu ex *Eusebii* lib. VII. Hist. c. 20. colligere licet. Loco infantum verò susceptores & Satanæ abrenunciabant, & fidem Christianam profitebantur. Quâ de causâ à S. Augustino Serm. 163. FIDEJUSSORES, & à Tertulliano lib. de Baptismo c. XVIII. p. 127. SPONSORES vocantur. Adde *Pamelii* notas ad h. l. *Tertull.* Nunc in eo erimus, ut doceamus, quid alii, de professione fidei & abrenunciatione Satanæ, hodie apud Græcos fieri solitâ, prodant. Si *Olearium* in manus sumimus p. 182. Itinerarii, hæc in obtutum veniunt: Darauff fraget er der Priester: Ob das Kind glaube an GOtt dem Vatter / Sohn und Heiligen Geist / wann dann die Gevattern mit ja geantwortet / müssen sie sich samt den Priester umwenden und den Rucken nach den Zuber kehren. Dann fraget er: Ob das Kind dem Teufel/und allen seinen Engeln und Werken absagen / und bei der reinen Griechischen Religion die Zeit seines Lebens verbleiben wolle? Indem die Gevattern auf jede Frag antworten/ müssen sie mit dem Priester die Erden allemal eiferig anspeien. Et hæc fiunt in baptismo infantum. De adultorum verò, lege p. 184. sequentia. Die abtrünnige Christen / wie auch Tartarn und Heyden / wann sie sich zum Russischen Glauben wenden / und sich wollen tauffen lassen / müssen zuvor sechs Wochen in einen Kloster verwahret / und von den München in der Religion / am meisten aber in Ubung ihrer

Manier

Waarnet zu beten / und Erkennung der Heiligen und ihrer Bilder sich zu neigen und zu segnen unterrichtet werden. Hernach führet man sie zur Tauf / da sie dann ihre gehabte Religion/als eine ketzerische und verdammte Lehr dreimal anspeien/ und dieselbige nimmer wieder anzunehmen verschwehren müssen. Formulam ABRENUNCIATIONIS *Judæi* religionem GRÆCORUM suscipientis, ex *Fbelavii annotatis* ad c. 24. Angeli. p. 486. quam ex Goaris Euchologio desumsit, adjicere placuit, quæ hæc est: *Renuncio omni Ebræorum consuetudini, & ritibus, & legalibus, & azymis, & agni immolationibus, & tabis, & Tabernaculorum festis, & reliquis omnibus Ebræorum festis & hostiis, & orationibus, & aspersionibus & purificationibus, & sanctificationibus, & propitiationibus, & jejuniis, & Neomeniis, & Sabbatis, & superstitionibus, & cantibus, & canticis, & observationibus & Synagogis, & cibis & potibus Judæorum.* Uno verbo, omni penitus Judaïcæ rei, & legali, & consuetudini & ritui renuncio. *Et super omnia illi, qui in Christi figurâ, habitu, ab omnibus Judæis expectatur* Anti-Christo *renuntio, & vero Deo & Christo conjungor. Et credo in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum: Sanctam consubstantialem & individuam Trinitatem. In carne pariter dispensationem, & ad homines Dei verbi unius Trinitatis descensum. Et quod homo verè sit factus profiteor. Annuo quoque ipsum suâ Deitate non excidisse, & Sanctam virginem Mariam certò & verè secundum carnem eum peperisse, & Deipa-*

ram

ram esse credo & prædico. **Et venerandam** *C[…] crucem & sacras imagines suscipio, veneror & [..]plector. Et hoc pacto*, ex totâ animâ, & c[…] & fide verâ ad Christianam fidem accedo. [..] *autem dolo, vel ficto animo & non fide inte[gra &] perfectâ, Christum sincerè amante; sed nunc q[…] me Christianum esse simulo, deinceps verò m[…] voluero, & ad Judaicam redire superstitionem [… cum] Judæis convivans repertus fuero; aut f[…] agens, aut furtim conversans, aut Christiana[m reli]gionem condemnans, & non potiùs ipsos ma[…] redarguens, & vanam eorum fidem dete[…]* Nunc equidem *CAINI* tremor, & *GIEZI* l[epra] super me veniant, *præter politicarum legum p[œ]nas, quibus me subjiciendum agnosco. Et in fu[turo] Seculo ANATHEMA* sim, & anima mea cum S[a]tanâ *& Dæmoniis collocetur.*

Ecclesias imaginibus no[n] sculptis *(a)* (quas ta[m]quam idola fugiunt) [..] pictis pulcherrimè & sum[p]tuosè exornatas habent.

(*a*) Idem etiam de Græcis scribit Metr[o]phanes cap. XV. p. 128. Conf. *Sanctorum ima[gi]nes* Ecclesia *nec sculptiles faciebat, neque excis[as]* sed pictas tantùm, *quemadmodum addiscere lic[et]* ex Eusebio & Irenæo *viris antiquissimis, nec n[on] multis* aliis S. Patribus *primitivæ Ecclesiæ.* Add[e] Goari notas in Euchol og. p. 28. At ex Eusebio

&

& aliis B. *Chemnitius* ostendit: usque ad *Hieronymi* ætatem fuisse probatæ religionis viros, qui in templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec sculptam, nec textam *ac ne ipsius Christi quidem*. Imò nè *CONSTANTINI M.* quidem tempore imagines in templa recepta fuisse. Part. II. Loc. p. 42. part. IV. Exam. p. 43. Concilium habitum ILLIBERI, quæ judicio B. *Calixti*, vel hodie *GRANADA* est, vel certè olim propè eam, quæ hodiè Granada est, fuit (*Archontologia tamen Cosmica* Illiberim *dicit esse urbem* COLLIBRE *in Cataloniâ* p. 148.) circa tempora Concilii I. Nicæni congregatum, can. XXXVI. ita de imaginibus pictis statuit: *PLACUIT PICTURAS IN ECCLESIIS ESSE NON DEBERE, NE QUOD COLITUR, AUT ADORATUR, IN PARIETIBUS DEPINGATUR.* Ad quem Canonem celeberrimus Aurelianensium Episcopus *Gabriel Albaspinæus* hæc annotavit: (Vide Tom. I. Conc. p. 998.) *Vetant igitur* (Patres Illiberitani) *Deum in parietibus depingi, ne scilicet quem gentilibus & Catechumenis* immensum, omnipotentem, invisibilem, æternum, incomprehensibilem, spiritualem, corporis & materiæ expertem & immunem *prædicarent, cum ipsi gentiles & Catechumeni in ipsorum Ecclesiis lineis & coloribus circumscriptum & comprehensum cernerent. Ne igitur divini Numinis* MAJESTAS *minueretur, & aliud de Deo depingeretur quam prædicarent, &* *quem super homines extollerent*, humanâ specie depictum *oculis subjicerent, vetant ne in Ecclesiâ*
Dei

Dei imagines suspendantur. Cum quo facit *Ferdinandus de Mendoza*. lib. III. de Concil. Illib. ad can. XXXVI. Tom. I. Conc. p. 1230. *Marcus Antonius de Dominis* aliam causam addit, cur imagines Dei & Christi depictæ in templis, à Patribus Hispanis, in dicto Concilio Eliberitano sint prohibitæ? *Ne scilicet adoratio debita Prototypo, in illius imaginem transferatur.* Manifestum autem est ex verbis hujus canonis, Patres Illiberi congregatos, *picturas Ecclesiæ habuisse inter eas constitutiones, quæ non naturæ, aut divinâ lege constant, sed quæ humanis Episcoporum placitis roganter, vel abrogantur*, quod per verbum PLACUIT indicare voluerunt. Quæ enim credenda sunt, & ad fidem pertinent, in Conciliis non per PLACET, aut VISUM est, constituuntur, sed per verbum *CREDIT*, & *AD ISTUM MODUM CREDIT SANCTA ET CATHOLICA ECCLESIA*; prout observavit Ferd. de *Mendoza* lib. II. de Confirmando Concil. Illiberit. c. II. Tom. I. Conc. p. 1067. Sed ad Russos nos conferamus, & an pictas, vel sculptas *habeant imagines inquiramus*: Man siehet nicht / daß die Russen viel geschnitzte oder gegossene Götzen oder Bilder gebrauchen solten / sondern nur gemahlte. In gantz Reusland wo wir gewesen / habe ich NICHT MEHR ALS EIN GESCHNITZTES Nicolai BRUST-BILD gesehen / welches in Moscau im Kreis Zaargorod, wann man vom Schloß nach der Pfort Dmitreske gehen will / an der Heerstrassen zur rechten bei

bei einer Capellen stehet. Da dann für denselbigen die fürüber gehenden sich andächtig segnen / und den Popen/der darbei stehet/Allmosen geben: scribit Olearius in der Persianischen Reisbeschreibung p. 180. adde *Fhelav.* ad proleg. *Angeli* p. 34. *D. Vejel.* in dissert. p. 40. & in defens. Dissert. p. 224.

Aquæ benedictæ (*a*) pro Ecclesiis, domibus noviter extructis & aliis locis à malignis spiritibus infestis, (*b*) consecrandis (*maximè verò illius aquæ, quæ post Natale Christi die undecimo* in vigiliâ Epiphaniorum *consecratur*) usum habent;

(*a*) Dissentit à nostro Edwin *Santes* in libello Bericht von der Religion / cap. 42. p. 172. Gleicher Meinung (schreibt er) sind sie (die Griechen) wegen deß Weihwassers / davon die Papisten so viel halten: Dann sie können nicht glauben / daß der Teuffel darvor erschrecke / oder daß selbiges die Krafft habe von Sünden zu reinigen / wie die Romanisten lehren. Goarus tamen officia, tàm aquæ benedictæ minoris, quàm majoris in Θεοφανείοις, nobis exhibet in Euchologio p. 441. & 453.

(*b*) In

(*b*) Ita de consecratione hujus aquæ Christoph. *Angelus* lib. cit. cap. 15. p. 29. *Insuper abstinent quoque* in quintâ die Januarii, *ab omnibus aleimatibus*, & *id quidem hâc de causâ*, quia sextâ dicti mensis die, *secundum Græcos*, Christus baptismate tinctus est, *quamobrem sacerdotes*, *memoratâ die sextâ*, aquas consecrant, *populusque aquas illas consecratas bibit*. Delectant lectorem, quæ de *consecratione aquarum*, apud *Armenos* usitatâ, annotavit *Olearius* pag. 294. der Persianischen Reisbeschreibung. Peculiarem autem vim inesse aquis die sextâ Januarii, credidit antiquitas. Produco ex *Casaubono* verba *Chrysostomi*: *Hic est* dies ille, quo baptizatus est (*Christus*) & *aquarum sanctificavit naturam*. *Propter hanc causam mediâ nocte hujus festi* omnes aquam hauriunt, *ac domi reponunt*, *ac per annum integrum asservant*, quasi eo die aquæ essent sanctificatæ. *Signum autem hujus rei evidens est*, quod aquarum illarum natura non corrumpitur diuturnitate temporis. *Sed per annum integrum, imò tres* & *quatuor sæpenumerò annos integræ ac recentes permanent*, *ac post temporis intervallum cum iis quæ* ex fonte haustæ sunt aquis, *bonitate certant*. Exercit. XIII. Num. 10. pag. 183. Conf. B. *Calixti* Historiam Mag. p. 45. *Goarum* pag. 467. in notis ad Euchologium.

Festum Paschatis pro primo (*a*) (*quo Hierosolymis* ignis miraculosè cœlitus *quolibet*

bet anno infallibiliter descendens, *lampas* (lampades) & cereos *in manibus Patriarchæ ad ſepulchrum Chriſti preces fundentis*, accendit) *ſolenniter celebrantes habent*. Idque non ſecundum Gregorianum(*b*) ſed vetus Calendarium.

(*a*) Nec ſuo teſtimonio autorem noſtrum deſtituit Chriſtoph. *Angelus loco* ſæpius cit. cap. 42. p. 100. Fhelavius in notis ad Angelum de eodem Lumine verba *Leonis Allatii* adducit, quæ quoniam nimis prolixa ſunt, ipſas *Fhelavii* notas conſule. Nec ſilentio præterit hoc lumen Magnificus Dn. *Fürerus* in der Reisbeſchreibung deß gelobten Landes: Die Oſtern / oder das Feſt der Auferſtehung Chriſti halten ſie (die Griechen) mit groſſer Andacht. Da dann einer von den Patriarchen deß Abends / nachdem alle Liechter und Lampen ſind ausgelöſchet worden / in das Heilige Grab / oder die Capellen deß Heiligen Grabes ſich verſperret / und nachdem er die ganze Nacht darin hat zugebracht / kommet er mit Aufgang der Sonnen wieder heraus / haltend in ſeiner Hand ein brennend Liecht / welches Feuer / wie ſie darvon halten / vom Himmel herab kommen ſolle. Multus etiam eſt de hoc lumine Johannes *Wild* in ſuo

Itinerario lib. II. c. 53. *Petrus Arcudius* tamen pro figmento habet quæ de hoc lumine Sancto proferuntur. *Fhelav.* in notis majoribus *ad Ang.* p. 834. Et certè, si vera fuissent, quæ de hoc lumine Sancto dicuntur, *quid opus fuisset controversiâ illâ* tàm diuturnâ, *imò schismate, inter Ecclesias* Asiaticas & *Romanam*, dum illæ Paschatis festum celebrandum contendebant cum Judæis 14. *Lunæ mensis Nisan, unde QUARTADECIMANI nominati sunt; Hæc autem* Dominicâ sequenti, *quæ temporibus S. Polycarpi* & Rom. Pontificis Aniceti *cœpit, sub* Victore I. *in apertum schisma erupit & tandem* in Concilio Nicæno I. sopita est? Digito enim exerto Deus hoc lumine monstrâsset, *quo die* PASCHA *esset celebrandum*. An POLYCARPUS ad Aniceti sententiam? An *ANICETUS* ad *Polycarpum* accedere debuisset?

(*b*) Audiamus denuo Christoph. *Angelum* lib. cit. c. 42. *Observatum autem est* (inquit) *miraculosum hunc actum* (ubi terra mortuorum corpora protrudit) *semper eo tempore contingere*, quo Pascha secundum antiquam, *minimè vero secundum* noviter introductam consuetudinem *celebratur. Decreverant quidem* Græci *aliquando ante viginti puta annos* (scilicet quando *Christoph. Angelus* hæc scribebat) *Pascha celebrare tempore* recens approbato, *verùm tùm nulla corpora terram protrudere animadvertebant. Ad hæc nec* sacra illa lux, quæ tempore Paschatos à veteribus constituto, *circa sepulchrum Christi sese conspiciendam præbere assolet, tum lucere voluit*: Græci *itaque* *anti-*

antiquum Paschatis *tempus præstolabantur*, quo adventante & lux sacra fulsit; & terra, solito annuatim more, corpora produxit. *His visis*, Græci *Pascha suum illo ipso tempore observârunt*, *dicentes: EN VIDETE! IPSE DEUS INTENTO QUASI DIGITO VERUM PASCHA NOBIS DESIGNAT.* Cap. 42. p. 100. De *Calendario* verò apud Russos usitato, hæc ex *Oleario* discimus: Ihre hohe und in unserer Kirchen gebräuchliche Feste / haben sie nach dem alten Calender / welchen sie auch gebrauchen mit uns zugleich. Vid. pag. 176. der Persianischen Reisbeschreibung.

Pontificem Romanum pro supremo (*a*) capite Ecclesiæ & absolutam potestatem illius non agnoscunt; imò pro rejecto ex (*b*) catalogô Patriarchali, ob multas suas in Ecclesiâ Romanâ innovationes habent.

(*a*) Martinus *Crusius* p. 76. Turco-Græciæ, dissensiones Græcorum cum Latinis his verbis proponit. Præcipua *de principatu in Ecclesiâ* dissensio est. Hinc Imperator etiam Manuel *Paleologus* venerationem imaginis crucifixi Christi, in

dextrâ manicâ Chorepiscopi *Latini* intextæ, recusabat, *ne videretur PAPÆ ROMANI agnoscere imperium*. Tentata quidem sæpiùs fuit unio, *Græcique* in Concilio *FLORENTINO* genu simul atque dexteram Pontificis, & *inter se* Græci Latinique *osculati sunt* & Synodo *subscripserunt*. Verùm Græci domum reversi, concordiam prædictam servare non potuerunt, ut scribit cit. *Crusius* lib. alleg. p. 186. 187. Scilicet Græci hodieque acriter defendunt ea, quæ in Concilio *CHALCEDONENSI* sedì *CONSTANTINOPOLITANÆ* concessa sunt, nimirum τὰ ἴσα πρεσβεῖα, ÆQUALIA PRIVILEGIA, seu jura cum sede Senioris Romæ. Hinc cum *Pontifex* & *Latini dominari volebant*, Græci liberi esse; *Facere illi injuriam*; hi prohibere; *concordia*, pax & *amicitia stare non potuit*, sed Græci à Romanis *Romani à Græcis* se separârunt. Testantur de hoc schismate *Latini* & Græci scriptores, quorum magnum catalogum invenies ap. *D. Haberkorn* in vind. Anti-Forero à pag. 242. usque ad p. 463. *Fhelavium* in notis ad præfat. Christoph. Angeli. *Kejelium* Exerc. Hist. Theol. p. 53. in Defens. p. 136. & seq. Johanni XXII. (*qui prolixâ epistolâ unam esse Christi Ecclesiam*, seque ejus caput & Christi vicarium *Græcis scribebat*) his verbis vale dixerunt Orientales: *Potentiam tuam summam erga tuos subditos* firmiter credimus: *Superbiam tuam summam* tolerare non possumus: *Avaritiam saturare* non valemus: *Diabolus tecum*, quoniam *DOMINUS NOBISCUM*. *D. Haberkorn* loc. cit. p. 45.

(*b*) Ca-

(*b*) Catalogus, de quo scribit Autor *noster*, ab aliis DIPTYCHA vocantur, quorum *tria* in Ecclesiâ *Græcâ* sunt *genera*. I. EPISCOPORUM, in quibus præsulum, qui illam Ecclesiam rexerunt nomina, *si modo sanctitatis ac probitatis nomine claruissent*, ad futurorum exemplum & meritorum memoriam examinabantur, atque ut *eorum memoria* præsentior esset, *inter* Missarum *solennia recitabantur*. E quibus deleri, erat è memoria hominum aboleri, *quod* non nisi IMPIIS ET HÆRETICIS, ita jubente superiori autoritate, cujus id munus erat, *contingebat*. Diptychorum alterum genus fuit VIVORUM, in quibus nomina eorũ descripta erant, qui eo tempore vivebant; *dignitate aliquâ* præfulgentes, vel *collatis beneficiis* in eam rem *conspicui*, vel *parentes*, vel *consanguinei* celebrantium, vel *alio aliquo nomine bene meriti*, quorum inter *Missarum* solennia *post consecrationem* memoriam inculcabant, Deumque ut benè ipsis esset, exorabant. Tertium genus Diptychorum erat MORTUORUM. Eorum nempe omnium *qui in fide obdormierunt*, pro quibus Deum orabant. Vid. *Fhelavius* in annot. ad præloquium Angeli p. 15. 16. 17. 18. Adde Carolum *Du Fresne* p. 109. Glossarii. De Diptychis ergo *primi generis*, hoc in loco, noster *Autor* loquitur. Si Michaelis *Cerularii* fides esset certa, jam ab ipsis *Vigilii* temporibus, circa tempora *CONCILII CONSTANTINOPOLITANI* II. & Oecumenici V. *Romani Pontificis nomen* è Diptychis Ecclesiasticis *deletum fuisset*. Ut constat ex

Michaelis epistolâ, datâ *ad Petrum Patriarcham* Antiochenum. *Petrus de Marcâ* verò aliud nos docet: Petrus Patriarcha Antiochenus, in Epistolâ ad *Michaelem Cerularium*, (*quam reperit citatus* Petrus de Marcâ *in* Manusſ. *Bibliothecæ Regiæ*) hunc *Michaelis* errorem castigavit, monſtrans *Cerulario*: Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui ſedem tenuit, (*juxta computum* Petri de Marcâ) *ab Anno 997. usque ad Annum 1017.* communione junctum fuiſſe cum *Johanne XIX.* ſeu, ſi mavis *XVII.* qui ſedit *Anno 1003. usque ad Annum 1009.* *Epiſtolam hanc* Petri Antiocheni Patriarchæ *videre poteris* L. B. *in lectu jucundiſſima diſſert.* Petri de Marcâ ad *Decretum* VIGILII Tom. V. *Conc.* p. 608. 609.

Purgatorium ignem ad decipiendos ſimplicium hominum animos à Romanæ aulæ hominibus callidè excogitatum eſſe putant.

Quamvis Leo *Allatius* multùm ſit ſollicitus & valdè operoſus: *ut conſenſum* GRÆCORUM *cum* LATINIS *ſtabiliat in materiâ de* purgatorio: Inveniuntur tamen ſcriptores & *Græci* & Pontificii, *qui Græcorum diſſenſum* nimis apertè profitentur. Prodeat *Alphonſus Bovoſus* in Procœmio diſpp. Catholicarum contra Græcos: *Tertio loco* (inquit) *repugnantem* Evangelio *atque* confeſſioni pa-

ni patrum suorum, *atque adeò sibi ipsi, ostendemus* Græcorum sententiam, *quam de* animarum pœnis *atque* præmiis *confinxerunt, quâ & PURGATORIUM TOLLUNT, ET TAM BEATORUM PRÆMIA, QUAM REPROBORUM POENAS IN DIEM DIFFERUNT Universalis judicii*. Ex *Græcis* autem habemus præter nostrum AUTOREM, Christoph. *Ang*, c. XXVI. p. 71. Conf. NULLUM GRÆCI STATUUNT PURGATORIUM. *Plures* qui cum *Angelo* faciunt, citat *Fhelavius* p. 168. 169. junge Fhelavio D. *Haberkorn.* in vind. Anti-Forero à p. 464. usque ad 467. *Vejelii* Exerc. Historico-Theol. p. 50. Affines quidem Græci habent sententias, quibus Clerus Romanus ignem suum Purgatorium accendere laborat, quales sunt PRECES v. g. & ELEEMOSYNÆ pro DEFUNCTIS. *Verum enimverò ipsi* Græci *fatentur*, preces pro defunctis non eo fine apud suos fieri, *QUASI ANIMÆ IGNE PURGATORIO TORQUEANTUR*, & precum harum interventu liberentur. Certiores nos facit *Metrophanes* c. 20. pag. 148. Conf. *Ecclesia constituit aliquam in ipsos* (qui obiêrunt) *conferre benevolentiam, quæ quidem in* precibus & supplicationibus *pro illis* ad Deum universi *sursum mittendis consistit*; ut ab *alterutro* duorum, *vel ab ærumnis, quibus detinentur, ipsos mox liberet*; vel saltem remissionem quandam & consolationem eis, in carcere divinitus conferat. ADSERIT *autem* Ecclesia: POENAM *eorum neque* MATERIALEM, *neque* ORGANICAM

esse, neque *PER IGNEM*, neque per *QUALEMCUNQUE MATERIAM ALIAM*, sed per *ADFLICTIONEM* & angustiam *CONSCIENTIÆ*, *eamque his accidere* è recordatione eorum, *quæ in mundo neque* secundum rationem, *neque* sanctè perpetrârint. Vid. *Chytræi* Orat. de *Eccl. Græcâ* p. 18. & D. *Vejelii* Defensionem p. 163. Quare verò Pontificii pro Purgatorio, tanquam pro aris & focis, dimicent, ostendit *M. Antonius de Dominis* lib. V. c. 8. de *Rep. Eccl.* pag. 257. PURGATORIUM *ditavit, & indies magis ditat Ecclesias.* ABBATIÆ *opulentissimæ*, PRIORATUS, PRÆPOSITURÆ *Virorum & Fœminarum*, beneficio Purgatorii, *ut plurimùm suas habuerunt fundationes.* PURGATORIUM, *ingentia prædia hereditatesque peramplas* à Laïcis *ad nostros transtulit, ingenti cum dolo, Sacrificulos & Monachos*: PURGATORIUM *summas his ipsis* exhibet delicias, *& ad omnem luxum comoditates suppeditat non exiguas.* De his enim verissimum est alicubi proverbium; EOS FOEDARE VIVOS, MORTUOS DEVORARE. Ex PURGATORIO *D.* PAPA & *CARDINALES* suis maximè affluunt *deliciis*; *sive ex commendis magnorum monasteriorum* Purgatorii nomine *fundatorum*; *sive ex indulgentiis pro mortuis*; *sive ex donariis legatisq; moribundorum.* Atq; ita PURGATORIUM solum *penè nutrit abundè, magnos & parvos, & vel ipsis* clericulis *officii mortuorum recitatibus*, sua porrigit munuscula. *Nec mirum quod tot tantaque sint* purgatorii emolumenta. *Summus*

enim

enim nostrâ Ecclesiasticorum *arte factum est, ut in* purgatorium *tandem omnia reducantur.* Culpæ duntaxat remissionem per absolutionem Sacramentalem *Christianis prædicamus*, pœnas temporales *relinqui seriò & severè inculcamus*. Difficultates magnas plenè satisfaciẽdi in hâc vitâ exaggeramus, & PURGATORIUM PURGATORIUM inclamamus, *ubi amarissimis & diutinis pœnis animas cruciari persuademus.* His miseri homines perterriti, *ubi jam se morti propinquos sentiunt, ut pœnas imminentes* in PURGATORIO *redimant*, quicquid possunt legant Ecclesiis & Monasteriis, *ut Missis & precibus eos quamprimùm liberent. Quod* si quis *ista* contempserit, & nullis, *aut* exiguis *factis legatis piis decesserit, adsunt* Presbyteri, *adsunt* Monachi, *adsunt* Confessarii, *obtundunt aures* uxoris *viduæ*, fratrum, *filiorum*, hæredum, *executorum. ut pro animâ illius* Missas procurent, Altare *aliquod, vel* Capellam *cum debitâ dotatione* fundent; Missas *quotidianas & perpetuas* instituant; *& talibus dolis* VIDUARUM præsertim & SIMPLICIORUM *crumenas exhauriunt*, prædia *quoque ac* reditus *ad se trahunt.* Prolixus essem, si vellem hîc artificia omnia enumerare, quæ PURGATORIO innixa, avaritiæ nostræ explendæ inserviunt mirabiliter. Hæc M. *Antonius de Dominis.*

Sacerdotes quos vocant seculares, primum Matrimo-

 nium

nium idque virginale & castum (*a*) ante ordinationem contrahere, licitum & honestum esse asserunt. Secundum verò matrimonium personis Clericalibus non modò illicitum, sed minimè honestum esse judicant. Si verò aliquis sacerdos matrimonium secundum contrahit (*b*) de facto officio & dignitate sacerdotali privatur.

(*a*) Calculo suo hoc supra p. 100. comprobârunt *Metrophanes* Græcus, Concilium *CONSTANTINOPOLITANUM*, Fridericus *Staphylus*, Johannes *Bonderius*, Martinus *Becanus*, Laurentius *Forerus* Pontificii. His subjungo *Jeremiam* Patriarcham Constantinopolitanum: *Secundo* (scribit) *dicit melius esse* matrimonium contrahere; *quam* uri, *secundum illud: unius mulieris virum, & cætera D.* Pauli *præcepta. Ideo* nos quoque illis sacerdotibus qui se continere non possunt, *antequam sacerdotio consecrati sunt,* conjugii usum permittimus. *Neque ignoramus* conjugio

conjugio sacerdotibus interdicto, *turpia ab ipsis committi.* *Responsio* I. p. 129. & Christoph. *Angelum* c. 47. p. 112. *Græci in Urbibus & pagis habitantes, si Diaconorum in Ordinem cooptari desiderant*, primò ducunt uxores, *hoc facto* DIACONOS SACROS *ipsos creant Episcopi. Qui verò matrimonium inire recusat*, illum CUCULLAM prius induere oportet, *ac tum demum designatur Diaconus sacer. Posteà verò* conjugio se consecrare nequit, *nisi excommunicationis pœnam velit incurrere.* E nostratibus verò audiẽdus est *Chytræus* Orat.: de Eccles. Græcâ p. 18. *Maritis Sacerdotio fungi concedunt, sed Monogamis tantùm.* Consona verò hæc sunt Canoni X. Concilii ANCYRANI Anno 314. (ut *Labbeus* & *Cossartius* supputant) ante Concilium I. NICÆNUM in civitate ANCYRA in Provinciâ GALATIÆ habiti. *Διάκονοι ὅσοι καθίςανται παρ' αὐτὴν τὴν κατάςασιν εἰ ἐμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι ὕτως μένειν. ὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἔςωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοῖς ὑπὸ τῦ Ἐπισκόπυ. Τῦτο δὲ εἴτινες σιωπήσαντες καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν ὕτως, μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον πεπαῦσθαι αὐτὺς τῆς διακονίας.* Interprete Gentiano Herveto ita sonat: *Quicunque* Diaconi *constituti, in ipsâ constitutione testificati sunt & dixerunt*: Oportere se uxores ducere, cum non possint sic manere, ii *si uxorem posteà duxerint*, SINT IN MINISTERIO, *eò quod hoc sit illis ab Episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione, ut ita manerent, suscepti sunt, po-*

steà

ſteà autem ad matrimonium *venerint*, *ii à* Diaconatu *ceſſent*. Ad hunc Concilii *Ancyrani* Canonem X. [qui juxta interpretationem Dionyſii Exigui IX. eſt,] ex Baronio *Binius* hæc annotavit. Tom. I. Conc. p. 1478. *Quod* APOSTOLICA *lege non ſacerdotes tantùm, ſed etiam Diaconi* absque uxore cœlibem vitam ducere *ab exordio naſcentis* Eccleſiæ *obligati fuerint*, *hic CANON*, *poſt alios APOSTOLORUM & ELIBERTINI Concilii complures*, *ſolidiſſimè confirmat. Quod verò Patres* Concilii *permiſerint*, ut Diaconi illi, *qui cum ordinarentur inviti conteſtatique fuiſſent*: ſe non poſſe continenter vivere: *poſt ſacrum Diaconatus ordinem ſuſceptum* uxorem ducant; *non aliter ſane conceſſum eſt*, *quam quod à ſacri muneris exercitio* abſtinentes, *non amplius* cum ſacris miniſtris, *ſed cum populo extra cancellos* LAICA COMMUNIONE *communicarent*. Sed quàm falſa, quam dubia ſint omnia, quæ *Binius* ad hunc Canonem X. *Ancyranum* obnubilandum profert, facili negotio animadvertes. Canonem X. Ancyranum confirmare I. aſſeverat: APOSTOLICA LEGE *non ſacerdotes tantùm*, *ſed etiam Diaconos* absq; uxore cœlibem vitam ducere, *ab exordio naſcentis Eccleſiæ obligatos fuiſſe*. At quæſo! *ubi vel verbulum de omnibus his in allegato Canone exſtat?* Confirmari ſcribit II. hoc *Canonibus Apoſtolorum*. Sed vide ſaltem *Rob. Coci cenſuram* p. 4. de his canonibus. *Suppoſititii ſunt plurimi eorum* & (Michaëlis Medinæ *teſtimonio*) vix ſex, aut octo Eccleſia Latina *nunc obſervat*. Jmò

Apoſto-

Apostolici Canones potiùs Pontificiis, in hâc materiâ adversantur. Lege CANONEM V. Annon jubet: Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Ἐὰν δὲ ἐκβάλλῃ (al. lect. ἐκβαλῇ) ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω. *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus* uxorem suam non ejiciat *pretextu religionis: sin autem* ejecerit, *segregetur; & si* perseveret, *deponatur?* Provocat III. ad *Canonem* Concilii *Illiberitani*, sine dubio XXXIII. *Placuit* in totum prohiberi *Episcopis, Presbyteris, Diaconibus & Subdiaconibus*, POSITIS IN MINISTERIO, abstinere se à conjugibus suis & non generare filios: *quicunque verò fecerit ab honore clericatûs, exterminetur.* Sed hoc *Illiberitanum* Concilium *frequenter errasse, reprobatum* & *erroneum esse*, scribunt *Bellarminus* & Melchior Canus. Nunquàm confirmatum est à Pontifice Romano, & frustrà Ferdinandus de Mendozâ *tam apud* CLEMENTEM Octavum *Pont. quam* PHILIPPUM II. *Hispaniarum* Regem *solicitavit de Confirmando Concilio* ILLIBERITANO. Sed si vel maximè standum esset autoritate Illiberitani Concilii, certè Canon XXXIII. *nullam Apostolicam legem ab exordio nascentis Ecclesiæ Sacerdotes ad Cælibatum alligantem*, allegat. Provinciale erat Concilium, quod consuetudines in *Occidente* introductas à Pontifice, in *Hispaniâ* stabiliebat, communiebat. Et si verba: *positis in ministerio*: interpretaris; tempore vicis suæ: nihil incommodi canon habebit; scribit *Calixtus* de Conjug. Cleric.

ric. p. 169. Et, si IV. Apostolica aliqua lex fuisset, quâ obligati fuissent *sacerdotes* & *Diaconi ad cælibem vitam*, num crederes *lector B.* ignoràsse hanc legem Apostolicam PAPHNUTIUM Martyrem & Confessorem, qui, cum in Concilio NICÆNO I. nonnulli, sine dubio Occidentales & Hispani (Osius *enim Cordubensis Episcopus* PRÆSES *erat Concilii*) vellent, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi cum uxoribus, quas ante ordinationem duxerant, non dormirent; in medio consessus surgens contradixit; *Honorabiles confessus nuptias: & castitatem esse dicens: cum* propriâ conjuge concubitum: *suasitque* Concilio, *ne talem poneret legem, gravem esse asserens causam, quæ in ipsis, aut ipsorum* conjugibus *occasio fornicationis existeret.* Si vel omnino hanc Apostolicam legem *Paphnutius* ignoràsset, *quis affirmabit:* ignoràsse eam PATRES 318. *Nicææ* congregatos? Annon *Apostolicam* hanc *legem* Paphnutio *Confessori* in memoriam revocàssent? Nihil horum Socrates, *Sozomenus*; Nicephorus, *Aurelius Cassiodorus* & *Codex pervetustus* Bibliothecæ Vaticanæ, ex quo Alphonsus Pisanus *hanc historiam confirmat*, commemorant. Hoc potius legimus: *Cujus* (Paphnutii sc.) *sententiam Synodus laudavit, nihilq; sancivit, sed hoc in UNIUSCUJUSQUE VOLUNTATE reliquit.* Non sum nescius, *Turrianum*, Baronium, *Bellarminum* & quam plurimos alios, *hanc PAPHNUTII* historiam pro fabulâ habere. Sed miratur *Ferdinandus de Mendozâ* Jesuita, cur *Turrianus*, & alii,

tàm

tam vehementes sint, & in tam antiquos & graves Ecclesiæ Scriptores, tàm acres sermonis & disputationis aculeos contorqueant. Pergit: *Nec novi quid consuluit* Paphnutius, *& decrevit* Concilium (*Nicænum I.*) cum semper in Oriente *ea impunitas & licentia permissa fuerit. Qui volebant enim altioris vitæ fastigium conscendere*, continentes se gerebant; *nec post sacerdotium acceptum, sicut in Occidente*, uxorum amplexibus implicabantur. *Hi autem, quibus hanc sanctam continentiæ* traditionem *sequi displicebat, uxores antè ductas domi retinebant*, & LIBERIS TANQUAM SECULARES OPERAM DABANT. vid. p. 1214. T. I. Conc. Ex quibus Mendozæ verbis inotescit: Vanum & Vi hoc esse, quod Binius ex Baronio dicit: *pertinere hoc ad eos* qui inviti sunt ordinati *professique fuerunt: se non POSSE continentes vivere*. Ne verbulo enim eorum qui inviti ordinati sunt CANON *Ancyranus* meminit. Et nùm rationi consentaneum est: *Patres* Ancyranos *adeò fuisse infantes, qui animi sui sensa cogitataque proloqui nescive-rint?* Imò *si Apostolica fuisset lex*, quâ obligati fuissent sacerdotes & Diaconi cælibem vitam ducere, *prohibuisset potius Concilium:* neminem nisi volentem & cælibem vitam profitentem, sacris ordinibus initiandum esse; *monente D. Calixto* p.m. de Conjug. Cleric. p. 197. Falsum & VI. hoc est quod scribit *Binius & Baronius:* quod, qui ordinabantur *inviti*, si contestati fuissent, se non posse continentes vivere, si post sacrum Diaco-

natus

natus ordinem susceptum uxorem ducant; *non aliter concessum iis sit, quam ut à sacri muneris exercitio abstinentes, non amplius cum sacris ministris, sed* cum populo *extra cancellos* LAICA COMMUNIONE *communicarent.* Longe aliter *in canone* ANCYRANO *legimus.* Non enim à sacri muneris exercitio abstinere jubetur; sed potius: *ἔςωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ* SINT in ministerio, *juxta versionem* Gentiani *Herveti*; vel, MANEANT in ministerio; jubet CANON, *juxtà* Dionysium *Exiguum* & Isidorum *Mercatorem.* Ultimò neque de Laicâ communione quicquam habet textus GRÆCUS, neque *Hervetus*, neque Dionysius *Exiguus.* Sola *Isidori Mercatoris* vetus interpretatio, *quæ legitur in compilatione* (prout Labb. & Cossart. ad marginem annotant) *hæc de* Laicâ communione *adjicit.* Et ipsa tamen *Mercatoris interpretatio* non de iis loquitur *qui protestati sunt, se* NON POSSE CONTINERE, *sed de iis:* qui tempore ordinationis tacuerant. *Longior fui quàm volebam*, in dispellendis tenebris, quas ad obscurandum Canonem X. *Ancyranum* induxerat *Baronius* &, qui eum ferè semper sequitur, *Binius.* Superest ut etiam *Olearium* de Russis percipiamus. Die Popen und Priester so dem Altar dienen wollen / müssen Eheweiber haben / welche sie als Jungfrauen und nicht als Wittwen / viel weniger berüchtigte / oder so von berüchtigten Freunden sind / ihnen müssen trauen lassen. Befindet einer im Ehebett die Jungfrauschafft nicht / und kommet aus / so wird er seines Amts entsetzet, p. 176. Itin. Persici.

(*b*) Non

(b) Non ferunt in Sacerdote Græci *Digamiam successivam.* Christoph. *Angelus* c. 49. p. 315. *Si Sacerdotis uxor diem obiit, permittitur quidem ipsi, ut aliam ducat,* at eâ cautione, ne sacra administret amplius. *Quod si enim duxerit*, sacro ministerio *jam vacare nequit. Sed Laici personam induit*. Ad *Angelum* accedat *Metrophanes* Conf. c. XI. p. 111. *Si alicujus uxor prior vitæ cursum est emetita, siquidem presbyter aut Diaconus est viduus, & vult secundæ conjugi consuescere*, cessat sacramenta administrare. *Habet autem tantùm in solatium* (ut ne duriori laqueo mœroris constringatur) *iste quidem eundem* cum Presbyteris; *ille eandem* cum Diaconis, *sellam. Qui vero hos sequuntur, velut* Subdiaconi, Lectores, Exorcistæ & custodes, *ab ordine quidem suo non dejiciuntur*, si bis conjugium contraxerint, *provehi autem in majores nequeant.* Magnificus Dn. FURERUS hæc de conjugio Clericorum apud Græcos annotavit in der Reisbeschreibung deß gelobten Landes pag. 192. Ihre Priester mögen Weiber nehmen / und Ehelich werden / wann aber die erste stirbet / müssen sie Wittber bleiben. Dann also verstehen sie mit der Ersten Kirchen die Wort deß Apostels: Ein Bischoff soll unsträfflich seyn eines Weibes Mann. Sed adesto tu nobis quoque *Oleari*, & quid Russi de *sacerdote digamo* statuant, edissere: Stirbt dem Priester sein Weib / so kan er dem Altar nicht mehr dienen / sondern muß nur in der Kirchen lesen und singen. Er darf auch nicht wieder zur andern Ehe schreiten / oder muß deß Kir-

chendienstes müssig gehen / den geistlichen Orden aufsagen / und ein Weltmann werden / welches dann nicht selten bei ihnen. Den Spruch Pauli 1. Tim. III. Ein Bischoff soll seyn eines Weibes Mann; verstehen sie also dahin / daß ein Priester nothwendig ein Weib haben müsse. Und daß er nicht mehr dann eines Weibes Mann werden soll: Darum wann ihm die erste stirbt / er ein Wittwer bleiben muß. Itin. Pers. p. 176. *Tertulliani* verò tempore (*qui nuptiis secundis Laïcorum etiam iniquior erat*) sacerdotibus bigamis sacerdotem agere interdictum fuisse, novimus ex illis verbis *Tertulliani*, quæ leguntur libro *de exhortat. Castitatis*: Digamus tinguis digamus offers, quanto magis bigamo Laïco capitale est agere pro sacerdote, *cum ipsi sacerdoti digamo facto auferatur agere sacerdotem*. Vid. *Chemnitium* part. III. Exam. Concil. Trident. pag. 107. Imò *M. Antonius de Dominis* lib. II. de Rep. Eccl. cap. X. §. 25. p. 207. scribere nullus dubitat: *Bigamiæ impedimentum ad sacros ordines suscipiendos, ab ipso Apostolo positum, & ab Ecclesiâ universalissimè observatum, frequentissimisque & universalissimis decretis inculcatum esse.*

Musicam vocalem (*a*) (instrumentalem enim nullo modo in Ecclesiâ patiuntur) 6. 8. 12. 16. vocum in usu diebus festis & solennitatibus habent.

(*a*) Chri-

(b) Christoph. *Angelus* c. IX. lib. de statu & ritibus Eccl. Græcæ, de suorum cantu, hunc in modum scribit: *quod audiantur cantiones eorum magnâ voce & simpliciter ut plurimùm & harmonicè.* Edwin *Santes* c. 42. lib. Bericht von der Religion p. 578. hæc de Græcorum cantu notat: Bey ihrem Gottesdienst pflegen sie sehr zu singen. Welches auf eine solche Weis gehet / die nicht gar zu wol / und nicht gar zu übel / sondern sehr reputirlich lautet. Stephanus *Gerlachius* in literis ad Martinum *Crusium* hæc de Græcorum Musicâ. *Apud eos* (Græcos) *figuralis cantus non est, nisi quod cantores in templis, variatâ interdùm voce, eam imitari conentur, & more utriculariorum nostrorum, alius vocem eodem sono tenet, alius,* dra, dra, *saltatorium in modum, canit.* Vid. ejus epist. ad *Chytræum* p. 95. Sed nec aliis instrumentis Musicis utuntur, nisi forsan *testudine* & *Clavicohordio* ii, qui ex *Cypro, Chio, Cretâ, Corcyra* aliisque Italicæ imitationis locis veniunt.

Habent & alium longè diversum cantandi modum characteribus certis super textum notatum, quos ille qui discentes domi, vel in scholâ privatim (non verò in Ecclesiâ) instruendo, digito, vel instrumento aliquo apto, demonstrat.

Non inutile denuo erit p. m. Magni... FURERI descriptionem terræ sanctæ in ... sufnere, atque sectionem evolvere; von der G... chischen Religion: Sie gebrauchen im Singen ... anderer Melodeien/ als die Lateiner/ sonderlich ... ihren geistlichen hymnis und Liedern; haben ... andere/ als bei uns/ gewöhnliche Noten und C... racteres, mit welchen die Zeilen ober der Sch... als mit Accenten bezeichnet/ und kan auch ... ge/ der den Chor regiret/ im Singen die M... aus den Accenten andeuten/ welches lustig ... ist. Obsignare placet hæc verbis *Gerlachii: In ... sicis libris* notulas nostras non habent, *sed ...* *quædam signa* (velut, ...) *ex quibus vocem variare noverunt.* Vid. *Crusii* T... co-Græc. p. 197.

Atque hæc sunt quæ juxtà ductum E... STRATII JOHANNIDIS ZIALOWSKI ... RELIGIONE GRÆCORUM tibi L. B. com... municare volui. Si ubique rem acu non tetigi, paratus sum meliora monentes audire. DEO ... terim, si quid à me in hâc lucubratione, qu... ad Ecclesiæ suæ vergit emolumentum, est præstitum, SIT LAUS, HONOR ET GLORIA! Amen!



INDEX

INDEX.

A.

ABbates. 23

Abrenunciatio. 137. 138. 139

Alexandrinus Patriarcha. 29

Altare sacrum. 109

Ancyranus Canon. 155. 156. 157

Angelicus hymnus. 121

Antiochenus Patriarcha. 28

Aqua benedicta. 143. 144

Archidiaconus. 20. 104. 109

Archimandrita. 23. 24

Aspersio in Baptismo. 128

Athanasianum Symbol. 68. usque ad 80

Azymus panis. 90. 91

B.

BAptismus Græcorum. 124. quando administratus. 129. 130. 137

Baptisterium. 126

Bigamia Græcis Clericis prohibita. 161. 162

C.

CAlendarium Græcorum. 140

Calogerus. 5

Campana. 96. 97

Canones Arab. Conc. Nicæni. 84

Cherubinus hymnus. 121

Chorepiscopi. 24

Ciborum differentia in jejunio. 44

Clerici. 23. 109

Communio sub utraque. 88

Communio in memoriam Apost. 115

Concilia Oecum. Græcorum. 15

Conciones Græcorũ. 36

Condonatio fraterna. 108

Confirmatio. 88. 133. 134. 135

Conjugium Cleric. 9. 154. usque ad 160

Consecratio. 101.102
Constantinop. Patriarcha. 32
Corporis Christi praesentia in Euch. 114

D.

Diaconus. 20.106.155
Δεήσεις. 122
Diptycha. 149
Distributio Coenae Dominicae. 108.116
Dominicum. 113
Δῶρα. 116.117

E.

Elevatio. 105
Ἐντεύξεις. 123
Ἐπινίκιος ὕμνος. 122
Eucharistia. 99. usque ad 104
Εὐχαριστία. 123
Εὐχὴ ἀπολυτική. 124
Eulogiae. 119
Exarchi. 24.25

F.

Fermentatus panis. 91
Fermentum quid. 91.119
Fons sacer. 125
Formula Baptismi. 131.
Confirmationis. 133.134

H.

Hierosolymitanus Patriarcha. 25
Horae Canonicae. 15.93
Hymni Graecorum. 121

I.

Jejunium. 39.50.&c.94
Imagines. 140.141.142
Immersio in Baptismo. 127.128
Infantes Euch. participes. 110
Infusio. 128
Intinctio panis Euch. 110.112
Jus Canonicum. 17.18

L.

Laici. 9. Laica communio. 109.160
Litaniae. 11
Liturgiae. 37
Lux Paschatis. 145

M.

Manus porrectio in percept. Euch. 113
Mariae cultus. 33
Menaeum. 14
Mensa sacra. 117
Monachi. 4.10.21.35
Moniales. 48
Musica Graecorum. 162.163.164

Musco-

Muscobitarum Conciones. 36. Partriarcha. 30

N.

NIcænum Symbolum. 54. & seq. 63. 85

Nummulus offertorius 118

O.

OBlationum & Oblatarum origo. 117. 118

Oecumenicus Episcopus. 32

Ordines Clericorum. 5. 6

P.

PApam Græci rejiciunt. 147. 148. 149

Paphnutius. 119

Pascha. 129. 145

Patriarchæ. 26

Patres Concil. Nicæni. quot? 53

Pentecoste. 129

Placuit. quid signif. 142

Præparatio ad Euch. 93

Preces pro defunctis. 13. 151. in communione. 98. 122

Primates. 25

Processio Sp. S. 55. usque ad 68

Professio fidei. 137

Προσωχαί. 123

Psallendi origo. 122

Purgatorium 150. usque ad 153

Q.

QUadragesima. 40

Quartadecimani. 146

R.

ROgationes. 16

Russorum Patriarcha. 29. 30. 31

S.

SAcramenta Græcorum. 86. 87

Salutationes accepta Eucharistia. 124

Sectæ in Oriente. 2

Signum crucis. 136

Stationum semijejunia. 41

Subdiaconi. 20

Susceptores. 125

T.

TRanssubstatiatio. 101. 115

Trisaglos hymnus. 121

V.

VAscula quibus Corp. Christi suscipiebant. 113. 114

Vernacula in sacris. 107

Vinum

Vinum mixtum in Euch. 92
Virgo Sacerd. Græco ducenda. 160
Ungendi Baptizati. 132
Unguentum Sacrum 13[illegible]

Y.

Ὑπέρθεσις jeunii species. 41

Corrigenda.

PAg.9.l.7. Clementem VII. leg. Clementem VIII. p. 16. l. 4. ac. leg. ad. p. 17. l. 23. Ancyvani lege Ancyrani. p. 33. l. 24. Supplicans leg. supplicant. p. 51. l. 13. dies septimâ leg. die septimâ. p. 53. l. 25. dele. Georgius Wicelius in viâ Regiâ p. 320. p. 66. l. 13. Spiritus Sanctus. lege Spiritus Sancti. p. 71. l. 16. p. 75. l. 5. ἐκπορευτὸν leg. ἐκπορευτόν. p. 107. l. 10. vere. leg. vero. p. 114. l. 6. manus crucis leg. manus in crucis,

F I N I S.

